

Századvég
2025 · 4. szám

Szerkesztik: Gallai Sándor · Gyorgyovich Miklós · Kiss Réka · Máthé Áron ·
Megadja Gábor · Pap Milán · Pillók Péter · Ványi Éva · Veszelszki Ágnes · S. Király Béla

Korábbi szerkesztőségek:

Demeter Tamás · Pócza Kálmán · Veszelszki Ágnes · Zuh Deodáth

G. Fodor Gábor · Demeter Tamás · Mándi Tibor · Szűcs Zoltán Gábor

Balázs Zoltán · Bódy Zsombor · Cieger András · Csité András · G. Fodor Gábor ·
Kapitány Balázs · Szalai Ákos

Spéder Zsolt · Kerékgyártó Béla · Körösenyi András · Kövér György · Sági Gábor ·
Stumpf István · Tóth István György

Pethő Sándor · Bárány Anzelm · Huoranszki Ferenc · Kovács M. Mária · Körösenyi András ·
Liptay Gabriella · Ruzsa Ágnes · Szilágyi Márton

Gyurgyák János · Fellegi Tamás · Kövér László · Kövér Szilárd · Máté János ·
Orbán Viktor · Stumpf István · Varga Tamás · Wéber Attila

Kiadja a Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány
Felelős kiadó: Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány
Olvasószerkesztő: Axmann Livia, Bobály Ilona, P. Kovács Kitti
Angol nyelvi olvasószerkesztő: Garai Luca

A szerkesztőség címe: Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány, 1037 Budapest,
Hidegkúti Nándor utca 8–10.
Szerkesztőségi titkár: Kolozsvári Krisztina
E-mail: kiado@szazadveg.hu
szazadvegfolyoirat.hu

Nyomdai munkálatok: Prime Rate Zrt.

A lap évente négy alkalommal jelenik meg. Egy szám ára 1500 forint.
Előfizetés egy évre 6000 forint. Előfizetés a szerkesztőségnél.

ISSN 0237-5206 (Nyomtatott)
ISSN 3004-2135 (Online)

Tartalom

Előszó 5

POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS MESTERSÉGES INTELLIGENCIA

BÁNYÁSZ PÉTER – BÁNYÁSZ-VÁCZI KINCŐ BORÓKA

Politikai kommunikáció a mesterséges intelligencia
korában: a 2024-es amerikai elnökválasztás tartalmainak
narratív hálózata 11

GOSZTONYI GERGELY – PRIBULA ESZTER – BÁLINT JÁNOS

Segítik-e a politikai kampányok átláthatóságát
az amerikai és európai mesterségesintelligencia-szabályozások
és -tervezetek? 41

PAPP JÁNOS TAMÁS

A politikai deepfake és az EU politikai reklámtevékenységről
szóló rendelete 65

ZÓDI ZSOLT

„Félelemtörvény”-e az európai
mesterségesintelligencia-rendelet? 91

MŰHELY

SZILVAY GERGELY

A csalás lehetőségei az amerikai választásokon
a 2020-as elnökválasztás fényében. 123

RECENZÍÓ

KURUCZ BARNABÁS

Megértő, de nem semleges: elemzés a Magyar Péter-jelenségről . . 151

E szám szerzői 161

Előszó

Foreword

Algoritmusok a meggyőző kommunikációban

Algorithms in Persuasive Communication

Egy indiai politikus mesterséges intelligenciával (MI) klónoztatta a saját hangját, hogy kampánybeszédét egyszerre India több hivatalos nyelven közvetítse a választóknak – anélkül, hogy egyszer is elmondta volna ténylegesen azt. A 2024-es amerikai elnökválasztás során a generatív rendszerek nemcsak politikai tartalmak előállításában, hanem a politikai memkultúra szerveződésében is szerepet kaptak. Az egyik legismertebb felvétel pedig Volodimir Zelenszkij ukrán elnököt ábrázolta 2022-ben. A világsajtó termékei szinte azonnal közölték a videót, amelyben az elnök megadásra szólította fel az ukrán erőket. Fél órán belül kiderült a videóról, hogy hamis, ennek ellenére a hírverseny hatására megbízhatónak ítélt médiumok is azonnal közzétették azt (és csupán később közölték a cáfolatot). Mindhárom eset ugyanazt jelzi: a mesterséges intelligencia nem csupán gyorsítja, esetleg hatékonyabbá teszi, sőt átalakítja a kommunikációt, hanem új szereplőket – algoritmusokat, modelleket, platformokat – is beemel, amelyek aktívan alakítják a jelentésképzést. A politikai kommunikáció egy olyan korszakba lépett, amelyre a korábbi szabályozási és elemzési keretek nem adnak kielégítő választ.

A mesterséges intelligencia és a politikai kommunikáció találkozása nem csupán technológiai kérdés – mélyreható társadalmi, jogi és etikai kihívást jelent, amely a kampánystratégiáktól az európai és transzatlanti jogalkotásig minden szinten tetten érhető. Az elmúlt évek szakirodalma ezzel az átalakulással szinte alig tudott lépést tartani: a terület minél szélesebb körű feltárásához egyszerre kellene mozgósí-

tani a kommunikációkutatás, a jogtudomány, a politikatudomány és az algoritmikus rendszerek elemzőit. Ezt az interdiszciplináris párbeszédet kívánja előmozdítani jelen folyóiratszámunk, amelyben a tanulmányok a jelenség különböző aspektusait tárják fel.

A politikai kommunikáció és a mesterséges intelligencia kapcsolatának kutatásában három csomópontot lehet elkülöníteni: egyrészt a tartalom-előállítás és a narratívaképzés átalakulása, másrészt a bizalom és a befogadói attitűdök változása, harmadrészt pedig a szabályozási és az etikai keretek kialakítása. A politika- és kommunikációtudományi szakirodalomban az utóbbi időben legfőképpen az MI politikai meggyőzésre irányuló alkalmazásával foglalkoztak. Egy, a *Science* folyóiratban 2025-ben megjelent nagyszabású empirikus kutatás – közel 77 ezer válaszadón végzett három kísérletsorozat alapján – azt mutatta ki, hogy egy rövid, célzott csetbotpárbeszéd közel négyszer meggyőzőbb egy hagyományos politikai hirdetésnél. A meggyőzési potenciál ilyenén mértéke egyelőre nem áll arányban a szabályozói reakciók sebességével és precizitásával.

A 2024-es amerikai elnökválasztás a kutatói közösség figyelmének középpontjába is került. A kampányidőszak számos vizsgálat szerint az MI-tartalmak politikai célú megjelenésének előszobája volt: mesterséges intelligenciával generált képek, deepfake videók és manipulált hangfelvételek hálózatosan terjedtek a közösségi médiában. A kampány algoritmikus mikrocélzásra és valós idejű szentimentelemzésre épülő eszközei pedig korábban soha nem látott precizitással tették lehetővé az üzenetek szegmentált célba juttatását.

Mindez nem csupán egy választás tanulsága. A csetbotok politikai véleményformáló ereje, a deepfake videók dezinformációs potenciálja és az algoritmikus célzás jelentős kihívás a demokratikus nyilvánosság számára. Az optimistább jóslatok szerint az MI a politikai kommunikáció hatékonyságát növeli – az akadálymentesítéstől a kisebb pártok kampánykapacitásáig. Mások azonban arra figyelmeztetnek, hogy az álhírek, a digitális felületekkel támogatott összeesküvés-elméletek és a megtévesztő videók lényegesen megváltoztatták a nyilvános kommunikációt, és ez minden bizonnyal még inkább erősödni fog.

Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendelete (AI Act), amelyet – a világ első átfogó MI-jogszabályaként – 2024 júniusá-

ban fogadtak el, elsősorban az átláthatósági kötelezettségeken keresztül kíván hatni. Eszerint a deepfake tartalmakat meg kell jelölni, a generatív MI-rendszerek által létrehozott produktumokat gépileg azonosíthatóvá kell tenni, továbbá nyilvánossá kell tenni az AI-generált tartalmak forrását. Ezzel párhuzamosan az EU intézményei betiltották saját kommunikációjukban a teljesen MI-generált vizuális tartalmak használatát.

A szabályozói szándék és a gyakorlati megvalósítás közt azonban óriási szakadék tátong. A vízjelek könnyen eltávolíthatók, ráadásul a rosszhiszemű szereplők nem is azonosítják önként a megtévesztési szándékot, az áldozatok pedig sem jogorvoslatot, sem közvetlen szankcionálási lehetőséget nem kapnak. Az AI Act deepfake-re vonatkozó rendelkezései emellett egymást átfedő jogszabályi rétegekbe ágyazódnak – a DSA, a GDPR és az AI Act közötti koherencia megteremtése folyamatos értelmezési munkát igényel. E keretek ugyan hozzájárulnak valamiféle átláthatósághoz, de a gyorsan fejlődő technológiával a szabályozás sebessége nem tudja felvenni a versenyt (például a kampánykommunikáció MI-alapú szegmentálása és mikrocélzása a jelenlegi szabályozásban teljesen fehér folt maradt).

A folyóiratszám négy tanulmánya különböző nézőpontokból és módszertani megközelítésekkel vizsgálja a fenti problémakört. Az első cikk, Bányász Péter és Bányász-Váczi Kincső Boróka munkája, empirikus hálózatelemzéssel térképezi fel a 2024-es amerikai elnökválasztás online kommunikációjának narratív struktúráját, azonosítva az MI-generált és az algoritmikusan felerősített tartalmak szerepét a kampányidőszak diskurzusformálásában. Az amerikai elnökválasztás kapcsán egyre több kutatás mutat rá arra, hogy a politikai diskurzus nem lineáris üzenetközvetítésként működik, hanem komplex, egymásra épülő narratívák hálózataként. A generatív mesterséges intelligencia ebben a rendszerben nem csupán eszköz, hanem mediátor: hozzájárul a jelentések újratermeléséhez, sőt, bizonyos esetekben azok újraszervezéséhez is.

A második tanulmány szerzői – Gosztonyi Gergely, Pribula Eszter és Bálint János – összehasonlító jogi perspektívából vetnek számot azzal, hogy az Egyesült Államok és az Európai Unió kampányfinanszírozási és MI-szabályozási kezdeményezései milyen mértékben képesek tény-

legesen előmozdítani a politikai kampányok átláthatóságát, és hol maradnak el saját céljaiktól. Az elmúlt években mind az Egyesült Államokban, mind az Európai Unióban intenzív jogalkotási folyamat indult meg az MI (politikai) kommunikációban betöltött szerepének kezelésére. Az EU-s szabályozások kötelezővé teszik az MI által generált politikai hirdetések jelölését és az átláthatósági követelmények erősítését. Ugyanakkor a szabályozás önmagában nem elegendő: a technológiai fejlődés üteme gyakran meghaladja a jogalkotás reakcióképességét, és számos definíciós kérdés – például a deepfake fogalmának pontos meghatározása – továbbra is vitatott.

Papp János Tamás tanulmánya a politikai deepfake problematikáját az EU politikai hirdetésekről szóló rendelete alapján elemzi, bemutatva, hogy az új jogszabályi eszköz milyen szabályozási logikát követ, és milyen korlátokba ütközik a szintetikus tartalmak ellenőrzésében. A szintetikus médiatartalmak nem csupán új típusú dezinformációs eszközök, hanem a politikai kommunikáció átalakulásának indikátorai is. A mesterséges intelligencia révén a manipuláció nemcsak olcsóbbá és gyorsabbá, hanem skálázhatóbbá is válik: a korábban erőforrás-igényes befolyásolási technikák ma már széles körben hozzáférhetőek. Empirikus vizsgálatok szerint azonban a deepfake tartalmak jelenléte a politikai kommunikációban egyelőre korlátozott, és hatásuk sok esetben inkább a meglévő attitűdök megerősítésében, mint azok radikális megváltoztatásában érhető tetten. Ez a kettősség – a potenciális kockázat és a tényleges hatás közötti feszültség – a jelenlegi kutatások egyik központi kérdésévé vált.

A negyedik, Zódi Zsolt tanulmánya kritikai jogtudományi keretben azt vizsgálja, hogy az Európai AI-rendelet vajon „félelemtörvény”-e – azaz alapvetően a technológiával szembeni bizalmatlanság és kockázatkerülés elvére épít, vagy képes innovációbarát és demokratikusan megalapozott szabályozói keretet nyújtani. A „félelemtörvény” narratívája azt is jelzi, hogy a technológiai szabályozás nem csupán jogi, hanem kommunikációs kérdés is: a szabályozásról szóló diskurzus maga is többletjelentésekkel telített.

E folyóiratszám arra is rávilágít, hogy a politikai kommunikáció és az MI viszonyát nem elegendő sem tisztán technológiai, sem tisztán jogi, sem kizárólag kommunikációtudományi szempontrendszerrel vizs-

gálni. Az empirikus elemzés, a komparatív jogtudomány és a kritikai szabályozáselmélet találkozásából bontakozhat ki az a tudásbázis, amelyre építeni lehet. Abban bízom a szám szerkesztőjeként, hogy az itt közölt munkák hozzájárulnak ehhez a párbeszédhez – és további kutatásokat ösztönöznek egy olyan területen, ahol maga a vizsgálat tárgya folyamatosan változik.

Veszelszki Ágnes

BÁNYÁSZ PÉTER¹ – BÁNYÁSZ-VÁCZI KINCŐSŐ BORÓKA²

*Politikai kommunikáció
a mesterséges intelligencia korában:
a 2024-es amerikai elnökválasztás
tartalmainak narratív hálózata*

*Political communication in the age of artificial
intelligence: a narrative network of content for the
2024 US presidential election*

Absztrakt

A mesterséges intelligencia (MI) és a politikai kommunikáció metszéspontja egyre jelentősebb hatással van a választási kampányok dinamikájára, különösen az álhírek terjedésének és kezelésének területén. Az MI-alapú rendszerek jelentős segítséget nyújthatnak az álhírek felismerésében és kiszűrésében, azonban komoly etikai kérdéseket vetnek fel, beleértve a dezinformációs tartalom előállítását, terjesztését és az állampolgári bizalom és a demokrácia aláásását. Jelen kutatás tartalom- és hálózatelemzés módszereinek alkalmazásával tárja fel a 2024-es amerikai elnökválasztással kapcsolatos YouTube-on található politikai tartalmú videó alatti kommentek narratíváit, illetve a felhasználók kapcsolati struktúráját. A kutatás kiemeli, hogy a közösségi média interakciós szerkezete hatással van az információk terjedési mintázataira, ezáltal befolyásolva a választók véleményformálási folyamatait. A kutatás eredményei rámutatnak arra, hogy az információ hitelességének kérdésköre kiemelkedő szereppel bír a politikai tartalmú diskurzusokban. A hálózatelemzési megközelítései révén azonosíthatóvá válnak azok a kulcsszereplők és hálózati mintázatok, amelyek meghatározóak a vizsgált információs térben. A technológia felelős alkalmazása érdekében kiemelten fontos az adatvezérelt megközelítések etikai dimenzióinak folyamatos vizsgálata, amely hozzájárulhat az átláthatóság és a demokratikus értékek megőrzéséhez. A kutatás

1 Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Kiberbiztonsági és e-Közigazgatási Tanszék; kutató, Kiberbiztonsági Kutatóintézet. E-mail: banyasz.peter@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0002-7308-9304

2 Kutató, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Puskás Tivadar Szakkollégium. E-mail: vaczi.kincso.boroka@uni-nke.hu, ORCID: 0009-0008-4824-0923

megerősíti azon keretrendszerek szükségességét, amelyek elősegíthetik az MI felelős és fenntartható alkalmazását a politikai kommunikáció területén.

Kulcsszavak: politikai kommunikáció, dezinformáció, mesterséges intelligencia, hálózat-elemzés, elnökválasztás

Abstract

The convergence of artificial intelligence (AI) and political communication has increasingly influenced the dynamics of election campaigns, particularly in the propagation and management of misinformation. AI-driven systems hold considerable potential for identifying and filtering out false narratives; however, they also present significant ethical challenges, including the creation and spread of disinformation, as well as the erosion of public trust and democratic principles. This research study employs content and network analysis methods to examine the narratives in comments under political videos related to the 2024 US presidential election on YouTube and the relational structure among users. The findings indicate that the interactional dynamics of social media substantially affect information dissemination patterns, thereby shaping the processes through which voters form opinions. Furthermore, this study underscores the crucial role that the credibility of information plays within political discourse. By leveraging network analysis techniques, it becomes possible to identify key influencers and prevailing network patterns in the examined information landscape. To ensure the responsible application of technology, it is vital to continually investigate the ethical dimensions of data-driven methodologies, which can aid in upholding transparency and democratic values. The research emphasizes the necessity for frameworks that promote AI's responsible and sustainable integration into political communication.

Keywords: political communication, disinformation, artificial intelligence, network analysis, election, presidential election

Bevezető

A politikai kommunikáció meghatározó szerepet tölt be a választási kampányok során, hiszen alapvető kommunikációs folyamatá válik a politikai szereplők, a média és az állampolgárok között, amelynek célja a közvélemény kedvező befolyásolása. A kampánygyakorlatokat és stratégiákat meghatározza az adott politikai és médiarendszer, a politikai kultúra, valamint a média kultúrája, amely tényezők jelentős nemzetközi eltéréseket eredményeznek.³ A kampánykommunikáció kereteit az üzenetközvetítők, a kommunikációs csatornák, a közvetített

3 Esser–Strömbäck 2013.

üzenetek és a célközönség együttesen alakítják.⁴ A kampánygyakorlatok hosszú távú változásai a különböző szereplők, célok, eszközök és kampányterek fejlődésével állnak összefüggésben.⁵

A választási kampányok a politikai kommunikáció új formáinak megjelenését ösztönzik, mivel a tömegmédiá és a választópolgárok fokozott figyelemmel követik a politikai pártok és jelöltjeik megszólalásait.⁶ A politikai pártok innovatív ötleteket és gyakorlatokat alkalmaznak annak érdekében, hogy stratégiáik hatékonyságát növeljék, ami jelentős átalakulásokat idéz elő a kampányok tervezésében, szervezésében és lebonyolításában. A stratégiai politikai kommunikáció fogalma magában foglalja az információk és kommunikációs folyamatok célorientált irányítását, amelyek a választási kampányok során folyamatos fejlődésen mennek keresztül.⁷

A közösségimédia-platformok komoly lehetőséget jelentenek a politikai szereplők számára, hogy széles közönséget érjenek el, üzeneteikkel meggyőzzék a választókat, és mozgósítsák támogatóikat. Az olyan platformok, mint a Meta (korábban Facebook), az X (korábban Twitter), a YouTube vagy a TikTok, különösen hatékonyak bizonyulnak a választási időszakban. Empirikus kutatások igazolták, hogy azok a jelöltek, akik Twitter-fiókot használnak,⁸ szignifikánsan nagyobb eséllyel győznek a választásokon, mint azok, akik nem alkalmazzák ezt a médiumot. A közösségi média használata átalakítja a választási kampányok természetét és elősegíti az új típusú, közösen generált kampányok létrejöttét.⁹

Az etikai kérdések meghatározóak a választási kampányok során, különösen a személyre szabott üzenetek és a negatív kampányüzenetek demokratikus kultúrára gyakorolt hatása szempontjából. Ezek a tendenciák rámutatnak arra, hogy a politikai pártoknak elméletileg megalapozottabb és reflektívebb közönségkapcsolati stratégiákat kellene

4 Kensi–Kensi 2017.

5 Strömbäck–Kioussis 2014.

6 Albrecht–Lübcke–Hartig–Perschke 2009.

7 Falasca–Grandien 2017.

8 A Twittert 2022-ben nevezte át az új tulajdonos, Elon Musk X névre, az idézett kutatás 2014-ben jelent meg, ezért használtuk a platform régi nevét.

9 Sobaci–Eryiğit–Hatipoğlu 2016.

alkalmazniuk.¹⁰ A digitális technológiák és a társadalmi-politikai változások mélyreható átalakulásokat eredményeznek a politikai kommunikáció etikai dimenzióiban, különös tekintettel a digitális médiában folytatott választásimarketing-tevékenységekre.¹¹

A mesterséges intelligencia (MI) egyre komolyabb hatást gyakorol a politikai kommunikáció dinamikájára és a közvélemény formálására, különösen a természetes nyelvfeldolgozás és az automatizált stratégiai eszközök révén. Az MI integrációja a politikai diskurzusba elősegítheti a közvélemény polarizációját és manipulációját, különösen a közösségi hálózatokon terjesztett tartalmak révén.¹² E technológia befolyásolja az állampolgárok információkeresési, -közlési és -hozzáféresi folyamatait, különösen az online platformok és közösségimédia-hálózatok révén, ami a közvélemény alakulásának jelentős következményeit vonja maga után.¹³ A gyors integráció a média előállítási folyamataiba hozzájárulhat az állampolgárok információszerzés iránti bizalmának csökkenéséhez és a politikai polarizáció fokozódásához.¹⁴ Emellett a napjainkban használt MI-alapú platformok gyakorlatilag liberalizálták a tartalom-előállítási folyamatot oly módon, hogy komolyabb előzetes technikai ismeretek nélkül bárki, akár nulla ismerettel generálthatat jó minőségű, megtévesztő audiovizuális tartalmakat.

Az MI politikai kommunikációs stratégiákba történő integrálása számos lehetőséget kínál, mint például az adatelemzés, a célcsoportprofilok kialakítása és a tartalomgenerálás, ugyanakkor potenciális veszélyeket is hordoz, például a hamis információk terjesztésének, a gyűlöletbeszéd terjedésének és a közvélemény manipulálásának formájában.¹⁵ Az MI alkalmazása a diplomáciai folyamatokban új lehetőségeket nyit, de komoly kihívásokat is teremt, mint például a deepfake technológiával terjesztett dezinformáció és a munkahelyek megszűnésével kapcsolatos aggodalmak.^{16,17} Az MI politikai reklámokban való

10 Lilleker 2019.

11 Raynauld–Lees-Marshment 2019.

12 López-Ponce–Barredo-Ibáñez–Gonzales 2024.

13 Vacarelu 2023.

14 Forja-Pena–García-Orosa–López-García 2024.

15 Sánchez-Holgado–Blanco-Herrero–Arcila-Calderón 2024.

16 Ikenga–Nwador 2024.

17 Veszelszki 2023.

alkalmazása hasonlóképpen előnyökkel járhat, de erkölcsi dilemmákat is felvet, beleértve az adat- és kiberbiztonság, az adatvédelem és a manipuláció kockázatait.¹⁸ Az MI alkalmazása a politikai kommunikációban számos etikai kérdést vet fel, az általa támogatott álhírek terjedése alááshatja a közigazgatás legitimitását és veszélyeztetheti a demokratikus elveket.¹⁹

Bár az MI eszközei lehetővé teszik az álhírek gyors terjedését, egyúttal innovatív megoldásokat kínálnak azok felismerésére és kezelésére. Az erős etikai irányelvek és az átlátható algoritmusok alkalmazása kulcsfontosságú az információ integritásának biztosításához.²⁰ Az MI nyelvi technológiái hatékonyabbá tehetik a törvényhozók kommunikációját a választópolgárokkal, ugyanakkor az alacsony teljesítményű MI-megoldások alááshatják a politikusok iránti bizalmat.²¹ A mesterséges intelligencia etikus alkalmazásáról szóló információk nem gyakorolnak jelentős hatást az állampolgárok bizalmára, érzékelt hitelességére vagy a politikai intézkedések támogatottságára, ami arra utal, hogy hosszú távú és átfogó megközelítések szükségesek a kormányzati MI iránti bizalom kiépítéséhez.²² Az MI alkalmazásával kapcsolatos etikai kihívások folyamatos kutatást, párbeszédet és megfelelő kormányzási mechanizmusokat követelnek meg, hogy biztosítsák a felelős és befogadó MI-alapú politikai kommunikációs stratégiák alkalmazását.

Társadalmi aspektusból vizsgálva az MI és a metaverzum²³ együttesen formálják a dezinformációs környezetet, óriási változásokat eredményezve a politikai és gazdasági alrendszerek működésére.²⁴ Az MI eszközei lehetővé teszik meggyőző álhírek előállítását és a közösségi médián keresztül terjesztését, ezáltal átalakítva a médiakörnyezetet.²⁵ A kínai kiberteret az állami felügyelet alatt álló MI-rendszerek hatá-

18 Kamal et al. 2024.

19 Valle–Ruiz–Büttner 2024.

20 AbuJarour et al. 2024.

21 Kreps–Jakesch 2023.

22 Kleizen et al. 2023.

23 A metaverzum kifejezés egy olyan virtuális világra utal, amelyben avatarok segítségével folytathatnak interakciót a felhasználók. Mark Zuckerberg, a Facebook egyik alapítója az oldal virtuálisvalóság-alapú platformját is „Metaverzumnak” nevezte el, ami gyakori félreértést eredményez. E tanulmányban az általános értelemben vett metaverzumról írunk.

24 Kshetri 2024.

25 Islas-Carmona–Gutiérrez-Cortés–Arribas-Urrutia 2024.

rozzák meg, amelyek befolyásolják az újságírást, és elősegítik az úgynevezett „visszhangkamrakampányokat”.²⁶ Kína élenjáró az MI-rendszerek fejlesztésében, hiszen a digitális megfigyelő állam hatékony alkalmazása a kínai politikai rendszer fennmaradásának záloga lehet. Ezzel szemben az Európai Unió kifejezetten korlátozza az MI ilyen irányú fejlesztését és alkalmazását, hogy elkerülje egy kínai típusú disztópikus digitális megfigyelő állam kialakulását. Jogi szempontból az Európai Unió társzabályozási megközelítést alkalmaz a dezinformáció kezelésére, amely kiemeli az átláthatósági kötelezettségek fontosságát, valamint a nagy online platformok ajánlórendszereinek külső auditját.²⁷ Az MI jogi szabályozása, különösen a nagy nyelvi modellek²⁸ kapcsán, olyan területekre terjed ki, mint a kockázatkezelés, az átláthatóság és az emberi felügyelet biztosítása.²⁹ Az MI alkalmazása a társadalmi hálózatokon, amely a közvélemény formálására és az akaratképzésre gyakorol hatást, rávilágít a közszolgálati döntéshozatal legitimitásának védelme érdekében hozott szabályozások szükségességére.³⁰

Etikai szempontból az MI gyors ütemű fejlődése új pszichológiai, morális és technológiai kihívásokat hoz felszínre, különösen az álhírek terjesztésének összefüggéseiben.³¹ Az MI által vezérelt dezinformáció olyan emberközpontú társadalmi probléma, amelynek vizsgálata magában foglalja a gyakorlati alkalmazások bizonytalanságait is.³² Az MI-rendszerek alkalmazása során felmerülő etikai és emberi jogi kérdések különös hangsúlyt fektetnek az emberi méltóság, az autonómia, a demokrácia és a béke védelmére.³³

26 Ibáñez–Jamil–de la Garza Montemayor 2023.

27 Bontridder–Pouillet 2021.

28 A nagy nyelvi modell (Large Language Model, LLM) egy olyan mesterségesintelligencia-modell, amelynek célja az emberhez hasonló nyelv megértése és generálása. Forrás: Krishna, Karthik – Bandili, Ramana 2024. EchoSwift: An Inference Benchmarking and Configuration Discovery Tool for Large Language Models (LLMs). In Companion of the 15th ACM/SPEC International Conference on Performance Engineering (ICPE '24 Companion). Association for Computing Machinery, New York, NY, USA, 158–162. <https://doi.org/10.1145/3629527.3652273>

29 Schmitt et al. 2024.

30 Valle–Ruiz–Büttner 2024.

31 Williams–Montasari 2025.

32 Guo 2024.

33 Bontridder–Pouillet 2021.

Technológiai perspektívából tekintve a generatív MI-modellek radikálisan átalakították az információ előállításának módszereit, elősegítve a nagyszabású és valóság-hű dezinformációs tartalmak előállítását, amelyek súlyos biztonsági kockázatot jelentenek a társadalmakra nézve.³⁴ A mesterséges intelligencia és a gépi tanulási technikák egyre hangsúlyosabb szerepet töltenek be az álhírek elleni küzdelemben, különösen az automatikus osztályozás és jellemzők kinyerése terén.³⁵ Mindazonáltal ezen módszerek fejlesztése során episztemikus és etikai kihívások is jelentkeznek, ideértve az álhírek pontos meghatározását és az adatok megbízható osztályozását.³⁶ Az MI-modellek tanításához és hatékonyabb fejlesztéséhez rengeteg adatra van szükség, viszont óriási kockázatot jelent, ha a tanításra használt adatok nem megbízhatóak, mert például dezinformációs tartalmúak, vagy azokat MI generálta. Ennek kivédésére lehet egy jó megoldás a blockchain alapú hitelesítés.

A választási kampányok során régóta megfigyelhető az álhírek terjesztése, különösen szándékosan terjesztett hamis, eltúlzott vagy elmentmondásos információk révén, amelyek célja a választási folyamat befolyásolása.³⁷ Az ilyen dezinformációs tartalmak különböző forrásokból eredhetnek, ideértve a közösségi hálózatok felhasználóit, a médiát és a politikai szereplőket, amelyek számos kommunikációs csatornán, például a közösségi és hagyományos médián keresztül terjednek.³⁸ Ez a típusú információtorzítás jelentős mértékben veszélyezteti a tisztességes választási folyamatokat, és arra készíti a demokratikus államokat, hogy új szabályozási kereteket dolgozzanak ki a választási integritás megőrzése érdekében. Az álhírkampányok célzott félrevezetése nagymértékben aláássa a demokratikus választások legitimitását, és nemzetközi dimenziókat öltő problémákat jelent az egyéni döntéshozatali folyamatokban.³⁹

34 Qi 2024.

35 Montoro-Montarroso et al. 2023.

36 Lange–Lechtermann 2021.

37 Ergüney 2023; Lanuza–Ong 2024; Hasen 2022.

38 Benaissa Pedriza 2021.

39 Judge–Korhane 2020.

Az álhírek elleni küzdelemben hatékonynak bizonyulnak a tényel-
lenőrző kezdeményezések, amelyek közösségi erőforrásokra támasz-
kodva nemcsak a dezinformáció elleni védekezést segítik elő, hanem
tájékozottabb és tudatosabb közösségek kialakulását is támogatják.⁴⁰
Mindazonáltal a politikai félreértésekről szóló kutatások azt mutatják,
hogy az álhírek gyakran csak korlátozott hatást gyakorolnak a választó-
k hiedelmeire, azonban hozzájárulhatnak a választási tisztességgel
kapcsolatos polarizált és pontatlan vélemények kialakulásához.⁴¹ Az
álhírek választási kampányok során történő terjedése torzítja a választó-
k véleményformálási folyamatát, és befolyásolja döntéseiket,⁴² azon-
ban túlzottan szigorú szabályozás esetén fennáll a politikai beszéd
korlátozásának veszélye, ami akadályozhatja az informált szavazók ak-
tív részvételét és befolyását más szavazókra.⁴³

A nagy nyelvi modellek elterjedése növekvő aggodalmat váltott ki
az online dezinformáció terjedése kapcsán, ami sürgetővé teszi az MI-
alapú eszközök alkalmazását a hamis tartalmak hatékonyabb azonosí-
tása érdekében.⁴⁴ A digitális kommunikációs ökoszisztéma, különösen
a közösségi média, új lehetőségeket teremtett a külföldi szereplők szá-
mára, hogy beavatkozzanak demokratikus rendszerek működésébe,
különösen választási időszakokban. Ezek a külső beavatkozások, pél-
dául trollhadseregek és botok révén, digitális dezinformáció terjeszté-
sével tovább bonyolítják a választási integritás megőrzését.⁴⁵ Az ezzel
kapcsolatos politikai diskurzusok jelenleg elsősorban az államilag tá-
mogott dezinformációs kampányok technológiai dimenzióira fóku-
szálnak, miközben kevesebb figyelmet fordítanak az emberi tényezőkre,
amelyek a dezinformáció sikeréhez jelentősen hozzájárulnak.⁴⁶

A természetes nyelvi beágyazási módszerek hozzájárulnak a dez-
információs tartalom azonosításához, mivel lehetővé teszik a szöveges
adatok reprezentációját és elemzését, elősegítve a detekció pontosság-
ának növelését, valamint mélyebb betekintést nyújtva az információk

40 Paar-Jakli 2024.

41 Mauk–Grömping 2024.

42 Benaissa Pedriza 2021.

43 Judge–Korhani 2020.

44 Schmitt et al. 2024.

45 Lukito 2023.

46 Nisbet–Kamenchuk 2019.

szemantikai tartalmába.^{47, 48} Az olyan megközelítések, mint a Word2Vec és a GloVe numerikus vektortérbe alakítják a nyelvi kifejezéseket, lehetővé téve azok geometriai távolságának pontos mérését.⁴⁹ E technikák hozzájárulnak a propaganda hatékony felismeréséhez és eltávolításához, miközben fenntartják a dokumentumszintű koherenciát, a nyelvtani helyességet és a tartalom hitelességét.⁵⁰

Kutatások bizonyítják, hogy a szóbeágyazási technikák és a Long Short-Term Memory (LSTM) hálózatok integrálása jelentős előnyöket nyújthat az álhírek azonosítása során, akár 0,92-es pontossági rátát is elérve.⁵¹ A beágyazási megoldások továbbfejleszthetők a mély tanulási módszerek statisztikai és nyelvi jellemzők integrációjával. Példaként említhető a SWELDL Fake modell, amely 98,52 százalékos pontossággal detektálta az álhíreket, túlszárnyalva a korábbi csúcstechnológiás megoldásokat.⁵²

A kontextualizált előképzett modellek alkalmazása ígéretes eredményeket hozhat az álhírek azonosításában, habár a legmegfelelőbb kontextuális beágyazások azonosítása továbbra is kihívást jelent.⁵³ E kutatások rámutatnak arra is, hogy a modellek pontosságát jelentősen befolyásolja a használt klasszifikációs módszer, valamint az elemzett üzenet témája, különösen politikailag érzékeny kérdések, például oltsvíták esetében.⁵⁴

Az álhírek terjedése, az ezek elleni küzdelem a közösségi hálózaton, továbbá a hálózatelemzés módszertanának alkalmazása egyre inkább a tudományos kutatások középpontjába kerülnek. Az álhírek közösségi hálózatokon keresztül történő terjesztése gyakran rosszindulatú szándékokat tükröz, amelyek célja a közvélemény manipulálása.⁵⁵ Több kutatás is vizsgálta már korábban, matematikai modellek segítségével, hogy hogyan optimalizálhatók az álhírek elleni stratégiák,

47 Kozik et al. 2024.

48 Pillai 2024b.

49 Kaur 2023.

50 Bhagat et al. 2022.

51 Kaur 2023.

52 Ali et al. 2023.

53 Samadi–Mousavian–Momtazi 2021.

54 Sauvayre–Vernier–Chauvière 2022.

55 Aba–Catoira 2020.

beleértve a tartalommoderálást, az edukációs megközelítéseket és az ellentámadási módszereket. Érdekes megállapítás, hogy az álhíreket terjesztő felhasználók véletlenszerű eltávolítása hasonló hatékonysággal járhat, mint a magas hatású, központi szerepet betöltő felhasználók eltávolítása. Ugyanakkor az ellentámadási stratégiák hatékony végrehajtásához jelentős mennyiségű influenszerre van szükség, akik képesek befolyásolni a hálózat többi tagját az álhírek elleni irányba.⁵⁶ A terjedési folyamatot befolyásoló kulcstényezők egyrészt azok a közösségek, akik fogékonyak a dezinformációs tartalmakra, másrészt jelentős hatással bírnak az úgynevezett „visszhangkamrahatások”.⁵⁷

A hálózatelemzés fontos eszköz lehet az álhírek felismerésében és kezelésében. A Twitter például rendszeresen tett közzé diskurzív kampányokra vonatkozó adatokat információs műveleti jelentéseiben, amelyeket maximális entrópiát alkalmazó hálózati modellek segítségével elemeznek, hogy azonosítsák a legjelentősebb interakciókat.^{58,59} A koordinációs hálózatelemzés szintén hatékony módszer az álhírkampányok működési mechanizmusainak feltárására, és lehetővé teszi az ilyen kampányok megkülönböztetését a legitim Twitter-tevékenységektől.⁶⁰ Ezen túlmenően a kutatások a hálózati jellemzők – például a felhasználók kapcsolódása, interakciós mintázatai és elköteleződési dinamikája – elemzésére támaszkodnak az álhírek azonosításában.⁶¹ Egy újonnan kifejlesztett eszköz, a DisTrack, a félretájékoztató nyomon követésére és elemzésére használható, amely természetes nyelvfeldolgozást, hálózatelemzést és gráfvizualizációt kombinál.⁶²

Az álhírek hálózatelemzésben betöltött szerepe lényeges, mivel a koordinált stratégiai kommunikáció formájaként értelmezhetők. Kutatások kimutatták, hogy a koordinált hálózatok jelentős mértékben

56 Butts–Bollman–Murillo 2023.

57 Guzmán Rincón et al. 2023.

58 De Clerck et al. 2022.

59 Amióta Elon Musk felvásárolta a Twittert, azóta a platform egyre kevesebbet tesz az álhírekkel szembeni fellépés érdekében.

60 Vargas–Emami–Traynor 2020.

61 Pillai 2024a.

62 Villar-Rodríguez et al. 2025.

növelik az álhírek terjesztőinek képességét arra, hogy szélesebb közönséget érjenek el, és hogy üzenetüket gyakrabban osszák meg.⁶³

A hálózatelemzési technikák hatékony eszközöket jelenthetnek az álhírek elleni küzdelemben.⁶⁴ Ezek a módszerek lehetővé teszik az online közösségi hálózatok szerkezeti mintázatainak és viselkedési anomáliáinak azonosítását, amelyek a félretájékoztatás jelenlétére utalhatnak, ezáltal hozzájárulnak az álhírek azonosításához és terjedésük megelőzéséhez.⁶⁵

A hálózatelemzés alkalmazása jelen kutatásban nem csupán egy módszertani eljárásként jelenik meg, hanem egyben konceptuális keretet is kínál a politikai diskurzus struktúrájának és működési mechanizmusainak mélyebb megértéséhez. A vizsgálat célja annak feltárása, hogy milyen strukturális mintázatok mentén terjednek a dezinformációs narratívák, illetve milyen formában valósulnak meg az interakciók az egyes felhasználói közösségek között. A politikai kommunikáció nem kizárólag tartalmi elemként értelmezhető, hanem egy olyan hálózati jelenségként is, amelyben a vélemények, információk és attitűdök áramlása döntő mértékben a kapcsolati háló sajátosságaitól függ. A hálózatelemzési eszköztár lehetőséget biztosít azon kulcsszereplők azonosítására, akik a kommunikációs folyamatban közvetítő (ún. bridge node) szerepet töltenek be, továbbá rávilágít azokra a periférián elhelyezkedő klaszterekre is, amelyek gyakran alternatív vagy elszigetelt diskurzusokat képviselnek. E megközelítés révén nem csupán a felhasználók által közvetített tartalom válik vizsgálhatóvá, hanem az is, hogy ezek a narratívák milyen kapcsolati struktúrákon keresztül, milyen dinamikával terjednek – ily módon a politikai diskurzus elemzése egy komplexebb, interakcionális dimenzióban történhet meg.

A nemzetközi szakirodalomban található eredmények rámutatnak arra, hogy az álhírek terjedése szoros kapcsolatban áll az online hálózati struktúrák jellegzetességeivel, valamint a közösségi média felhasználói interakcióinak dinamikájával. E kutatások gyakorlati hasznossága abban rejlik, hogy lehetővé teszik a dezinformációs kampányok narratíváinak és működési mechanizmusainak feltárását, miközben elő-

63 Yang–Williams 2024.

64 Bányász et al. 2019.

65 Pillai 2024a.

segítik az álhírek elleni fellépés stratégiai tervezését. A hálózatelemzés ebben a folyamatban kiemelkedő szerepet játszik, különösen a közösségimédia-platformok, például a Twitter vagy a YouTube esetében, ahol az információ terjedésének sebessége és volumene jól nyomon követhető. Az elméleti keretek áttekintését követően kutatásunk fő irányának a politikai kommunikációs tartalmak empirikus vizsgálatát határoztuk meg. Tekintettel arra, hogy az amerikai elnökválasztás volt 2024 egyik legnagyobb politikai eseménye, a kutatást ehhez a témához tartozó tartalmak elemzésével végeztük.

A fentieket figyelembe véve, kutatási célkitűzésként az alábbiakat fogalmaztuk meg:

1. A különböző információs zavarokhoz kapcsolódó narratívák azonosítása és elemzése politikai tartalmú YouTube-kommentekben.
2. A hálózati struktúrák és közösségek feltérképezése a YouTube-platformon a politikai tartalmú videók hozzászólásai alapján.
3. Az aktív és passzív kommentelők szerepének vizsgálata a hálózati dinamika és az információterjedés szempontjából.

Ehhez kapcsolódva a következő kutatási kérdésekre kerestük a választ a vizsgálat során:

1. Hogyan befolyásolják az információs zavar kategóriái (félretájékoztatás, dezinformáció, rosszindulatú információ) a politikai diskurzus narratíváit a YouTube-kommentekben?
2. Milyen hálózati struktúrák figyelhetők meg a politikai tartalmú YouTube-videók alatti hozzászólásokban, és ezek hogyan kapcsolódnak az információ hitelességéhez?
3. Milyen szerepet töltenek be az aktívabb felhasználók a politikai diskurzusok kialakításában és terjesztésében?

A kutatási kérdésekkel összhangban az alábbi hipotéziseket fogalmaztuk meg:

- H1. Az információ hitelességét és valóságtartalmát vizsgáló narratívák gyakran megjelennek politikai témákban, különösen dezinformációs tartalmak esetében.
- H2. A politikai diskurzusok hálózatai decentralizáltak, a kommunikáció elsősorban a különböző videó alatti hozzászóló felhasználók között sok közvetlen interakcióval van.

H3. Az aktívabb (több kapcsolódással rendelkező) felhasználók központi szerepet töltenek be az információterjesztésben, és összekötik a különböző diskurzusokat.

Módszertan

Kutatásunkhoz a YouTube-platfomon elérhető videók alatti kommenteket vizsgáltuk meg. A YouTube más közösségi oldalakhoz (pl. Facebook) képest kevésbé korlátozott az adatok hozzáférését tekintve, így nagyobb adatgyűjtési lehetőséget biztosított számunkra, mint más felületek. Emellett a YouTube könnyen elérhető platform bárki számára, így kiváló táptalajt biztosít a különböző társadalmi és politikai diskurzusok lefolytatásához. A YouTube-videók felkutatását a keresőkifejezések megalkotásával kezdtük, amelyekhez Claire Wardle és Hossein Derakhshan modelljét vettük alapul.

Claire Wardle és Hossein Derakhshan 2017-ben publikált *Information Disorder* című írásukban egy átfogó modellt dolgoztak ki az információs zavarok kategorizálására és elemzésére. Ez a modell három fő kategóriát különít el: félretájékoztatás (*misinformation*), dezinformáció (*disinformation*) és rosszindulatú információ (*malinformation*).⁶⁶ Mindhárom kategória különböző motivációkat, szándékokat és hatásokat tükröz, amelyek fontos szerepet játszanak a modern médiakörnyezetben terjedő problémás információk megértésében.

A félretájékoztatás olyan hamis vagy félrevezető tartalmat jelent, amelyet nem szándékosan, károkozási szándék nélkül terjesztenek. Az ilyen információt gyakran jóhiszeműen osztják meg, azzal a meggyőződéssel, hogy hasznos vagy segítő jellegű, miközben a terjesztője nincs tisztában annak valótlan vagy félrevezető voltával. Ezzel szemben a dezinformáció szándékosan létrehozott és terjesztett hamis információ, amelynek célja a károkozás, például politikai befolyásolás, pénzügyi haszonszerzés vagy társadalmi zavarkeltés formájában. Ez a típusú információ gyakran téves információvá alakul át, amikor azt mások tudatlanul továbbosztják. A modell harmadik eleme, a rosszindulatú infor-

⁶⁶ A „malinformation” kifejezés magyar fordítására jelenleg még nincs általánosan elfogadott fogalom, a tanulmány során mi rosszindulatú információként hivatkozunk rá.

máció valós adatokon alapul, azonban ezeket kifejezetten károkozási szándékkal használják fel. A rosszindulatú információ lényege, hogy valós adatok manipulálásával okoz károkat, ezáltal különösen nehéz felismerni és kezelni.

Wardle és Derakhshan modelljének jelentősége abban rejlik, hogy az információs zavar összetettségére világít rá, túllépve a „fake news” leegyszerűsítő kifejezésén. A három kategória közötti különbségtétel lehetővé teszi, hogy az információs problémák elemzése árnyaltabbá és célzottabbá váljon, különösen a terjesztési szándékok, a tartalom valóságalapja és a várható hatások szempontjából.⁶⁷

Az adatgyűjtést a 2024-es amerikai elnökválasztáshoz kapcsolódó tartalmak vonatkozásában végeztük, amely az év legjelentősebb politikai eseményeként globális figyelmet kapott. Az elnökválasztás során kialakult politikai diskurzus és az ahhoz kapcsolódó narratívák különösen alkalmasak az információs zavar és hálózati dinamikák vizsgálatára.

Wardle–Derakhshan modelljéhez kapcsolódóan határoztunk meg 5-5 keresőkifejezést, amelyek a motivációk szempontjából kapcsolhatóak az információs zavar kategóriáihoz. A kereséseket angol nyelven végeztük. A terjedelmi korlátok figyelembevételével minden kategóriát csupán egy-egy példával szemléltetünk:

- misinformation: („2024 presidential race” AND (Biden OR Harris)) AND („AI” OR „artificial intelligence”) AND (rumors OR speculation)
- disinformation: („presidential debate” AND „2024” AND (Biden OR Harris)) AND („false claims” OR „fake crowd”) AND AI
- malinformation: („original event” AND „2024” AND (Biden OR Harris)) AND (re-labeled OR misused) AND „AI tools”)

Annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban keressünk, a fenti operátorokat alkalmaztuk. Egyrészt idézőjeleket használtunk az egymáshoz kapcsolódó kifejezések esetében, hogy a találatok kontextus-érzékenyek legyenek, és az eredmények ne külön-külön jelenítsék meg például a „presidential” vagy a „race” kifejezéseket, hiszen akkor inadekvát találatok is megjelennének. Az idézőjelekbe tett keresőszavak használata pontos kifejezés keresést tesz lehetővé, biztosítva, hogy az eredmények között kizárólag a megadott szövegformátum szerepeljen, az

⁶⁷ Wardle–Derakhshan 2017.

adott szavak sorrendjének megtartásával. Ez a funkció különösen hasznos lehet az álhírek terjedését és információs narratívákat vizsgáló kutatások során, mivel a pontos kifejezések elemzése elengedhetetlen az adatgyűjtés hitelességének biztosításához. Emellett „AND” és „OR” zárójel-operátorokat használtuk. Az „AND” operátor implicit módon van jelen, biztosítva, hogy a keresett kifejezések mindegyike szerepeljen a találatok között, az „OR” operátor segítségével pedig a találatok körét bővíteni lehet, mivel az egyik vagy másik keresőszóra vonatkozó tartalmak is megjelennek. A zárójel-operátor fő célja, hogy meghatározza, mely műveleteket kell először végrehajtani, és milyen sorrendben kell a logikai kapcsolatoknak érvényesülni. Ez hasonló a matematikai kifejezések zárójeles használatához.

A keresőszavak kialakítása nem a mesterséges intelligencia által generált tartalmak azonosításának vizsgálatára irányult, ez részben annak tudható be, hogy a közösségimédia-platfomok jelentős erőfeszítéseket tesznek az ilyen jellegű tartalmak kiszűrésére, ami korlátozhatja a felhasználók számára elérhető mintákat. A kutatás középpontjában olyan tartalmak álltak, amelyek közismerten mesterséges intelligencia által generáltak, és ez a tény a keresett tartalom címében és/vagy leírásában is szerepel. Az MI-vel kapcsolatos kifejezések alkalmazása lehetőséget biztosított arra, hogy a mesterséges intelligencia által előállított tartalmak társadalmi percepcióját és hatásmechanizmusait vizsgálja. Ez a megközelítés biztosította az adatgyűjtés relevanciáját, valamint a vizsgált minták hitelességét és kontextusba ágyazhatóságát.

Minden keresőkifejezés esetében relevancia szerint szűrtünk a videókra, és az első 5 olyan videót vizsgáltuk, ahol volt legalább 1 komment, mindösszesen 80 videót elemeztünk így a kommentek vonatkozásában. Az adatgyűjtéshez egy szkriptet írtunk Python-programnyelven, aminek segítségével 2754 kommentet gyűjtöttünk le 2024. december 18-án (a kódot lásd a függelékben). A leggyűjtött videók mindösszesen 242 176 megtekintéssel rendelkeztek, a videók forrásait tekintve 41 százalék hitelesített profillal rendelkezett, 59 százaléknak pedig nem volt hitelesített fiókja az adatgyűjtés időpontjában. A videókat megosztó profilok esetében összesen 34 631 143 feliratkozás volt ebben az időpontban.

A legyűjtött kommenteket először tartalomelemzéssel, majd a hálózat-elemzés módszertanával vizsgáltuk. A tartalomelemzés során megkerestük, melyek a leggyakoribb kifejezések, illetve bigramok a kommentekben, hogy láthassuk, milyen narratívák uralják a hozzászólásokat. Mielőtt elemeztük volna az angol nyelvű kommenteket, egy nyilvánosan elérhető angol nyelvű lista⁶⁸ alapján kiszűrtünk minden olyan szót (névelők, kötőszavak stb.), amelyek nem relevánsak a kifejezések keresésékor. Ezenfelül a speciális karaktereket, URL-címeket és más, nem szöveges elemeket is kiszűrtünk a kommentekből, valamint a kis- és nagybetűket azonosnak tekintettük az elemzés során.

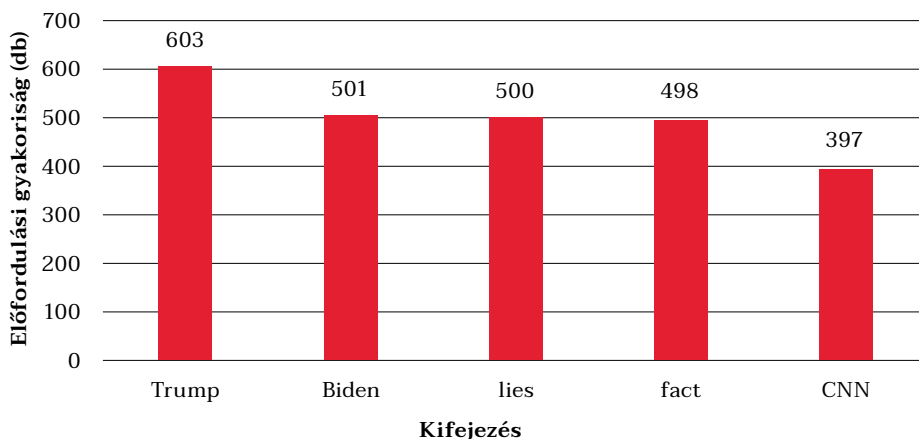
Ezt követően a legyűjtött kommentadatokat a Gephi hálózatelemző program segítségével bipartit hálózatként vizsgáltuk. A hálózat csomópontjait egyrészt a vizsgált YouTube-videók, másrészt a kommentelő felhasználók alkották, az élek pedig azt jelezték, hogy egy adott felhasználó mely videóhoz írt hozzászólást. Az elemzés célja így nem önmagában a kommentek szövegének, hanem a videók és a hozzászóló felhasználók közötti kapcsolati struktúrának a feltárása volt, különös tekintettel a diskurzusok videók körüli szerveződésére, az aktívabb kommentelők összekötő szerepére, valamint a hálózat sűrűségére, modularitására és klaszterezettségére. A hálózati struktúra vizuális megjelenítése mellett a hálózat jellemzőit statisztikai módszerekkel értékeltük ki.

Eredmények

Első elemzésünk a kommentek tartalmára irányult, a 2754 legyűjtött komment esetében megkerestük a leggyakrabban előforduló kifejezéseket, amelyeket az 1. számú ábra szemléltet. Az ábrák esetében megtartottuk az eredeti, angol nyelvű kifejezéseket, azokat nem fordítottuk le magyar nyelvre. Fontos kiemelni továbbá, hogy az adattisztítás során a leggyakrabban előforduló 5 kifejezés esetében összevontuk a „fact check”, „fact checking”, „lie” és „lies” kifejezéseket, mivel ezek különállóan is megjelentek volna az elemzésben.

68 “English Stop Word List” 2024.

1. ábra: Az 5 leggyakoribb kifejezés

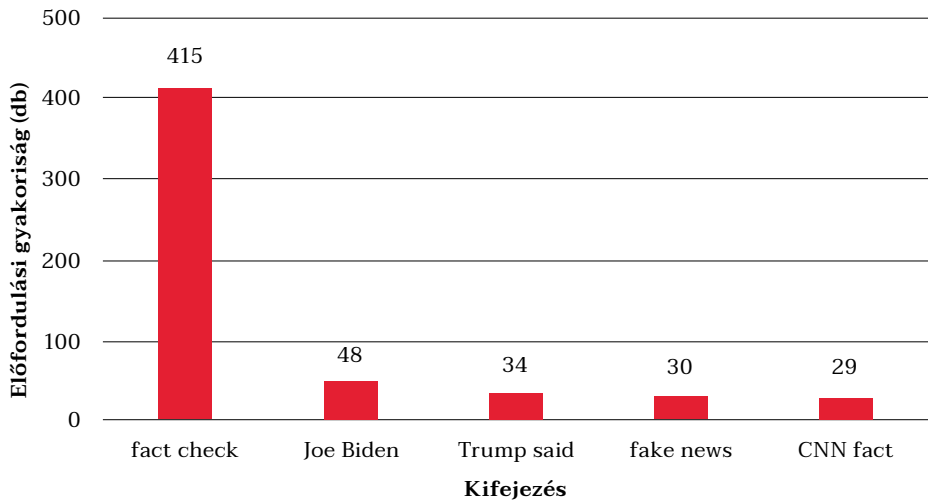

Forrás: saját szerkesztés

A politikai szereplők („Trump”: 603 előfordulás, „Biden”: 501 előfordulás) dominanciája egyértelműen látható a politikai tartalmú videók hozzászólásaiban. Mindez azért is figyelemre méltó, mert Kamala Harris neve, aki a kampány során Joe Bident váltotta az elnökjelölti pozícióban, nem jelent meg a leggyakoribb 5 kifejezés során. Majdnem ugyanilyen gyakorisággal jelennek meg a „lies” (500 előfordulás) és a „fact” (498 előfordulás) kifejezések, amik arra utalhatnak, hogy gyakran képezi vita tárgyát az információk hitelessége, az igazságértelmezés, illetve az, hogy az egyes tartalmak hogyan illeszkednek a valósághoz. A média szerepe is kiemelkedni látszik a hozzászólásokban, a „CNN” kifejezés 397 esetben jelenik meg a kommentekben. A viszonylag magas előfordulása arra utal, hogy a hagyományos média, illetve annak megítélése is hangsúlyos téma a kommentek között.

Ezt követően az összes komment vonatkozásában vizsgáltuk az 5 leggyakrabban előforduló bigramot (két egymást követő szót). Az eredményeket a 2. számú ábra mutatja be.

2. ábra: Az 5 leggyakoribb bigram

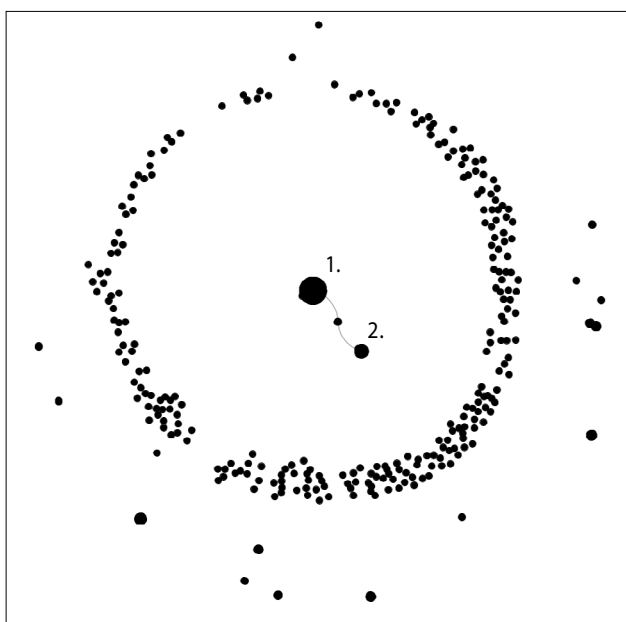
Forrás: saját szerkesztés

A leggyakoribb bigram a „fact check” (415 előfordulás), amely messze meghaladja a többi kifejezés előfordulási számát. Ez a kiemelkedő gyakoriság megerősíti korábbi állításunkat, hogy a kommentek között hangsúlyos téma az információk hitelességének vizsgálata. A második leggyakoribb bigram, „Joe Biden” (48 előfordulás), a politikai szereplőkhöz kapcsolódó tartalmak népszerűségét tükrözi. Hasonlóan, a „Trump said” (34 előfordulás) az idézetek, állítások és azok megvitatásának fontosságát emeli ki. A „fake news” bigram (30 előfordulás) alapján többször megjelenik a dezinformáció kérdésének megvitatása a komment szekcióban, a „CNN fact” (29 előfordulás) pedig a média, különösen a CNN hitelességével kapcsolatos diskurzusokra utal.

A leggyakoribb kifejezések és bigramok vizsgálata alapján kiemelkedő szerep jut a kommentelők körében az információk hitelességének és valóságtartalom ellenőrzésének („fact”, „lies”, „fact check”). „Trump” és „Biden” gyakori megjelenése arra utal, hogy a politikai narratívák a kommentek jelentős részét uralják. A „CNN” és a „CNN fact” domináns jelenléte alapján a hozzászólásokban a CNN-nek mint globális hírszolgáltatónak a hitelességért folytatott diskurzusokban jelentős szerepe van, illetve a média szerepét és narratíváját a kommentelők aktívan elemzik és vitatják.

A tartalomelemzést követően a leggyűjtött videókhoz hozzászólást író felhasználók közötti kapcsolatot, struktúráját vizsgáltuk hálózat-elemzéssel. A hálózat csomópontjai a videók és a kommentelő felhasználók voltak. Az ábrához a Gephi programban elérhető Force Atlas 2 elrendezést állítottuk be a hálózat vizualizálása során. Ez a képi megjelenítés segített kiemelni a hálózat csoportosulásait (közösségeket), mivel az összekapcsolt csomópontokat közel hozta egymáshoz. A hálózatot a 3. számú ábra szemlélteti.

3. ábra: A videók és kommentelők hálózata

Forrás: Gephi

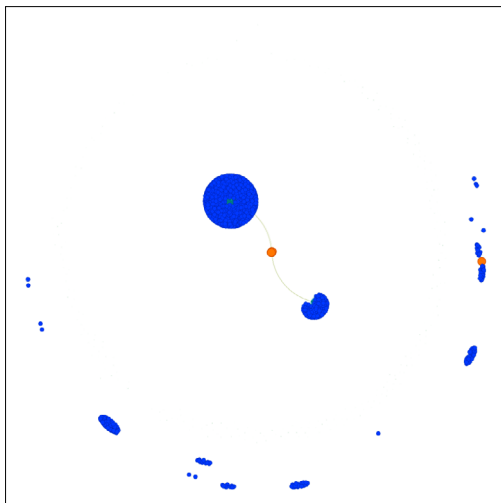
Az ábrán az egyes pontok a videókat szemléltetik, a pontok nagysága attól függően változik, hogy hány komment (hány további pont) koncentrálódik köré. A nagyobb csomópontok a hálózat fő információs részei, amelyekhez számos kisebb csomópont kapcsolódik. Az alacsony fokszámú csomópontok a hálózat periferiáján találhatóak, ezek izolált vagy alacsony aktivitású felhasználói csoportokat jeleznek. Az ábrán 1. és 2. számmal jelöltük a legnagyobb csomópontokat, mindkettő egy-

egy, a „disinformation” kategóriába tartozó keresőszavak alapján talált videóit és ahhoz írt kommenteket szemlélteti.

A hálózat struktúráját statisztikai módszerekkel is kiértékeltek. Az eredmények alapján a hálózat 271 közösségre oszlik, amelyek viszonylagos heterogenitást mutatnak, valamint jól elkülönülnek egymástól (modularitás értéke: 0,371). Az alacsony hálózatsűrűség (0,001) azt sugallja, hogy a csomópontok közötti kapcsolódás rendkívül ritka, az átlagos klaszterezési együttható értéke (0,000) arra utal, hogy a hálózatban alacsony a lokális összekapcsoltság szintje, azaz sűrűn kapcsolódó közösségek nem alakultak ki.

A 4. számú ábrán sajátvektor-központosság alapján emeltük ki a csomópontokat. Az ábra elkészítése során a Yifan Hu-elrendezést alkalmaztuk, amely jobban kiemeli a többszintű vizsgálatok során az egyes gráfokat.

4. ábra: A hálózat csomópontjainak fontossága

Forrás: Gephi

A sajátvektor-központosság egy hálózatelemzési mérőszám, amely a csomópont fontosságát méri a hálózatban, figyelembe véve nemcsak a csomópont kapcsolatait, hanem a szomszédos csomópontok fontosságát is. A mérőszám alapján egy csomópont akkor számít „fontosnak”, ha nemcsak sok kapcsolata van, hanem ezek a kapcsolatok más, szintén

fontos csomópontokkal jönnek létre. Az ábrán a zöld szín jelöli a videókat, amelyek a kommentek gyűjtőhelyéül szolgálnak, központi szerepet töltenek be, mivel a kommunikáció itt összpontosul. A kék szín azokat a felhasználókat jelöli, akiknek 1 kapcsolódásuk van, tehát inkább passzív vagy alkalmi résztvevők. Ők nem kapcsolódnak közvetlenül más felhasználókhoz a hálózatban. A narancssárga jelölés a legalább 2 kapcsolódással rendelkező felhasználókat mutatja, ezek a kommentelők 2 vagy több különböző videóhoz is írtak hozzászólást, ami azt jelzi, hogy aktívabbak és potenciálisan több diskurzusban is részt vesznek. Ők összekötő szerepet tölthetnek be a hálózat különböző részei között. A narancssárga csomópontok (aktívabb felhasználók) tehát egyfajta összekötőként működnek a diskurzus különböző részei között, hozzájárulnak a különböző zöld (videó)klaszterek közötti kapcsolat kialakításához.

A vizsgált videók alatt található kommentek hálózatának elemzéséből összességében megállapítható, hogy a hálózat erősen centralizálódik a videók köré, a felhasználók között kevés közvetlen kapcsolat található. Ez arra utalhat, hogy a felhasználók közötti kommunikáció a központi csomópontok körüli tartalmakra összpontosít. A hálózat alacsony sűrűsége és klaszterezési együtthatója a csoportok közötti gyenge kapcsolódásra és a hálózat fragmentált jellegére utal. Fontos kiemelnünk, hogy a statisztikai elemzések kizárólag a vizsgált videók körére vonatkoznak, így az eredmények általánosíthatósága korlátozott. A mélyebb hálózati struktúrára vonatkozó következtetések a kutatási adatok kibővítésével és elemzésével nyerhetnek reprezentativitást.

Diszkusszió

A politikai kommunikáció és a választási kampányok meghatározó szerepet töltenek be a közvélemény formálásában, amelyet a technológiai innovációk, különösen a közösségi média jelentősen átalakítottak. A mesterséges intelligencia fokozódó hatással van e diskurzusokra, kiváltképp az információ hitelességének vizsgálatában és az álhírek terjedésének kezelésében. Kutatásunk a 2024-es amerikai elnökválasztással kapcsolatos YouTube-kommentek elemzésére irányult, Claire Wardle és Hossein Derakhshan információs zavarról szóló modelljét

alkalmazva. Az elemzés rámutatott arra, hogy az információ hitelességéhez kapcsolódó narratívák kiemelt dominanciával bírnak a politikai diskurzusokban, a politikai szereplők és a média témaköre mellett. A hálózatelemzési eredmények rámutattak, hogy a vizsgált tartalmak esetében a kommunikáció erősen centralizált: a diskurzusok főként a videók köré csoportosulnak, miközben a felhasználók közötti közvetlen interakciók viszonylag ritkák. Az aktívabb kommentelők kapcsolódási pontként funkcionálnak a különböző diskurzusok között, elősegítve az információk szélesebb körű terjedését. Mindazonáltal a hálózati struktúrák fragmentáltsága korlátozza a diskurzusok mélyebb terjedését a felhasználók között.

Az eredmények hangsúlyozzák, hogy az információ hitelességének vizsgálata és a dezinformáció problémája központi szerepet tölt be a politikai kommunikációban. Az MI technológiáinak és a hálózati dinamika elemzésének alkalmazása kulcsfontosságú eszközt jelenthet az alhírek elleni fellépésben, valamint az etikus politikai kommunikáció fejlesztésében.

Kutatásunk eredményei alapján az alábbi téziseket fogalmaztuk meg:

T1: Az információ hitelességét és valóságtartalmát vizsgáló narratívák gyakran megjelennek politikai témákban, különösen dezinformációs tartalmak esetében.

A tartalomelemzés eredményei alátámasztják, hogy a kommentek között kiemelkedő gyakorisággal jelennek meg az információ hitelességére és valóságtartalmára vonatkozó narratívák, mint például a „fact check” bigram (415 előfordulás) és a „lies” kifejezés (500 előfordulás). Ezek különösen a politikai szereplőkhöz kapcsolódó tartalmak esetében válnak hangsúlyossá, amelyeket a „Trump” (603 előfordulás) és „Biden” (501 előfordulás) nevek gyakorisága is alátámaszt. Ez azt mutatja, hogy a politikai diskurzusokban az információ hitelességének kérdése és a dezinformáció témája központi szerepet kap.

A hálózatelemzés során alkalmazott kvantitatív statisztikai mutatók – így különösen a hálózatsűrűség, a klaszterezési együttható, valamint a modularitás – lehetőséget teremtettek a vizsgált politikai diskurzusok szerkezeti sajátosságainak objektív értékelésére.

T2: A politikai diskurzusok hálózatai erősen centralizáltak, a kommunikáció elsősorban a videókhoz kapcsolódóan történik, kevés a közvetlen interakció.

Az elemzés szerint a hálózatok erősen centralizáltak, és a kommunikáció elsősorban a videók köré összpontosul. Az alacsony hálózatsűrűség (0,001) és az átlagos klaszterezési együttható (0,000) azt jelzi, hogy a felhasználók között kevés közvetlen kapcsolat figyelhető meg. A kommunikáció inkább a központi csomópontok körül történik, mintsem decentralizált interakciók formájában, ami megcáfolta a decentralizációval kapcsolatos feltételezésünket. E mutatók arra utalnak, hogy a vizsgált közösségekben a horizontális interakciók mértéke minimális, miközben a kommunikációs aktivitás túlnyomórészt a videók – mint központi csomópontok – köré szerveződik.

T3: Az aktívabb (több kapcsolódással rendelkező) felhasználók központi szerepet töltenek be az információterjesztésben, és összekötik a különböző diskurzusokat.

A hálózatelemzés eredményei szerint az aktívabb felhasználók, akik legalább két különböző videóhoz írtak hozzászólást, összekötő szerepet töltenek be a különböző diskurzusok között. Ezek a felhasználók kapcsolódnak a hálózat különböző részeihez, és hozzájárulnak a központi csomópontok közötti interakciók kialakításához. A sajátvektor-közponosság alapján végzett elemzés kimutatta, hogy azok a felhasználók, akik több tartalmi egységhez – azaz különböző videókhoz – is hozzászóltak, közvetítő pozíciót töltenek be a különálló kommunikációs klaszterek között. E kapcsolati csomópontok növelik az információáramlás lehetőségét, és elősegítik a politikai narratívák hálózati szintű integrálódását.

Irodalom

- Aba-Catoira, Ana 2020: Information disorders in a democratic communication system; [Los Desórdenes informativos en un sistema de comunicación democrático]. *Revista de Derecho Politico*. Univ Nacional de Educacion a Distancia (UNED).
- Abujarour, Safa'a – Qarariah, Ameera – Saadeh, Noor – Salem, Mohahida 2024: AI, Misinformation, and Fake News: A Literature Review of Ethical and Technical Approaches. In Mansour, N., Bujosa Vadell, L.M. (szerk.) *Finance and Law in the Metaverse World. Contributions to Finance and Accounting*. Springer Nature.
- Albrecht, Steffen – Lübcke, Maren – Hartig-Perschke, Rasco 2009: Under Construction: Weblog Campaigning in the German Bundestag Election 2005. *Politicking Online: The Transformation of Election Campaign Communications*. Rutgers University Press.

- Ali, Attar Ahmed – Latif, Shahzad – Ghauri, Sajjad A. – Song, Oh-Young – Afzaal Abbasi, Aaqif – Malik, Arif Jamal 2023: Linguistic Features and Bi-LSTM for Identification of Fake News. *Electronics*, 12. évfolyam, 13, Multidisciplinary Digital Publishing Institute: 2942.
- Bányász, Péter – Péter, Pollner – Gergely, Palla – László Dobos 2019: Lélektani műveletek a közösségi médiában. In Auer, Ádám – Joó, Tamás (szerk.) *Hálózatok a közszolgálatban*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó.
- Benaissa Pedriza, Samia 2021: Sources, Channels and Strategies of Disinformation in the 2020 US Election: Social Networks, Traditional Media and Political Candidates. *Journalism and Media*. Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI).
- Bhagat, Aaryan – Mallick, Faraaz – Karia, Neel – Kaushal, Ayush 2022: INDEPROP: Information-Preserving De-Propagandization of News Articles (Student Abstract). *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, 36. évfolyam, 11, 12915–16.
- Bontridder, Noémi – Pouillet, Yves 2021: The Role of Artificial Intelligence in Disinformation. *Data and Policy*. Cambridge University Press.
- Butts, David J. – Bollman, Sam A. – Murillo, Michael S. 2023: Mathematical Modeling of Disinformation and Effectiveness of Mitigation Policies. *Scientific Reports*. Nature Research.
- De Clerck, Bart – Van Utterbeeck, Filip – Petit, Julien – Lauwens, Ben – Wim, Mees – E. C. Rocha, Luis 2022: Maximum Entropy Networks Applied on Twitter Disinformation Datasets. Edited by Benito R.M, Cherifi C, Cherifi H, Moro E, Rocha L.M, and Sales-Pardo M *Studies in Computational Intelligence*. Springer Science and Business Media Deutschland GmbH.
- English Stop Word List 2024: At <http://snowball.tartarus.org/algorithms/english/stop.txt> (letöltve: 2024. 12. 30.)
- Ergüney, Merve 2023: The Impact of Disinformation on the Electoral Process in the Digital Age. *Management in the Digital Era: Different Perspectives*. Nova Science Publishers, Inc.
- Esser, Frank – Strömbäck, Jesper 2013: Comparing Election Campaign Communication. *The Handbook of Comparative Communication Research*. Taylor and Francis.
- Falasca, Kajsa – Grandien, Christina 2017: Where You Lead We Will Follow: A Longitudinal Study of Strategic Political Communication in Election Campaigning. *Journal of Public Affairs*. John Wiley and Sons Ltd.
- Forja-Pena, Tania – García-Orosa, Berta – López-García, Xosé 2024: The Ethical Revolution: Challenges and Reflections in the Face of the Integration of Artificial Intelligence in Digital Journalism. *Communication and Society*. Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra.
- Guo, Ziyi 2024: Online Disinformation and Generative Language Models: Motivations, Challenges, and Mitigations. *WWW 2024 Companion - Companion Proceedings of the ACM Web Conference*. Association for Computing Machinery, Inc.
- Guzmán, Rincón Alfredo – Barragán Moreno, Sandra – Rodríguez-Canovas, Belén – Carrillo Barbosa, Ruby Lorena – Africano Franco, David Ricardo 2023: Social Networks, Disinformation and Diplomacy: A Dynamic Model for a Current Problem. *Humanities and Social Sciences Communications*. Springer Nature.
- Hasen, Richard L. 2022: *Cheap Speech: How Disinformation Poisons Our Politics— And How to Cure It* Yale University Press.

- Ibáñez, Daniel Barredo – Jamil, Sadia – De la Garza Montemayor, Daniel, Javier 2023: Disinformation and Artificial Intelligence: The Case of Online Journalism in China. *Estudios Sobre El Mensaje Periodístico*. Universidad Complutense Madrid.
- Ikenga, Francis Ayaegbumam – Fidelis Nwador, Amaechi 2024: The Intersection of Artificial Intelligence, Deepfake, and the Politics of International Diplomacy. *Ianna Journal of Interdisciplinary Studies*. University of Nigeria Department of Mass Communication.
- Islas-Carmona, José Octavio – Gutiérrez-Cortés, Fernando Ignacio – Arribas-Urrutia, Amaia 2024: Disinformation and Political Propaganda: An Exploration of the Risks of Artificial Intelligence. *Explorations in Media Ecology*. Intellect Ltd.
- Judge, Elizabeth F. – Amir, M. Korhani. 2020: Disinformation, Digital Information Equality, and Electoral Integrity. *Election Law Journal: Rules, Politics, and Policy*. Mary Ann Liebert Inc.
- Kamal, Roop – Kaur, Manpreet – Kaur, Jaspreet – Malhan, Shivani 2024: Artificial Intelligence-Powered Political Advertising: Harnessing Data-Driven Insights for Campaign Strategies. *The Ethical Frontier of AI and Data Analysis*. IGI Global.
- Kaur, Harveen 2023: Fake News Detection Using Semantic Analysis and Machine Learning Techniques. *2023 14th International Conference on Computing Communication and Networking Technologies (ICCCNT)*. 2024. 12. 16.
- Kenski, Henry C., – M. Kenski, Kate 2017: Explaining the Vote in the Election of 2016: The Remarkable Come from Behind Victory of Republican Candidate Donald Trump. *Political Campaigning and Communication*. Palgrave Macmillan.
- Kleizen, Bjorn – Wouter, Van Dooren – Verhoest, Koen – Tan, Evrim 2023: Do Citizens Trust Trustworthy Artificial Intelligence? Experimental Evidence on the Limits of Ethical AI Measures in Government. *Government Information Quarterly*. Elsevier Ltd.
- Kozik, Rafał – Gracjan, Kątek – Marta, Gackowska – Sebastian, Kula – Joanna, Komorniczak – Paweł, Ksieniewicz – Aleksandra, Pawlicka – Marek, Pawlicki – Michał, Choraś 2024: Towards Explainable Fake News Detection and Automated Content Credibility Assessment: Polish Internet and Digital Media Use-Case. *Neurocomputing*, 608, 128450.
- Kreps, Sarah – Jakesch, Maurice 2023: Can AI Communication Tools Increase Legislative Responsiveness and Trust in Democratic Institutions? *Government Information Quarterly*. Elsevier Ltd.
- Kshetri, Nir 2024: Disinformation and Misinformation in the Age of Artificial Intelligence and the Metaverse. *Computer*. IEEE Computer Society.
- Lange, Benjamin – M. Lechterman, Theodore 2021: Combating Disinformation with AI: Epistemic and Ethical Challenges. Edited by Caron B, Schmitt K.A, Pearl Z, Dara R, and Love H.A *International Symposium on Technology and Society, Proceedings*. Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc.
- Lanuza, Jose Mari Hall – Corpus Ong, Jonathan 2024: FROM DISINFORMATION CAMPAIGNS TO INFLUENCE OPERATIONS: New Campaign Tactics and Legacy Media Bypass in the Philippines. *The Routledge Handbook of Political Campaigning*. Taylor and Francis.
- Lilleker, Darren 2019: Political Public Relations and Election Campaigning. *Political Public Relations: Concepts, Principles, and Applications, 2nd Edition*. Taylor and Francis.
- López-Ponce, Marcela – Barredo-Ibáñez, Daniel – Sánchez Gonzales, Hada 2024: Uses and Risks of Artificial Intelligence in electoral campaigns 2023: Delphi survey of strategic experts in Colombia; [Usos y Riesgos de la Inteligencia Artificial en las campañas electorales 2023: Encuesta Delphi a expertos estratégicos de Colombia]. *Icono14*. Scientific Association Icono14.

- Lukito, Josephine 2023: Digital Disinformation, Electoral Interference, And Systemic Distrust. *Routledge Handbook of Disinformation and National Security*. Taylor and Francis.
- Mauk, Marlene – Grömping, Max 2024: Online Disinformation Predicts Inaccurate Beliefs About Election Fairness Among Both Winners and Losers. *Comparative Political Studies*. SAGE Publications Inc.
- Montoro-Montarroso, Andrés – Rosso, Paolo – Panizo-Lledot, Ángel – Calvo-Figueras, Blanca – Cantón-Correa, Javier – Chulvi, Berta – Huertas-Tato, Javier – Rementeria, M. José – Gómez-Romero, Juan 2023: Fighting Disinformation with Artificial Intelligence: Fundamentals, Advances and Challenges; [Inteligencia Artificial Contra La Desinformación: Fundamentos, Avances y Retos]. *Profesional de La Informacion*. El Profesional de la Informacion.
- Nisbet, Erik C. – Kamenchuk, Olga 2019: The Psychology of State-Sponsored Disinformation Campaigns and Implications for Public Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*. Brill Nijhoff.
- Paar-Jakli, Gabriella 2024: The Digital Agora Fights Back: Building Disinformation Resilience One Initiative at a Time. *Studies in Media and Communication*. Redfame Publishing Inc.
- Pillai, Sanjaikanth E Vadakkethil Somanathan 2024a: Analyzing Network Characteristics for Misinformation Detection in Online Social Media. *IEEE International Conference on Data Engineering and Communication Systems, ICDECS 2024*. Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc.
- Pillai, Sanjaikanth E Vadakkethil Somanathan 2024b: Enhancing Misinformation Detection through Semantic Analysis and Knowledge Graphs. *2024 4th International Conference on Data Engineering and Communication Systems (ICDECS)*.
- Qi, C.H. 2024: Research on the Risks of Disinformation from Generative Artificial Intelligence and Its Governance Paths. *Information Studies: Theory and Application*, 47, 112–120. (kínaiul: 生成式人工智能的虚假信息风险特征及其治理路径)
- Raynauld, Vincent – Lees-Marshment, Jennifer 2019: Broadcast Political Marketing Communication. *Political Marketing: Principles and Applications, Third Edition*. Taylor and Francis.
- Samadi, Mohammadreza – Maryam, Mousavian – Saeedeh, Momtazi 2021: Deep Contextualized Text Representation and Learning for Fake News Detection. *Information Processing & Management*, 58. évfolyam, 6, 102723.
- Sánchez-Holgado, Patricia – Blanco-Herrero, David – Arcila-Calderón, Carlos 2024: A REFLECTION ABOUT ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ALGORITHMS IN POLITICAL COMMUNICATION: Instruments at the Service of Parties? *The Routledge Handbook of Political Communication in Ibero- America*. Taylor and Francis.
- Sauvayre, Romy – Vernier, Jessica – Chauvière, Cédric 2022: An Analysis of French-Language Tweets About COVID-19 Vaccines: Supervised Learning Approach. *JMIR Medical Informatics* 10. évfolyam, 5, e37831.
- Schmitt, Vera – Burchardt, Aljoscha – Tesch, Jakob – Lopez, Eva – Mohtaj, Salar – Neumann, Konstanze – Polzehl, Tim – Möller, Sebastian 2024: Implications of Regulations on Large Generative AI Models in the Super-Election Year and the Impact on Disinformation. Edited by Siegert I and Choukri K *Legal and Ethical Issues in Human Language Technologies 2024, LEGAL 2024 at LREC-COLING 2024 - Workshop Proceedings*. European Language Resources Association (ELRA).

- Sobaci, Mehmet Zahid – Kadir, Yasin Eryiğit – İbrahim, Hatipoğlu 2016: The Net Effect of Social Media on Election Results: The Case of Twitter in 2014 Turkish Local Elections. *Public Administration and Information Technology*. Springer.
- Strömbäck, Jesper – Spiro, Kiousis 2014: Strategic Political Communication in Election Campaigns. *Political Communication*. De Gruyter.
- Vacarelu, Marius 2023: Malicious Use of Artificial Intelligence in Political Campaigns: Challenges for International Psychological Security for the Next Decades. *The Palgrave Handbook of Malicious Use of AI and Psychological Security*. Springer International Publishing
- Valle, Vivian Cristina Lima López – Guadalupe Fernandes Ruiz, Maria – Büttner, Marcielly 2024: Fake news, influence on the formation of public opinion and impacts on the legitimacy of public decision; [Fake news, influência na formação da opinião pública e impactos sobre a legitimidade da decisão pública.] *A e C - Revista de Direito Administrativo e Constitucional*. Instituto de Direito Romeu Felipe Bacellar.
- Vargas, Luis – Emami, Patrick – Traynor, Patrick 2020: On the Detection of Disinformation Campaign Activity with Network Analysis. *CCSW 2020 - Proceedings of the 2020 ACM SIGSAC Conference on Cloud Computing Security Workshop*. Association for Computing Machinery, Inc.
- Veszszelzki, Ágnes 2023: Deepfake: Kételkedés a Kételyben. *Deepfake*. At <https://m2.mtmt.hu/api/publication/34121023> (letöltve: 2026. 04. 10.)
- Villar-Rodríguez, Guillermo – Huertas-García, Álvaro – Martín, Alejandro – Huertas-Tato, Javier – Camacho, David 2025: DisTrack: A New Tool For Semi-Automatic Misinformation Tracking in Online Social Networks. *Cognitive Computation* Springer.
- Wardle, Claire – Derakhshan, Hossein 2017: *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. 27. szám, Council of Europe Strasbourg.
- Williams, Cariane – Montasari, Reza 2025: A Critical Analysis of the Impact of Mis- and Disinformation Through the Media on Society. *Advanced Sciences and Technologies for Security Applications*. Springer.
- Yang, Aimei – Williams, Dmitri 2024: Quantifying Networked Influence: How Much Do Disinformation Spreaders' Networks Drive Their Public Engagement Outcomes? *Social Media and Society*. SAGE Publications Ltd.

Függelék

(Az adatgyűjtéshez használt Python-kód. A kódban piros színnel jelöltük az egyénileg módosítandó értékeket.)

```
import os
import pandas as pd
import html
import re
from googleapiclient.discovery import build

api_key = '.API KEY'

youtube = build('youtube', 'v3', developerKey=api_key)

video_id = '.VIDEO ID'

def process_html_entities(text):
```

```

text = html.unescape(text)

text = text.replace(<br>, \n)

text = re.sub(r'<a href="([^\"]+)">{([^\"]+)</a>', r'\2 (Link: \1)', text)

text = re.sub(r'</?b>', '', text)

return text

def get_replies(youtube, parent_id):
    replies_data = []

    request = youtube.comments().list(
        part='snippet',
        parentId=parent_id,
        maxResults=100
    )

    while request:
        response = request.execute()

        for reply in response['items']:
            reply_author = reply['snippet']['authorDisplayName']
            reply_text = process_html_entities(reply['snippet']['textDisplay'])
            reply_date = reply['snippet']['publishedAt']
            reply_likes = reply['snippet'].get('likeCount', 0)

            replies_data.append({
                'reply_author': reply_author,
                'reply_text': reply_text,
                'reply_date': reply_date,
                'reply_likes': reply_likes
            })

        if 'nextPageToken' in response:
            request = youtube.comments().list(
                part='snippet',
                parentId=parent_id,
                pageToken=response['nextPageToken'],
                maxResults=100
            )
        else:
            request = None

    return replies_data

def get_comments(youtube, video_id):
    comments_data = []

    request = youtube.commentThreads().list(
        part='snippet,replies',
        videoId=video_id,
        maxResults=100
    )

    while request:
        response = request.execute()

        for item in response['items']:
            comment = item['snippet']['topLevelComment']['snippet']
            comment_author = comment['authorDisplayName']
            comment_text = process_html_entities(comment['textDisplay'])
            comment_date = comment['publishedAt']
            comment_likes = comment.get('likeCount', 0)

            comment_replies = []
            if 'replies' in item:
                parent_id = item['id']
                comment_replies = get_replies(youtube, parent_id)

            comments_data.append({
                'comment_author': comment_author,
                'comment_text': comment_text,

```

```
        .comment_date': comment_date,
        .comment_likes': comment_likes,
        .replies': comment_replies
    })

    if '.nextPageToken' in response:
        request = youtube.commentThreads().list(
            part="snippet,replies",
            videoid=video_id,
            pageToken=response['nextPageToken'],
            maxResults=100
        )
    else:
        request = None

    return comments_data

def save_to_csv(comments_data, filename):
    rows = []
    for comment in comments_data:
        row = {
            .comment_author': comment['comment_author'],
            .comment_date': comment['comment_date'],
            .comment_text': comment['comment_text'],
            .comment_likes': comment['comment_likes'],
        }

        for i, reply in enumerate(comment['replies'], start=1):
            row[f'reply_{i}_author'] = reply['reply_author']
            row[f'reply_{i}_date'] = reply['reply_date']
            row[f'reply_{i}_text'] = reply['reply_text']
            row[f'reply_{i}_likes'] = reply['reply_likes']

        rows.append(row)

    df = pd.DataFrame(rows)
    df.to_csv(filename, index=False)

output_dir = r'LETŐLTÉS HELYE'
os.makedirs(output_dir, exist_ok=True)
output_file = os.path.join(output_dir, 'youtube_comments.csv')

comments_data = get_comments(youtube, video_id)
save_to_csv(comments_data, output_file)
print(f"Kommentek mentése kész: {output_file}")
```


GOSZTONYI GERGELY¹ – PRIBULA ESZTER² –
BÁLINT JÁNOS³

Segítik-e a politikai kampányok átláthatóságát az amerikai és európai mesterségesintelligencia-szabályozások és -tervezetek?⁴

*Do US and European AI regulations and drafts help to
ensure transparency in political campaigns?*

Absztrakt

A mesterséges intelligencia politikai kampányokban történő alkalmazása alapvetően alakítja át a választói kommunikációt, a mikrotargetálást és a politikai tartalom-előállítását. E technológiai fejlődés ugyanakkor új kockázatokat is teremt a demokratikus folyamatok átláthatósága és integritása szempontjából, különösen a deepfake-ek, a félrevezető politikai hirdetések és az automatizált befolyásolási technikák elterjedése révén. A tanulmány azt vizsgálja, hogy az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályozásai és szabályozási tervezetei milyen mértékben képesek elősegíteni a politikai kampányok átláthatóságát. A tanulmány empirikus példákon keresztül mutatja be az MI kampánycélú alkalmazásának gyakorlati problémáit, majd jogösszehasonlító módszerrel elemzi az Európai Unió AI Act rendeletét, valamint az Egyesült Államok szövetségi és tagállami szabályozási törekvéseit. A tanulmány amellettt érvel, hogy míg az uniós megközelítés kockázatalapú, horizontális szabályozási keretet kínál, addig az amerikai modell fragmentált, esetalapú megoldásokra épül. Bár mindkét rendszer tartalmaz átláthatóságot célzó elemeket – különösen az MI által generált politikai tartalmak megjelenésének előírását –, ezek önmagukban nem elegendőek a demokratikus folyamatokkal szembeni manipuláció megelőzésére. A tanulmány következtetése szerint a politikai kam-

- 1 Egyetemi tanár, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar; kutatócsoport-vezető, ELTE Digitális Autokrácia Kutatócsoport.
- 2 Doktorandusz, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; ügyvédjelölt, Schoenherr Hetényi Ügyvédi Iroda.
- 3 Doktorandusz, ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; ügyvédjelölt, Ormai, Papp, Czike és Társai CMS Cameron McKenna Nabarro Olswang LLP Ügyvédi Iroda.
- 4 A tanulmány elkészítéséhez a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott ADVANCED_24 pályázati program nyújtott támogatást.

pányokkal összefüggő MI-használat szabályozása csak akkor lehet hatékony, ha az átláthatósági kötelezettségeket a választási integritás védelmére irányuló szélesebb jogpolitikai keretrendszerbe illesztik.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, politikai kampány, átláthatóság, deepfake, választási integritás

Abstract

The use of artificial intelligence in political campaigns is fundamentally transforming voter communication, microtargeting practices, and political content production. At the same time, these technological developments generate new risks for the transparency and integrity of democratic processes, particularly through the spread of deepfakes, misleading political advertisements, and automated influence techniques. The article examines to what extent current and proposed regulatory frameworks in the European Union and the United States contribute to enhancing transparency in political campaigns. Through selected empirical examples, the article illustrates the practical challenges posed by campaign-related uses of AI, and subsequently applies a comparative legal analysis to the EU AI Act and to federal and state-level regulatory initiatives in the United States. The article argues that while the European approach establishes a horizontal, risk-based regulatory framework, the U.S. model relies on fragmented, use-case-specific solutions. Although both systems contain transparency-oriented measures – most notably requirements to disclose or label AI-generated political content – these mechanisms alone are insufficient to prevent manipulation of democratic processes. The article concludes that effective regulation of AI in political campaigns requires the integration of transparency obligations into a broader legal framework aimed at safeguarding electoral integrity and democratic legitimacy.

Keywords: artificial intelligence, political campaign, transparency, deepfakes, electoral integrity

Példák a nagyvilágból

Az elmúlt években a mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) gyorsan változott iparágakat átalakító erővé, és hatása nem korlátozódott a kereskedelemre, az egészségügyre vagy a technológiai kérdésekre; a mesterséges intelligencia világszerte átformálta a politikai kampányokat is. A 2023–2024-es években egyre szembetűnőbb és egyértelműbb lett, hogy a politikai kampányok egyre nagyobb mértékben használták az MI eszközeit a szavazók elérésének fokozására, a műveletek racionalizálására és – követve a korábbi évek gyakorlatát⁵ –

5 Nickerson–Rogers 2014.

az üzenetek minél pontosabb személyre szabására. Az MI alkalmazása a lokális és a globális politikában lehetőséget teremtett az innovációra, ugyanakkor számtalan olyan kérdést is felvetett az átláthatósággal, az elszámoltathatósággal és az etikával kapcsolatban, amelyekre a gyakorlatban kell kialakítani a válaszokat. Az egyik legjelentősebb terület, ahol a mesterséges intelligencia hatással volt a politikai kampányokra, a szavazók bevonása. A hagyományos elérési módszereket, mint például a házról házra járás vagy az általános hirdetések, kiegészítették – vagy akár fel is váltották – az MI által vezérelt megoldások, amelyek hatalmas adathalmazokat elemeznek a választói preferenciák azonosítása és a viselkedés előrejelzése érdekében. Az Egyesült Államokban például a 2024-es republikánus és demokrata elnökválasztási kampányok nagymértékben támaszkodtak az MI-alapú adatelemző eszközökre a szavazók megszólítása érdekében. Ezek az eszközök demográfiai adatok, politikai beállítottság és online viselkedés alapján szegmentálták a közönséget, lehetővé téve a kampányok számára, hogy személyre szabott üzeneteket küldjenek.⁶ A mesterséges intelligencia által vezérelt chatrobotok is gyakori jellemzővé váltak, lehetővé téve a kampányok számára, hogy közvetlenül kapcsolatba lépjenek a választókkal, és szimulálják az emberi beszélgetéseket. Shamaine Daniels demokrata képviselőjelölt például kifejlesztett egy Ashley nevű mesterségesintelligencia-asszisztenst, hogy kommunikáljon a választókkal és válaszoljon a kérdéseikre.⁷

Indiában a 2024-es választások során a politikai pártok generatív mesterséges intelligenciát alkalmaztak a különböző nyelvi és kulturális csoportokra szabott többnyelvű kampányanyagok létrehozására.⁸ A választásokra való felkészüléskor MI-alapú platformokat, például a ChatGPT-t használták beszédek megfogalmazására, szlogenek és közösségimédia-stratégiák kidolgozására. A 2023-as braziliai önkormányzati választásokon a jelöltek olyan mesterségesintelligencia-eszközöket használtak, mint a Midjourney és a Synthesia, hogy olyan kampányhirdetéseket és videókat készítsenek, amelyek személyre szabott nar-

6 Yaojun Yan et al. 2025.

7 Tong–Coster 2023.

8 Anady 2024.

ratívakkal célozták meg a helyi közönséget.⁹ Az Európai Unióban a 2024-es uniós parlamenti választások során MI-vezérelt platformokat is alkalmaztak a szavazók hangulatának elemzésére. Németországban például a Bündnis 90/Die Grünen párt a mesterséges intelligenciát használta fel arra, hogy üzeneteit a fiatalabb szavazókhöz igazítsa, az éghajlatváltozással és a megújuló energiával kapcsolatos kérdésekre összpontosítva, miközben az üzenetek a különböző korcsoportok és régiók eltérő igényeit is figyelembe vették.¹⁰

A mesterséges intelligencia ebben az időszakban az afrikai politikában is meghatározó szerepet játszott. A 2023-as nigériai elnökválasztáson a kampányok a mesterséges intelligenciát prediktív elemzésekre használták, hogy meghatározzák a választói részvételi arányt a kulcsfontosságú régiókban, lehetővé téve a pártok számára az erőforrásaik hatékonyabbnak vélt elosztását.¹¹ A választásokat azonban az MI által generált deepfake tartalom miatti viták is beárnyékolták. A közösségi médiában széles körben elterjedtek olyan videók, amelyeken a jelöltek arcképét meghamisították, ez pedig aláasta a választók bizalmát, és vitákat váltott ki az MI etikus politikai felhasználásáról. Vannak ugyanakkor pozitív példák is. A 2024-es választások előkészítése során a tajvani kormány például mesterségesintelligencia-platformokat használt fel a nyilvános konzultációk lebonyolítására. Ezek az eszközök lehetővé tették a polgárok számára, hogy véleményt nyilvánítsanak és visszajelzést adjanak a kormányzati kezdeményezésekről, elősegítve ezzel a nagyobb elkötelezettséget és átláthatóságot.¹²

Az izraeli választásokon a politikai pártok MI-t használtak a korábbi szavazási adatok elemzésére és a választói preferenciák lehetséges változásainak előrejelzésére. MI által vezérelt hangulatelemző eszközöket alkalmaztak a választók kampányeseményekre adott reakcióinak észlelésére, ami segített a jelölteknek a stratégiájuk menet közbeni kiigazításában. Ugyanez az eszköz ahhoz is hozzájárult ugyanakkor, hogy a választókhoz hamis képek tömegei jussanak el az Izrael–Ha-

9 Le Fevre Cervini–Carro 2024.

10 Becker–Von Ondarza 2024.

11 Acheampong 2023.

12 Mobilio 2024.

mász-háborúról.¹³ Ausztráliában a jelöltek választói visszatetszéssel szembesültek azért, mert MI-vel működő chatbotokat vetettek be a választói beszélgetések szimulálására, ám ez a kritikusok szerint aláássa a valódi emberi kommunikációt a politikában.¹⁴

Indonéziában a politikai pártok a mesterséges intelligenciát arra használták, hogy kapcsolatba lépjenek az ország fiatalabb választóival is. A mesterséges intelligencia által vezérelt közösségimédia-kampányok itt is rájuk szabták a mémeket, a videókat és az interaktív posztokat, hogy a politikát (a politikusok reményei szerint) elérhetőbbé és vonzóbbá tegyék.¹⁵ Ezt azonban könnyen túlzásba lehet vinni, ezért 2025 januárjában az indonéz alkotmánybíróság megtiltotta a jelöltek számára az MI használatát a választásokon, különösen a kampányok arculati elemeinek megtervezéséhez.¹⁶ A döntés ugyanakkor sokkal több kérdést felvet, mint amennyit megválaszol: például innentől tilos lenne a Google-kereső használata is, hiszen az is MI-alapú?

E kihívások ellenére a mesterséges intelligencia bebizonyította, hogy képes lehet elősegíteni a politikai folyamatokat. Észtországban például az MI-vel működő platformok lehetővé tették a kisebb politikai pártok számára, hogy egyenlő feltételek mellett versenyezzenek a nagyobb, jól finanszírozott szervezetekkel. Ezek az eszközök megkönnyítették a szavazók hatékony megszólítását, és segítettek felerősíteni azokat a hangokat, amelyek egyébként háttérbe szorultak volna. Több országban például az MI-rendszerek segítettek a jelölteknek a vidéki közösségekkel való kapcsolattartásban azáltal, hogy a kampányanyagokat lefordították az őslakosok nyelvére.¹⁷

Fentiekből kiolvasható talán az a mintázat, hogy a mesterséges intelligencia politikai kampányokban való alkalmazása nem volt ellentmondásmentes.¹⁸ Ugyanazokat a technológiákat, amelyek lehetővé teszik a szavazók személyre szabott bevonását és a tartalom létrehozását,

¹³ Longworth 2023.

¹⁴ Kovács 2023.

¹⁵ Armiwulan et al. 2024.

¹⁶ Satrio 2025.

¹⁷ Bhattacharya 2024.

¹⁸ Galgoczy et al. 2022.

félretájékoztatásra és manipulációra is felhasználták.¹⁹ Annyi azonban bizonyos, hogy az MI alapvetően alakítja át a politikai kampányokat, és ennek mindannyian szemtanúi vagyunk. Jelen tanulmány ehhez a diskurzushoz kíván hozzájárulni azzal, hogy bemutatja a mesterséges intelligencia szabályozási kísérleteit az Európai Unióban és az Amerikai Egyesült Államokban. Ezen joganyagok elemzése a magyar nyelvű szakirodalomban, ilyen mélységében még nem került feldolgozásra, így a belőlük levonható tapasztalatok akár a magyar joggyakorlat fejlődését is elősegíthetik.

A mesterséges intelligencia szabályozása az Európai Unióban

Az Európai Unió 2024-ben fogadta el a mesterséges intelligenciáról szóló 2024/1689 rendeletet (a továbbiakban: AI Act vagy Rendelet).²⁰ Ennek alapvető célja az MI lehetőségeinek kiaknázása, a rendszerek biztonságosabbá tétele, az MI által hordozott kockázatok mérséklése és az alapvető kötelezettségek, szankciórendszer kialakítása.

A Rendelet 2024. augusztus 1-jén hatályba is lépett, és ugyanazon év szeptemberében a vállalatok aláírták az uniós mesterségesintelligencia-paktum vállalásait.²¹ Ezáltal a Rendelet vált a világ első MI-vel kapcsolatos jogszabályává, amely – az adatvédelmi területen elfogadott GDPR-hoz hasonlóan – hatni igyekszik a terület globális szabályozására.²² Az EU felismerte, hogy az MI az élet számos szegmensében nyújt segítséget – vegyük példának az ipart, az orvostudományt, a gyógyszerészeti tudományokat –, ugyanakkor számos olyan kockázat merül fel a rendszerekkel kapcsolatban, amely egy átfogó, szigorú szabályozást tesz szükségessé.²³

¹⁹ Jelen tanulmány – terjedelmi korlátok miatt – nem foglalkozik a politikai kampányok során elhangzó igazsággal és hazugsággal. Erről lásd: Kurunczi 2024.

²⁰ Az előzményeiről lásd: Zódi 2021.

²¹ European Commission 2024.

²² Ezt a hatást nevezik újabban Brüsszel-effektusnak. Lásd: Bradford 2020.

²³ A szabályozás versenyjogi összefüggéseit jelen tanulmány nem érinti. Erről részletesen lásd: Pünkösty 2021.

A Rendelet egyik legfontosabb eleme az MI-rendszerek kockázat alapján történő besorolása. Az AI Act ugyanis megkülönböztet (A) minimális kockázati rendszereket, (B) korlátozott vagy specifikus átláthatósági kockázatú rendszereket, (C) magas kockázatú, illetve végső soron a legszigorúbb szabályozás alá eső (D) elfogadhatatlan kockázatú rendszereket.²⁴

A legtöbb rendszer a minimális kockázat körébe esik: ezeket bármilyen jogi korlát vagy tilalom nélkül lehet használni, tipikus előfordulási formának tekinthetők a spamszűrők, az ajánlórendszerek vagy az MI-kompatibilis videójátékok. Minimális kockázati tényezőt jelentenek, ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a rendszer fejlesztői akár önként is alávetethetik magukat bizonyos kötelezettségeknek, magatartási kódexeknek. A második kategória az úgynevezett korlátozott kockázat, itt a kockázatot elsősorban átláthatósági problémák jelentik. Legjobb példái ezen rendszereknek a választások során is használt chatbotok: ezen esetekben a Rendelet egyfajta tájékoztatási kötelezettséget fogalmaz meg, amely célja a biztonság és bizalom erősítése. Így például egy chatbot esetén szükséges az arról való tájékoztatás, hogy chatbottal beszél a felhasználó, vagy például a felhasználóknak tájékoztatást kell kapniuk arról, ha biometrikus kategorizálási vagy érzelemfelismerő rendszerek vannak használatban. A harmadik eset a magas kockázat, ide számos rendszer tartozik, amely az állampolgárok életét, egészségét, karrierjét befolyásolhatja. Ezen rendszereknek nagyon szigorú követelményeknek kell megfelelniük, például a tevékenységek megfelelő naplózására, részletes és pontos dokumentációra vagy megfelelő emberi felügyeleti intézkedésekre. Ilyenek a távoli biometrikus azonosításra, érzelemfelismerésre és biometrikus kategorizálásra használt MI-rendszerek vagy az igazságszolgáltatásban és a demokratikus folyamatokban használt mesterségesintelligencia-megoldások.

Az utolsó és természetesen legveszélyesebb kategória pedig az elfogadhatatlan kockázat: ezen rendszereket soha, semmilyen módon nem lehet alkalmazni, hiszen veszélyt jelentenek az emberekre és az alapvető emberi jogokra. Idetartoznak azok a rendszerek, amelyek manipulálhatják emberek vagy bizonyos veszélyeztetett csoportok (például kiskorúak) viselkedését, mint például a hangvezérelt játékok; továbbá

²⁴ AI Act, 5–6. cikkek. Schuett 2023.

azok, amelyek alkalmasak az emberek osztályozására viselkedés, társadalmi-gazdasági státusz vagy személyes jellemzők alapján, illetve idesorolhatók még a valós idejű és távoli biometrikus azonosító rendszerek is, úgymint az arcfelismerés.²⁵ Fontos megjegyezni, hogy az olyan generatív MI-rendszerek, mint a ChatGPT, nem tartoznak az elfogadhatatlan kockázat kategóriájába, ugyanakkor alapvető feltétel, hogy megfeleljenek az EU által támasztott átláthatósági szabályoknak.²⁶

A Rendelet kockázati alapú megközelítése izgalmas új irányt jelöl ki a jogalkalmazók és a gyakorlat számára az átláthatóság és a biztonság kapcsán, hiszen például a választások során az MI által generált képeket, felvételeket kötelezően mesterségesen manipulálni kell majd jelölni. Ugyanakkor a Rendelet messze nem oldja meg az összes felmerült problémát, hiszen a fentebbi példák alapján egyértelműnek tűnik, hogy a deepfake technológiát nem megfelelően sorolták az alacsony kockázatú rendszerek közé.²⁷

Az AI Act és a politikai kampányok hármasszoros kapcsolódási pontjai

Az MI megjelenése előtt is, az internetnek hála, igen jellemző volt az olyan hírek gyors terjedése, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy könnyen befolyásolják a választók véleményét. Az MI megjelenésével azonban nemcsak a hírek, információk, hanem annál nagyobb hatással rendelkező eszközök jelentek meg a politikai pártok kezében. Az MI-rendszerek ugyanis alkalmassá váltak arra, hogy élethű képeket, plakátokat, videó- és hangfelvételeket készítsenek, amelyek alig különböznek egy valós képtől, gesztustól, hanglejtéstől. Ez egyrészt fegyvert adott a választók kezébe, másrészt pedig kihívást jelent a közéleti szereplők és a politikusok számára.

Ami az európai használatot illeti, számos országban megjelent az MI politikai kampányok során. A „klasszikus” közvélemény-kutatáson, szavazóbázis könnyebb elérésén, esélyek felmérésén túl három olyan

²⁵ European Parliament 2023.

²⁶ Dushi 2024.

²⁷ Vaccari–Chadwick 2020; Fragale–Grilli 2024.

terület emelhető ki, ahol az MI egyre nagyobb hatást gyakorolhat a politikai kampányokra, és szabályozatlansága esetén számos aggály megjelenésével járhat.

Az első a politikusokról alkotott kép kérdésköre. A választások során ugyanis meghatározó, hogy mennyien szimpatizálnak a párt politikusaival, így mindig is fontos volt számukra jó hírnevük megőrzése. Az MI segítségével ugyanakkor egyre több lehetőség nyílik a politikusok megítélésének manipulálására. Ebben a körben érdemes megkülönböztetni a softfake és deepfake felvételeket, az első esetén ugyanis lehet látni, hogy a felvétel mesterséges, manipulált, a második esetben azonban majdnem egyezik a valósággal, ezek jelenthetik a valódi problémát. A technológia képes olyan képeket, videókat vagy hangfelvételeket gyártani, amelyek az adott személyt rossz színben tüntetik fel, akár bizonyos mondatok/mozdulatok kiemelésével, eltorzításával, vagy akár olyan felvételekkel, amelyek nem is léteztek korábban. Mivel az így alkotott képek, felvételek nagyon közel állnak a valósághoz, a választók számára igen nehéz lesz elkülöníteni a valós és hamis tartalmakat, s ha egy politikusról alkotott vélemény megváltozik, kevesebben szimpatizálnak vele, az a pártjáról alkotott képet, közvetve pedig akár a választási eredményeket is befolyásolhatja.²⁸

A második terület a választás folyamatába való beavatkozás. Az MI segítségével olyan hamis üzenetek, hírek, internetes hirdetések készülhetnek, amelyek eltántoríthatják a polgárokat attól, hogy részt vegyenek egy esetleges előválasztáson vagy akár a tényleges szavazáson. Mivel az interneten rendkívül gyorsan terjednek a hírek, egy álhír – például azzal kapcsolatban, hogy a választásra kijelölt épületben bal eset történt, lezárták az utcát, így azt nehéz megközelíteni, esetlegesen más, távolabbi helyre helyezték át a szavazás helyszínét – képes arra, hogy elrettentse a polgárokat attól, hogy az urnák elé járuljanak.²⁹

A harmadik aggályos terület akár a választás konkrét eredményeibe való beavatkozás is lehet. Például hamis bizonyítékokat gyárthatnak a választási eredményekről vagy a szavazatok megsemmisítéséről, ezáltal hamisan azt a képet kelthetik, hogy egy párt nyeresre vagy éppen

²⁸ Park et al. 2024.

²⁹ Taras–Davis 2022.

vesztésre áll.³⁰ Ezzel pedig befolyásolhatják azon választókat, akik még nem mentek el szavazni, hogy az ő szavazatuk „felesleges”, vagy nem tesz többet az eredmény érdekében, ezáltal pedig a várttól eltérő eredmények születhetnek.³¹ A másik terület pedig a választást lebonyolító szavazatszámoló személyekkel lehet kapcsolatos. Az MI által generált fenyegető üzeneteket, zaklatásokat kaphatnak, a félelem pedig befolyásolhatja munkájuk minőségét, továbbá elterjedhetnek olyan hamis információk, hogy rosszul számolnak, vagy szavazatot hamisítanak – ez pedig gyűlöletet, agressziót eredményezhet a választások helyszínén, tovább lassítva a folyamatokat.³²

Természetesen az MI folyamatos fejlődésével újabb problémák, kérdéskörök is megjelenhetnek, hiszen jelenleg az egyik legprogresszívebben változó terület.³³

A problémák gyakorlati megjelenési formái

A fent említett esetköröket alátámasztva néhány európai példát szükséges kiemelni, amelyeknél a pártok használták az MI-t a választási kampányaikban. Ezen esetekben főleg a fent említett első csoport, a politikus megítélésének befolyásolására láthattunk példát eddig, ám – megfelelő szabályozás hiányában – a jövőben várhatóan a másik két esetkör is meg fog jelenni.

Szlovákiában a választások előtt közvetlenül egy MI által kreált beszélgetés kezdett terjedni, amelyet egy Monika Tódová nevű újságíró folytatott Šimečka Michal, a Progresszív Szlovákia párt elnökével. A deepfake videón az újságíró és a politikus statikus képe látható. A hangsáv rossz minőségű, és nem hangzik hitelesnek, de a feliratban is az ő beszélgetésük szerepel.³⁴ A felvételen arról beszélnek, hogyan lehetne manipulálni választásokat, elsősorban az ország periferiájára szorult roma kisebbség szavazatainak megvásárlásával. Emellett az

30 Vö. Noelle-Neumann 1991.

31 Thrance Mainz et al. 2022.

32 UNRIC 2024.

33 Idekapcsolható például a választási kampányokban az újságírók szerepének változása is az MI hatására. Papp 2024.

34 Kőváry Sólomos 2023.

hallatszik, hogy a párt elnöke szidja az ország szavazóit, illetve gyermekpornográfiával viccelődik.³⁵ Egyértelműen megállapítást nyert, hogy a felvétel manipulált, amelyet az is alátámaszt, hogy azt azon 48 óras, választások kezdete előtti moratórium időszaka alatt tették közzé, amikor minden politikusnak vagy hírportálnak hallgatnia kell a választással kapcsolatban.

Németországban a 2025-ös választások esélyeinek latolgatása, a választási eredmények előrejelzése terén jelent meg erősen az MI által készített tartalmaktól való félelem. Majdnem mindegyik párt erős digitális hátteret épített ki kampányához, azonban a német kutatások szerint az Alternative für Deutschland (a továbbiakban: AfD) párt az, amelyik a legtöbb MI által generált tartalmat terjeszti. A korábbi regionális választásokon is sor került MI által készített rövidebb videók terjesztésére (amelyek nem feltétlenül festettek hamis képet, ugyanakkor azok a már létező sztereotípiákat, széthúzásokat, gyűlöletet erősítették meg). Itt említhető az a generált videó, amelyben német lakosokat állítanak szembe keleti országokból érkezett bevándorlókcal. A videóban a németeket szőke, kék szemű, izmos és magas embereként ábrázolják, szemben a bevándorlókcal, akiket árnyékban ábrázolnak, tréningruhába és burkába öltöznek, kábítószert árulnak, és elfoglalják a német utcákat. Ezen videót az AfD a brandenburgi területi választások előtt készítette, elemzők pedig megállapították, hogy ugyan inkább a softfake kategóriába esik, mégis alkalmas a választók hozzáállásának, alapvető megítélésének befolyásolására, az eddig is létező gyűlölet és széthúzás erősítésére.³⁶

Végül hasonló példaként említhető Franciaország. Az országban működő Reconquest nevű szélsőjobbaldali párt a statisztikák szerint a 2024 nyarán tartott választások során több mint húsz, MI által generált, nagy hatású képet tett közzé számos bejegyzésben, olyan közösségi-média-platformokon, mint a Facebook, X vagy Instagram.³⁷ A francia pártok hiába írtak alá kötelezettségvállalásokat arra vonatkozóan, hogy nem használják a technológiát, az mégis széles körben elterjedté vált. Idesorolhatók olyan fotók, amelyeken migránsok szállnak partra fran-

³⁵ Zuidijk 2023.

³⁶ Schmitz 2024.

³⁷ Scott–Herrero 2024.

cia földön, vagy az Emmanuel Macron francia elnök megtámadásáról szóló videók. A tartalmakat vizsgáló kutatók szerint a felvételek célja a bizonytalanság keltése, illetve a fennálló ellentétek mélyítése volt.³⁸

A példák jól látható, hogy a probléma nem csupán velünk él, de a következő évek európai választásainak az egyik forró témája lesz, így kiemelten érdemes majd figyelemmel követni, hogy egyrészt a politikai kampányok várható európai szabályozása milyen irányt fog venni,³⁹ másrészt az AI Act hogyan is „vizsgálják” a gyakorlatban.

A mesterséges intelligencia szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban

A 2024-es amerikai elnökválasztás fordulópontot jelentett az MI-technológiák politikai kampányok során történő használatában. Egy 2024-es tanulmány alapján a megkérdezettek 39 százaléka gondolta úgy, hogy az MI-t túlnyomóan káros célokra fogják használni a kampány során, valamint 57 százalékuk nagyon erősen vagy erősen aggódott a hamis vagy félrevezető információk jelentette káros hatásokról.⁴⁰

Az Amerikai Egyesült Államokban jelenleg nincsen hatályban olyan szövetségi szintű jogszabály, mely az AI Act-hez hasonló, horizontális jelleggel szabályozná az MI által jelentett kockázatokat. A jogszabályi kezdeményezések – amelyek sok esetben kudarcba fulladnak – azonban előrevetítik az esetleges jövőbeli szabályozási irányokat, valamint mintával szolgálnak az állami jogalkotók részére is. Ugyanakkor a tagállamok többsége mára már elfogadott MI-jogszabályokat. Fontos különbség, hogy az európai uniós horizontális megközelítéssel szemben az amerikai tagállami szabályozások többsége az MI konkrét felhasználási esetei kapcsán fogalmaz meg jogi előírásokat.

³⁸ Desmarais 2024.

³⁹ Lendvai–Papp–Szikora 2024.

⁴⁰ Pew Research Center 2024.

Szövetségi szabályozás

A 2024. február 8-i deklaratív döntésével a Szövetségi Távközlési Bizottság (Federal Communications Commission, FCC) kimondta, hogy az MI segítségével generált hanghívások is automatizált hívásnak minősülnek, vagyis kizárólag a hívott fél előzetes hozzájárulása esetén jogszerűek.⁴¹ A hatályos jogszabály módosítás nélküli, látszatra triviális értelmezése a gyakorlatban igenis indokolt volt. 2024. január 21-én, két nappal a New Hampshire-i előválasztás előtt az állam több ezer regisztrált szavazója kapott telefonhívást, a vonal végén pedig Joe Biden elnökjelölt hangja biztatta őket arra, hogy ne vegyenek részt az előválasztáson. Bár végül Biden nyerte az előválasztást, a deepfake hanghívások megrengették a szavazók bizalmát a választási időszakok során közzétett kampányüzenetek hitelességében.⁴²

Biden elnök 2023. október 30-án bocsátotta ki a 14110. számú elnöki rendeletet (a továbbiakban: elnöki rendelet),⁴³ amelyben hangsúlyos szerepet kapott az állampolgárok MI segítségével megvalósított csalástól és megtévesztéstől való védelme. Az elnöki rendelet többek között utasította a kereskedelmi minisztert és más szövetségi ügynökségeket, hogy dolgozzanak ki szabványokat és jó gyakorlatokat az MI használatával generált tartalmak felismerésének megkönnyítésére, a hivatalos tartalmak hitelesítésére, valamint a vízjelek elhelyezésére vonatkozóan. A „vízjel” kifejezés az MI által létrehozott kimenetekbe – például fényképek, videók, hangklipek vagy szövegek – jellemzően nehezen eltávolítható információk beágyazását jelenti, a kimenet hitelessége, eredete, módosításai vagy továbbítása azonosságának, illetve jellemzőinek ellenőrzése céljából. A választók félretájékoztatásának, valamint a választások és szavazások befolyásolásának elkerülése érdekében a szövetségi kormány a saját politikai és tájékoztató kommunikációja során is a kereskedelmi miniszter által kidolgozott konkrét megoldásokat irányozta elő alkalmazni, hogy a választópolgárok könnyen azonosít-

41 Federal Communications Commission 2024.

42 The Associated Press 2024.

43 Executive Order 14110.

hassák a hivatalos üzeneteket, szemben az MI által generált hamis tartalmakkal.⁴⁴

Az MI segítségével generált tartalmak megjelölése és ezáltal a választások és politikai kampányok átláthatóságának és hitelességének biztosítása érdekében számos kongresszusi és szenátusi törvényjavaslat született. Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy jelen tanulmány lezártakor még egyik javaslatot sem fogadta el a szövetségi törvényhozás. Mivel 2025. január 3-án vette kezdetét a 119. kongresszus, és a korábbi kongresszusok során benyújtott, de el nem fogadott törvényjavaslatokat újra be kell nyújtani ahhoz, hogy elfogadásra kerülhessenek, a gyakorlatban a következőkben ismertetett tervezetek többsége nagy valószínűséggel sosem válik hatályos joganyaggá. Mindazonáltal a legfontosabb javaslatok áttekintése viszonyítási alapot nyújthat az esetleges jövőbeli szövetségi szabályozási tervek megértéséhez és értelmezéséhez.

A 2019-ben benyújtott DEEPFAKES Accountability Act előírta volna, hogy a deepfake-ek előállítására alkalmas MI-rendszereket fejlesztő vállalatok, valamint a felhasználók vízzel jelöljék a valós személyt imitáló képet, hangot és videófilmet.⁴⁵ Az átláthatósági kötelezettség nem terjedt volna ki azon tartalmakra, amelyeket egy észszerűen gondolkodó személy nem tévesztene össze „az érintett személy valódi tevékenységével, mint például a paródiaműsorok vagy kiadványok, történelmi rekonstrukciók vagy kitalált rádió-, televízió- vagy mozgóképműsorok”.⁴⁶ A törvény hatálya pedig általánosságban nem terjedt volna ki az Egyesült Államok kormányának alkalmazottja vagy az Egyesült Államok kormányának felhatalmazása alapján „a közbiztonság vagy a nemzetbiztonság előmozdítása érdekében” előállított deepfake-ekre.⁴⁷

A jogalkotókban számos egyéb ötlet fogalmazódott meg, így például a Protected Elections from Deceptive AI Act betiltotta volna a szövetségi jelöltekkel kapcsolatos, lényegesen megtévesztő és MI segítségével

⁴⁴ Domokos–Bálint 2023.

⁴⁵ Birrer–Just 2024.

⁴⁶ Gosztonyi–Lendvai 2024.

⁴⁷ H.R.3230 – DEEPFAKES Accountability Act.

előállított tartalmak, különösen a politikai reklámok terjesztését.⁴⁸ Az AI Transparency in Elections Act előírta volna, hogy az MI által generált politikai hirdetéseknek tartalmazniuk kell egy, az MI használatára utaló nyilatkozatot.⁴⁹ A Candidate Voice Fraud Prohibition Act megtiltotta volna az olyan fizetett politikai kommunikáció terjesztését, amely MI által generált, lényegesen megtévesztő hanganyagot tartalmaz, különösen, ha azt a választók megtévesztésére vagy a közvélemény manipulálására használják.⁵⁰ A Securing Elections From AI Deception Act előírta volna a politikai kampányok és harmadik fél csoportok számára, hogy közvéleményük a nyilvánossággal megosztott bármilyen tartalom létrehozásához vagy szerkesztéséhez használt MI-megoldásra való utalást, valamint megtiltotta volna, hogy MI használatával tévesszenek meg választókat a szavazati jogukkal kapcsolatban.⁵¹ Az AI Transparency in Elections Act előírta volna, hogy az MI által generált politikai hirdetések tartalmazzanak egy erre a tényre vonatkozó utalást. További érdekesség, hogy a politikai kampányoknak a Szövetségi Választási Bizottság felé is jelenteniük kellett volna az MI által létrehozott tartalmakat, valamint a használt MI-rendszerek típusát.⁵²

Tagállami szabályozás

Az elmúlt években húsz amerikai állam fogadott el törvényt kifejezetten az MI-generált tartalmak politikai kampányok során való átláthatóságának garantálása érdekében.⁵³ Az alábbiakban összefoglaljuk, a legjelentősebb állami jogszabályok hogyan határozzák meg a szabályozással érintett technológiák körét, valamint milyen konkrét előírásokat és tilalmakat fogalmazznak meg.

Az MI univerzálisan elfogadott definíciója hiányában a különböző jogalkotók eltérő technológiákat vonnak a szabályozás hatálya alá. Míg

48 H.R.8384 – Protect Elections from Deceptive AI Act.

49 S.3875 – AI Transparency in Elections Act of 2024.

50 H.R.4611 – Candidate Voice Fraud Prohibition Act.

51 H.R.8858 – Securing Elections From AI Deception Act.

52 Mike 2024; H.R.8668 – AI Transparency in Elections Act of 2024.

53 National Conference of State Legislatures 2026.

Florida⁵⁴ és Új-Mexikó⁵⁵ államok az MI fogalmat használják, addig Minnesota⁵⁶ és Texas⁵⁷ a deepfake-et, Wisconsin⁵⁸ és Washington⁵⁹ a szintetikus tartalmat, Kalifornia⁶⁰ és Michigan⁶¹ pedig a lényegesen megtévesztő tartalmakat. Jogi értelemben fontos kiemelni azonban, hogy az első ránézésre megegyező fogalmak tényleges tartalma is eltéréseket mutathat. Például Wisconsinban a szintetikus tartalom fogalma a hang- és a videóalapú tartalmakra terjed ki, Washingtonban azonban ezeken túl a képeket is magában foglalja. Míg a minnesotai deepfake fogalom mindhárom formájú tartalomra, addig a texasi csak a videókra vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket. A kaliforniai jogalkotó által létrehozott technológiásemleges fogalom ugyanakkor minden olyan tartalomra kiterjed, amelyről egy észszerűen gondolkodó személy elhinné, hogy az hiteles, valamint alapvetően másként értelmezné azt a technikai módosítás hiányában.

Jelenleg hosszú távú szabályozásba foglalva egyetlen állam sem vezetett be határozatlan idejű, teljes körű tiltást az MI által generált deepfake-ek politikai célú közzétételére vonatkozóan, feltehetőleg a szólásszabadság korlátozásával összefüggő aggodalmak miatt. Határozott idejű tiltások mindazonáltal jelenleg is hatályban vannak – Minnesota a választások előtti kilencven, Texas pedig harminc napban tiltja a választások befolyásolására irányuló deepfake-ek közzétételét. A legtöbb állami jogalkotás ezzel szemben a kampányfinanszírozás átláthatóságára vonatkozó előírásokból merítve, tájékoztatási kötelezettséget kapcsol az MI által generált politikai tartalmak közzétételéhez. Florida például általánosságban írja elő, hogy az MI által létrehozott, valós személyt fiktív helyzetben megjelenítő tartalmat – amelynek célja a jelölt részére kár okozása vagy a választók megtévesztése – annak előállítója és közzétevője köteles arra való hivatkozással ellátni, hogy azt MI generálta. Új-Mexikó ezzel szemben kizárólag a választások előtti

54 Fla. Stat. § 106.145.

55 N.M. Stat. Ann. §§ 1-19-26.4, 1-19-26.8.

56 Minn. Stat § 609.771.

57 Tex. Election Code Ann. § 255.004.

58 Wis. Stat. § 11.1303.

59 Wash. Rev. Code § 42.62.020.

60 Cal. Election Code § 20010, 20012, 20513, 2514, 2516.

61 Mich. Comp. Laws §§ 168.932f, 169.247.

kilencven napban a választók befolyásolásának céljával közzétett tartalmak vonatkozásában ír elő hasonló átláthatósági kötelezettséget. Kalifornia egyedülálló módon kötelezi a nagy online platformokat, hogy dolgozzanak ki technikákat a megtévesztő tartalmak azonosítására és eltávolítására a választásokat megelőző százhusz, valamint a választásokat követő hatvan napon belül. A nagy online platformok a megtévesztő tartalmak azonosítása körében kötelesek elfogadni a jelöltek, választott tisztségviselők és választási tisztviselők bejelentéseit.

Kitekintés

Trump elnök második ciklusának első napján több korábbi, köztük Biden 14110. számú elnöki rendeletét is visszavonta.⁶² A visszavonás indokolása alapján a korábbi elnöki rendelet hátráltatta az innovációt, valamint akadályokat állított a szólásszabadság gyakorlására épülő MI-fejlesztések elé. A gyakorlatban erősen kérdéses, hogy az elnöki rendelet visszavonása összességében pozitív hatással jár-e az amerikai állampolgárok szólásszabadságára, a politikai kampányok átláthatóságára, valamint az amerikai demokráciára nézve.

A kockázatoknak megfelelő szabályozás hiányában előremutató, azonban kevésbé kikényszeríthető és számonkérhető a legnagyobb online platformokat és generatív MI-szolgáltatásokat üzemeltető vállalatok önkéntes vállalása az MI által készített politikai kampányüzenetek megfelelő kezelésére.⁶³ Átfogó, szövetségi szintű MI-szabályozás hiányában a fragmentált állami szabályozásra hárul a feladat, hogy biztosítsa a politikai kampányok során közzétett MI-generált tartalmak felismerhetőségét. Ahogy láthattuk, az egyes államok közötti szabályozási felkészültség és irány akár jelentős eltéréseket is mutathat, mely összességében megnehezíti a szövetségi választások átláthatóságának biztosítását.

⁶² Initial Rescissions of Harmful Executive Orders and Actions 2025.

⁶³ Ingram 2024.

A jogalkotók előtt álló dilemmák

Az MI gyors integrációja a politikai kampányokba arra készítette a jogalkotókat, hogy olyan szabályozási kereteket próbáljanak megalkotni, amelyek egyszerre foglalkoznak az e technológia által kínált lehetőségekkel és kihívásokkal. A közelmúltbeli események alátámasztják, hogy szerte a világban jogszabályokat vagy legalábbis jogi jellegű iránymutatásokat kell kidolgozni az MI politikai színtéren történő etikus és átlátható felhasználásának biztosítása érdekében.

Az egyik kritikus szabályozási terület az MI által generált tartalom politikai reklámokban való felhasználása. Az ilyen szabályozás segítené megelőzni a félrevezető információk terjesztését és fenntartani a választási kommunikációt.⁶⁴ A deepfake tartalmak elterjedésének kezelése szintén prioritás. A deepfake technológia lehetővé teszi a rendkívül valóságghű, de hamis hang- és videótartalmak létrehozását, ami jelentős kockázatot jelent a választások integritására.⁶⁵ Itt olyan keretrendszerket érdemes kialakítani (például blokklánc alapú deepfake hitelesség-ellenőrző rendszerek), amelyek a tartalmak valós idejű felismerésére és hitelesítésére szolgálnak. Az ilyen technológiai megoldások bevezetése, valamint a rosszindulatú deepfake tartalom létrehozását és terjesztését esetlegesen büntető jogszabályok enyhíthetnék ezeket a veszélyeket.⁶⁶

Az adatvédelem szintén jelentős aggodalomra ad okot, mivel az MI-rendszerek gyakran kiterjedt személyes adatokra támaszkodnak a választók mikrotargetálásához.⁶⁷ A törvényhozók előtt álló dilemma, hogy az adatvédelmi szabályok szigorítása, azaz a személyes adatok gyűjtésének és felhasználásának korlátozása illeszkedik a magánélethez fűződő jogok minél szélesebb körű védelméhez, ugyanakkor elképzelhető, hogy megöli az innovációt.⁶⁸

Az is jól látszik, hogy a kérdés megnyugtató rendezéséhez elengedhetetlen lenne a nemzetközi együttműködés, hiszen a digitális platformok globális jellegűek, és az MI-technológiáknak határokon átnyúló

⁶⁴ Veszelszki 2021; Federal Election Commission 2024.

⁶⁵ Garnett–James 2020.

⁶⁶ Bint E. Islam et al. 2024.

⁶⁷ Dobber–Ó Fathaigh–Zuiderveen 2019.

⁶⁸ LaChapelle–Tucker 2023.

hatásai vannak. Ezen együttműködések segíthetnének egységes szabványok kialakításában és a jó gyakorlatok megosztásában világszerte.⁶⁹ Hozzá kell ugyanakkor tenni, hogy ezen együttműködés még az Európai Unió és az Amerikai Egyesült Államok között sem látszik kibontakozni – nemhogy az olyan autokrata jellegű államokkal, mint Kína.

Összegzés

A mesterséges intelligencia alkalmazása a politikai kampányokban világszerte a választási kampányok új korszakát nyitotta meg, lehetővé téve a választók bevonását, a mikrotargetálást és a tartalomgenerálást. Ezek a fejlesztések azonban jelentős kihívásokkal is jártak, többek között etikai aggályokkal, a magánélet védelmének megsértésével és a félretájékoztatás elterjedésével. A mesterséges intelligencia képessége, hogy deepfake tartalmakat, hipercélt üzeneteket és prediktív analitikát hozzon létre, aggodalmakat vetett fel a politikai folyamatok átláthatóságával és tisztességességével kapcsolatban, ami sürgős szabályozási beavatkozást tett szükségessé.

Az Európai Unióban és az Egyesült Államokban a közelmúltban tett jogalkotási erőfeszítések jelentős lépéseket tettek e kihívások kezelése felé. Az Európai Unióban az AI Act átfogó, kockázatalapú keretrendszert hozott létre a mesterségesintelligencia-rendszerekre vonatkozóan. A Rendelet előírja a generatív MI-technológiák átláthatóságát, például a mesterséges intelligencia által generált tartalmak címkézését, és szigorúbb felügyeletet ír elő a demokratikus folyamatokat befolyásoló rendszerekkel szemben. Az elszámoltathatóságra és a visszaélések minimalizálására összpontosítva az EU célja, hogy hasson a mesterséges intelligencia politikai környezetben történő etikus alkalmazására vonatkozó globális szabályokra. Az Egyesült Államokban olyan szabályozásokat javasoltak, amelyek előírnák a politikai kampányok számára, hogy tegyék közzé az MI által generált tartalmak használatát a politikai kampányokban. A kezdeményezés célja, hogy megakadályozza a választók deepfake tartalmakon és félrevezető anyagokon keresztül történő manipulálását, és egyúttal elősegítse a nagyobb átláthatóságot. Emel-

⁶⁹ Csernaton 2024.

lett az Egyesült Államokban az adatvédelmi jogszabályokról folyó viták tovább korlátozhatják a választói adatok túlzott felhasználását az MI-alapú mikrotargetálásban, biztosítva az egyensúlyt a technológiai innováció és az egyéni jogok között.

Ezek az erőfeszítések azonban nem létezhetnek elszigetelten. Tekintettel a mesterségesintelligencia-technológiák és digitális platformok globális jellegére, a nemzetközi együttműködés kulcsfontosságú lesz az előírások és a végrehajtás biztosításához.

Ahogy láthatjuk, az MI egyszerre lehet hatékony eszköz a pártok kezében, közvélemény-kutatások elkészítésében, esélyeik felmérésében, a választókkal való kommunikációban, de egyszerre veszélyt jelenthet a demokráciára, hiszen akárki hozzájuthat a technológiához és könnyedén használhatja azt akár negatív célokra is. Képes elbizonytalanítani a választókat, kételyeket és félelmet kelteni bennük, ezáltal befolyásolni a választások eredményét. Várhatóan egyre több országban találkozhatunk majd politika kapcsán MI által készített deepfake tartalmakkal, így kiemelkedően fontos lenne a digitális környezet megfelelő oktatása már kora gyermekkortól kezdve. Hiszen ha a társadalom tisztában van az MI jellegével, annak előnyeivel és veszélyeivel, sokkal kritikusabban tud tekinteni egy-egy tartalomra, és átgondoltabb döntést tud hozni. A mesterséges intelligencia folyamatos fejlődésével párhuzamosan a szabályozási kereteknek is alkalmazkodniuk kell az új technológiákhoz és azok demokráciára gyakorolt hatásaihoz, egyensúlyt teremtve az innováció és a védelem között.

Irodalom

- Acheampong, Martin 2023: Overpromising and Underdelivering? Digital Technology in Nigeria's 2023 Presidential Elections. *GIGA Focus Africa*, 2. évfolyam, 1–8. <https://doi.org/10.57671/gfaf-23022>
- Anady By 2024: Deep Fakes, Deeper Impacts 2024: AI's Role in the 2024 Indian General Election and Beyond. *GNET*. <https://gnet-research.org/2024/09/11/deep-fakes-deeper-impacts-ais-role-in-the-2024-indian-general-election-and-beyond> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Armiwulan, Hesti et al. 2024: Artificial Intelligence and Its Challenges To Elections In Indonesia: A Legal Analysis. *Jambura Law Review*, 6. évfolyam, 2, 264–285. <https://doi.org/10.33756/jlr.v6i2.24243>

- Becker, Max – Von Ondarza, Nicolai 2024: Germany: A more polarised, politicised, but also potentially more national-focused election campaign. *CIDOB Monographs*, 88. évfolyam, 69–74.
- Bhattacharya Ananya 2024: Political campaigns embrace AI to reach voters across language barriers. *Rest of World*. <https://restofworld.org/2024/aapi-victory-alliance-ai-voter-out-reach> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Bint E. Islam, Masabah et al. 2024: Artificial Intelligence in Campaign Ads. A Proposed Rule by the Federal Election Commission. *Blockchains*, 2. évfolyam, 4, 458–481. <https://doi.org/10.3390/blockchains2040020>
- Birrer, Alena – Just, Natascha 2024: What we know and don't know about deepfakes: An investigation into the state of the research and regulatory landscape. *New Media & Society*, 27. évfolyam, 12, 6819–6838. <https://doi.org/10.1177/14614448241253138>
- Bradford, Anu 2020: *The Brussels Effect. How the European Union Rules the World*. Oxford, Oxford University Press. <http://www.doi.org/10.1093/oso/9780190088583.001.0001>
- Csernaton, Raluca 2024: Can Democracy Survive the Disruptive Power of AI? *Carnegie Europe*. <https://carnegieendowment.org/research/2024/12/can-democracy-survive-the-disruptive-power-of-ai> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Desmarais, Anna 2024: Far-right, including France's National Rally, use AI to support political messaging, reports say. *Euronews*. <https://www.euronews.com/next/2024/07/04/far-right-including-frances-national-rally-use-ai-to-support-political-messaging-reports-c> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Dobber, Tom – Ó Fathaigh, Ronan – Zuiderveen Borgesius, Frederik J. 2019: The regulation of online political micro-targeting in Europe. *Internet Policy Review*, 8. évfolyam, 4, 1–20. <http://doi.org/10.14763/2019.4.1440>
- Domokos, Márton – Bálint, János 2023: Az AI szabályozási iránya az USA-ban – Biden Elnöki Rendelete – 1. rész. *Jogi Fórum*. <https://www.jogiforum.hu/hir/2023/12/12/az-ai-szabalyozasi-iranya-az-usa-ban-biden-elnoki-rendelete-1-resz> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Dushi, Desara 2024: How is ChatGPT regulated by the EU AI Act: Reflections on higher education. *GCHR*. <https://www.gchumanrights.org/preparedness/how-is-chatgpt-regulated-by-the-eu-ai-act-reflections-on-higher-education> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- European Commission 2024: European approach to artificial intelligence. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-approach-artificial-intelligence> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- European Parliament 2023: EU AI Act: first regulation on artificial intelligence. <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Federal Communications Commission 2024: Implications of Artificial Intelligence Technologies on Protecting Consumers from Unwanted Robocalls and Robotexts. <https://docs.fcc.gov/public/attachments/FCC-24-17A1.pdf> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Federal Election Commission 2024: Artificial Intelligence in Campaign Ads. <https://www.federalregister.gov/documents/2024/09/26/2024-21979/artificial-intelligence-in-campaign-ads> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Fragale, Mauro – Grilli, Valentina: Deepfake, Deep Trouble: The European AI Act and the Fight Against AI-Generated Misinformation 2024: *Columbia Journal of European Law*. <https://cjel.law.columbia.edu/preliminary-reference/2024/deepfake-deep-trouble-the-european-ai-act-and-the-fight-against-ai-generated-misinformation> (letöltve: 2025. 06. 26.)

- Galgoczy, Michael C. et al. 2022: (Re)shaping online narratives: when bots promote the message of President Trump during his first impeachment. *PeerJ Computer Science*, 8, 1-26. <https://doi.org/10.7717/peerj-cs.947>
- Garnett, Holly Ann – S. James, Toby 2020: Cyber Elections in the Digital Age. Threats and opportunities of technology for electoral integrity. *Election Law Journal: Rules, Politics, and Policy*, 19. évfolyam, 2. <https://doi.org/10.1089/elj.2020.0633>
- Gosztonyi, Gergely – Lendvai, Gergely Ferenc 2024: Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? *Médiakutató*, 25. évfolyam, 1, 41–49. <https://doi.org/10.55395/MK.2024.1.3>
- Ingram, David 2024: Microsoft, Google, Meta and other companies pledge to prevent AI election interference. *NBCnews*. <https://www.nbcnews.com/tech/tech-news/microsoft-google-meta-pledge-action-ai-election-risks-rcna138909> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Kovács, Andrea 2023: A közösségi média botok lehetséges csoportosítási szempontjai mint a jövőbeli szabályozás alapja. *Themis*, 2. évfolyam, 36–61. <https://doi.org/10.55052/themis.2023.2.36>
- Kőváry Sólymos, Karin 2023: Slovakia: Deepfake audio of Denník N journalist offers worrying example of AI abuse. *International Press Institute*. <https://ipi.media/slovakia-deepfake-audio-of-dennik-n-journalist-offers-worrying-example-of-ai-abuse> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Kurunczi, Gábor 2024: Is It Allowed to Lie? *Constitutional Discourse*, <https://constitutional-discourse.com/is-it-allowed-to-lie> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- LaChapelle, Christina – Tucker, Catherine 2023: Generative AI in Political Advertising. *Brennan Center for Justice*. <https://www.brennancenter.org/our-work/research-reports/generative-ai-political-advertising> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Le Fevre Cervini, Enzo Maria – Carro, María Victoria 2024: An Overview of the Impact of GenAI and Deepfakes on Global Electoral Processes. *ISPI*. <https://www.ispionline.it/en/publication/an-overview-of-the-impact-of-genai-and-deepfakes-on-global-electoral-processes-167584> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Lendvai, Gergely Ferenc – Papp, János Tamás – Szikora, Tamás 2024: A politikai kampány láthatáron lévő uniós szabályozásának áttekintése az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében. *Európai Jog*, 24. évfolyam, 3, 11–19.
- Longworth Shannon 2023: Generative AI threatens 2024 elections; false Israel-Hamas images spread. *SAN*. <https://san.com/cc/generative-ai-threatens-2024-elections-false-israel-hamas-images-spread> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Mike, Nimrod 2024: *Global Perspectives on AI Governance: A Comparative Overview*. Malmö, HHAI-WS 2024.
- Mobilio, Sarah 2024: GenAI in the 2024 Taiwan Presidential Election: Lessons for Democracies. *The Cyber Defense Review*, 9. évfolyam, 3, 51–63.
- National Conference of State Legislatures 2026: Artificial Intelligence (AI) in Elections and Campaigns. *NCSL*. <https://www.ncsl.org/elections-and-campaigns/artificial-intelligence-ai-in-elections-and-campaigns> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Nickerson, David W. – Rogers, Todd 2014: Political Campaigns and Big Data. *Journal of Economic Perspectives*, 28. évfolyam, 2, 51–74. <http://www.doi.org/10.1257/jep.28.2.51>
- Noelle-Neumann, Elisabeth 1991: *The Theory of Public Opinion. The Concept of Spiral of Silence*. Newbury Park-London-New Delhi, Sage Publications. <https://doi.org/10.1080/23808985.1991.11678790>

- Papp, János Tamás 2024: Adapting to Change: AI's Potential Impacts on Journalism. *Pázmány Law Review*, 11. évfolyam, 1, 17–31. <https://doi.org/10.55019/plr.2024.1.17-31>
- Park, Sohyun et al. 2024: Exploring the Impact of AI-Generated Images on Political News Perception and Understanding. *CSCW Companion '24: Companion Publication of the 2024 Conference on Computer-Supported Cooperative Work and Social Computing*, 565–571. <https://doi.org/10.1145/3678884.3681907>
- Pew Research Center 2024: Americans in both parties are concerned over the impact of AI on the 2024 presidential campaign. *PRC*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/09/19/concern-over-the-impact-of-ai-on-2024-presidential-campaign> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Pü nkösty, András 2021: Versenyjogi megfontolások a technológiai óriások szabályozásával kapcsolatban. *In Medias Res*, 10. évfolyam, 2, 251–272. <https://doi.org/10.59851/imr.10.2.4>
- Satrio, Abdurrahman 2025: Banning AI for Political Campaigns. The Cultural Traces in the Indonesian Constitutional Court Decisions. *Verfassungblog*, <https://doi.org/10.59704/4814e56f847f921c>
- Schmitz, Rob 2024: How Germany's far-right party is using AI-generated videos in its campaigns. *NPR*. <https://www.npr.org/2024/09/20/nx-s1-5119235/how-germanys-far-right-party-is-using-ai-generated-videos-in-its-campaigns> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Schuett, Jonas 2023: Risk management in the Artificial Intelligence Act. *European Journal of Risk Regulation*, 15. évfolyam, 2, 367–385. <https://doi.org/10.1017/err.2023.1>
- Scott, Mark – Herrero, Océane 2024: French far-right parties target voters with AI ahead of vote. *Politico*. <https://www.politico.eu/article/french-election-far-right-national-rally-reconquest-voters-social-media-artificial-intelligence-immigration-facebook-instagram-x> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Taras, David – Davis, Richard (szerk.) 2022: *Electoral Campaigns, Media, and the New World of Digital Politics*. Michigan, University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.12013603>
- The Associated Press 2024: AI-generated voices in robocalls can deceive voters. The FCC just made them illegal. *APnews*. <https://apnews.com/article/fcc-elections-artificial-intelligence-robocalls-regulations-a8292b1371b3764916461f60660b93e6> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Thrance Mainz, Jakob et al. 2022: Artificial intelligence and the secret ballot. *AI & Society*, 39. évfolyam, 2, 515–522. <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01551-7>
- Tong, Anna – Coster, Helen 2023: Meet Ashley, the world's first AI-powered political campaign caller. *Reuters*. <https://www.reuters.com/technology/meet-ashley-worlds-first-ai-powered-political-campaign-caller-2023-12-12> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- UNRIC 2024: Can artificial intelligence (AI) influence elections? *UNRIC*. <https://unric.org/en/can-artificial-intelligence-ai-influence-elections> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Vaccari, Christian – Chadwick, Andrew 2020: Deepfakes and Disinformation: Exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social Media + Society*, 6. évfolyam, 1. <https://doi.org/10.1177/2056305120903408>
- Veszelszki, Ágnes 2021: deepFAKEnews: Az információmanipuláció új módszerei. In Balázs László (szerk.): *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Eger, Kommunikációs Nevelésért Egyesület.

- Yaojun Yan, Harry et al. 2025: The origin of public concerns over AI supercharging misinformation in the 2024 U.S. presidential election. *Misinformation Review*. <https://misinformation.hks.harvard.edu/article/the-origin-of-public-concerns-over-ai-supercharging-misinformation-in-the-2024-u-s-presidential-election> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Zódi, Zsolt 2021: Az Európai Bizottság Mesterséges Intelligencia Kódexének tervezete. *Gazdaság és Jog*, 29. évfolyam, 5, 1–3.
- Zuidijk, Daniel 2023: Deepfakes in Slovakia Preview How AI Will Change the Face of Elections. *Bloomberg*. <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2023-10-04/deepfakes-in-slovakia-preview-how-ai-will-change-the-face-of-elections> (letöltve: 2025. 06. 26.)

PAPP JÁNOS TAMÁS¹

A politikai deepfake és az EU politikai reklámtevékenységről szóló rendelete

Political Deepfake and the EU Regulation on Political Advertising

Absztrakt

A mesterséges intelligencia (MI) fejlődése alapjaiban alakítja át a politikai kommunikáció és a választási folyamatok működését, különösen a deepfake technológia alkalmazásával előállított szintetikus médiatartalmak révén. A félrevezető audiovizuális tartalmak terjedése jelentős kihívásokat vet fel a demokratikus döntéshozatal, a választói autonómia és az információs környezet integritása szempontjából. Az (EU) 2024/900 rendelet célja a politikai reklámtevékenység átláthatóságának növelése és a célzott hirdetések szabályozása, azonban jelenlegi formájában nem biztosít kielégítő védelmet a mesterséges intelligenciával generált manipulatív tartalmakkal szemben. A tanulmány részletesen elemzi a rendelet hiányosságait, különösen azt, hogy az MI-alapú politikai dezinformáció milyen módon kerülheti meg a szabályozás által előírt átláthatósági és ellenőrzési mechanizmusokat.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, deepfake, politikai reklámok, dezinformáció, választási integritás

Abstract

The advancement of artificial intelligence (AI) is fundamentally transforming political communication and electoral processes, particularly through the use of deepfake technology to create synthetic media content. The proliferation of misleading audiovisual materials presents significant challenges to democratic decision-making, voter autonomy, and the integrity of the information environment. The (EU) 2024/900 regulation aims to enhance the transparency of political advertising and regulate targeted ads; however, in its current form, it fails to provide adequate protection against AI-generated manipulative content. This study critically examines the regulation's shortcomings, specifically how AI-driven political disinformation can circumvent the transparency and verification mechanisms established by the law.

Keywords: artificial intelligence, deepfake, political advertising, disinformation, electoral integrity

¹ Docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

Bevezetés

A mesterséges intelligencia fejlődése alapjaiban alakítja át a politikai kommunikáció és a választási folyamatok információs környezetét. Az MI által generált tartalmak, különösen a deepfake technológia, egyre nagyobb kihívást jelentenek a demokratikus rendszerek számára, mivel hitelesnek tűnő, de valójában manipulatív audiovizuális anyagok terjedhetnek el széles körben. A dezinformáció ilyen formái képesek befolyásolni a választói magatartást, aláásni a politikai diskurzus hitelességét és veszélyeztetni a választások tisztaságát. Az új technológiák szabályozása és a védekezési mechanizmusok kialakítása ezért egyre sürgetőbb feladattá válik mind a jogalkotók, mind a technológiai vállalatok számára.

A deepfake-ek, vagyis olyan digitálisan manipulált videók és hangfelvételek, amelyek meggyőzően képesek eltorzítani a valóságot, egyre veszélyesebb eszközzé válnak a dezinformáció terjesztésében.² Ezek olyan szintetikus médiaformák, amelyek „egy adott személyről készült kép vagy felvétel meggyőző módosításával és manipulálásával azt a benyomást keltik, mintha az illető olyasmit mondott vagy tett volna, amit valójában nem”.³ A deepfake meghatározásának egyik kardinális eleme annak kommunikációs jellege, a média és a kommunikációs tartalmak hitelessége pedig alapvető jelentőségű a közbizalom fenntartása, a demokratikus diskurzus zavartalan működése, valamint a tartalmak megbízhatóságának értékelése szempontjából. A vizuális és auditív információközlési médiumok kiemelt szerepet játszanak a közéleti diskurzusban, mivel a kommunikáció hitelessége, illetve az abba vetett bizalom olyan alapvető tényezők, amelyek meghatározzák a társadalmi-politikai viszonyok működését, a demokratikus jogállamiság fenntarthatóságát és a véleménynyilvánítás szabadságának gyakorlását. A deepfake technológia ebből a perspektívából nem csupán jogi, hanem mélyreható társadalmi és politikai kihívásokat is felvet, mivel a digi-

2 Veszelszki 2021, 97–98.

3 Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deepfake>

tális manipuláció eszközei révén alááshatja a közbeszéd hitelességét, és ezáltal közvetlen hatást gyakorolhat a demokratikus döntéshozatali mechanizmusokra.⁴

A szintetikus média veszélyei

A mesterséges intelligencia által generált szintetikus médiatartalmak politikai hirdetésekben való felhasználása már számos konkrét esettel bizonyította, hogy milyen mértékben képes torzítani a demokratikus folyamatokat, befolyásolni a választói percepciót és aláásni a hiteles politikai diskurzust. Ezek az esetek nem csupán technológiai kísérletek vagy izolált incidensek, hanem egy szélesebb trend részei, amelyben az MI-alapú dezinformációs stratégiák egyre kifinomultabb módon jelennek meg a politikai kampányok során, kihasználva az online platformok célzási mechanizmusait és a választói magatartás prediktív elemzésére építő adatelemzési rendszereket.

Egy nagyon jól ismert példa erre az Egyesült Államok 2024-es elnökválasztási kampányának korai szakaszában megjelent, mesterséges intelligenciával generált deepfake tartalom, amelyben az akkori elnökjelölt, Ron DeSantis kampánystábja egy olyan videót tett közzé, amelyben Donald Trump egy hamisan rekonstruált hangfelvételen támogatásáról biztosította Anthony Faucit, a Covid19-világjárvány alatt vitatott szerepet betöltő járványügyi szakembert.⁵ Az MI által létrehozott tartalom úgy készült el, hogy az a valóságos politikai kontextusba illeszkedve megerősítette a Trump-ellenes republikánus szavazók meglévő percepcióit, így egy olyan politikai narratíva részévé vált, amely nem az autentikus események interpretációjára épült, hanem egy mesterségesen létrehozott alternatív valóságra, amely a politikai közvéleményt előre meghatározott módon formálta. Mivel a deepfake technológia alkalmazásával előállított tartalom pontosan utánozta Trump hangját, intonációját és beszédstílusát, a választók széles tömegei számára az audiovizuális manipuláció nem volt könnyen felismerhető.⁶

4 Gosztonyi–Lendvai 2023, 111.

5 Bond 2023.

6 New York Times 2023.

A 2024-es romániai elnökválasztás során is jelentős botrány alakult ki a mesterséges intelligenciával generált politikai hirdetések miatt.⁷ A kampányban egyes jelöltek támogatói olyan deepfake videókat és hamisított hangfelvételeket terjesztettek, amelyek célja az ellenfelek lejáratása és a választók manipulálása volt. A román titkosszolgálatok jelentése szerint a Călin Georgescu kampányához használt közösségi-média-hálózat kezdetben 25 ezer, öt támogató fiókból állt a TikTokon, amelyek két héttel az államelnök-választás első fordulója előtt váltak rendkívül aktívvá.⁸ A TikTok-hadjárat különösen magas szervezetségi szintet mutatott, a követők száma napról napra exponenciálisan nőtt. A hálózathoz tartozó fiókok tevékenységét a TikTok-platfomon kívül a Telegram és Discord üzenetküldő rendszeren keresztül szervezték meg, hogy megelőzzék a fiókok teljes blokkolását a platfomon, kikerülve ezzel a felület belső szabályozását és a román választási törvényeket. Miközben Georgescu a saját bevallása szerint nem rendelkezett a kampányához szükséges forrásokkal, a titkosszolgálati dokumentum szerint mégis eurómilliókkal finanszírozták az öt támogató tartalmak hirdetéseit. A Călin Georgescut népszerűsítő fiókok növekedése nem volt organikus, a TikTok saját értékelése szerint is koordinált kampánytevékenység zajlott.⁹ Ezt a nyilvánosságra hozott titkosszolgálati dokumentum „tömeges politikai gerillakampánynak” vagy „nyers erővel végrehajtott kiberbiztonsági támadásnak” minősítette.¹⁰

Egy másik illusztrációja a szintetikus média lehetséges felhasználásának az indiai választás során tapasztalt visszaélések sora. A kampányban egy sor mesterséges intelligenciával előállított videót tettek közzé, a legkülönösebbet a Kongresszus Párt, amelyben egy korábban elhunyt politikai vezető beszédét alakították át úgy, hogy az a jelenlegi kormánypárt kritikáját tartalmazza. A deepfake videó nem csupán azért készült, hogy egy korábban népszerű politikai személyiség véleményét hamis módon aktualizálják, hanem hogy egy olyan nosztalgikus érzelmi hatást váltsanak ki a választók körében, amely az ellenzék po-

7 Infostart–MTI 2024.

8 Loftus 2024.

9 TikTok, <https://newsroom.tiktok.com/en-eu/continuing-to-protect-the-integrity-of-tiktok-during-romanian-elections>

10 Szuverenitásvédelmi Hivatal 2024.

litikai üzenetét hitelesebbnek tünteti fel.¹¹ Az MI-alapú politikai manipuláció így nemcsak a jelenlegi politikai szereplők diskurzusának torzítására alkalmas, hanem a múltbeli politikai kontextusok mesterséges újraalkotásával is képes úgy alakítani a kollektív emlékezetet, hogy az a jelenlegi hatalmi viszonyok megváltoztatását szolgálja. Az ilyen típusú manipuláció különösen veszélyes, mivel a politikai identitás és az érzelmi lojalitás erősítése révén a választói magatartásban egyetlen választási kampány rövid távú hatásain túlmutató, hosszú távú torzulásokat idézhet elő.

A mesterséges intelligencia által létrehozott szintetikus médiatartalmak, amelyek politikai hirdetések formájában jelennek meg, olyan alapvető kihívásokat vetnek fel a demokratikus folyamatok, a választói autonómia, valamint az információs környezet integritása szempontjából, amelyek a hagyományos dezinformációs mechanizmusokkal szemben sokkal kifinomultabb manipulációs eszközt biztosítanak a politikai kommunikáció és kampánytevékenység szereplői számára. Az ilyen típusú médiatartalmak egyik legjelentősebb veszélye abban rejlik, hogy a mesterséges intelligencia, különösen a generatív modellek által előállított audiovizuális és szöveges anyagok olyan mértékben képesek utánozni az autentikus politikai kommunikációt és társadalmi diskurzust, hogy azok befogadói számára az eredetiség és a manipulált tartalom közötti különbségtétel rendkívül megnehezedik, aminek következtében a politikai diskurzus torzul, a választói döntéshozatal manipuláció áldozatává válik, és a demokratikus deliberáció alapját képező információs környezet integritása súlyosan sérül.

Azáltal, hogy a politikai célokra felhasznált szintetikus médiatartalmak nem csupán vizuálisan utánozzák a valós eseményeket és személyeket, hanem narratív struktúráikban és érzelmi hatásmechanizmusaikban is képesek olyan valóság-hű tartalmakat előállítani, amelyek nem egyszerűen torzítják a közéleti viták menetét, hanem aktívan újraalkotják azt, egy olyan diskurzív tér keletkezik, amelyben az objektív tények és az érzelmileg befolyásolt percepciók közötti határ elmosódik, és amely lehetőséget biztosít a politikai szereplők számára, hogy a közvélemény formálásának korábban nem látott mértékben hatékony esz-

11 Anadi 2024.

közeivé tegyék az MI által generált tartalmakat.¹² Ennek a jelenségnek különösen súlyos következményei vannak a választásokkal kapcsolatos dezinformációk terjedésére nézve, hiszen a célzott politikai hirdetésekben alkalmazott mesterségesintelligencia-alapú manipulációs technikák lehetővé teszik a közönség egyes szegmenseinek speciális narratívák mentén történő befolyásolását, miközben a hagyományos média és a független tényellenőrző szervezetek ellenőrzési mechanizmusai gyakran képtelenek az ilyen típusú manipulációk azonnali detektálására és hatékony ellensúlyozására.

Az MI-alapú szintetikus médiatartalmak politikai kontextusban történő alkalmazásának másik rendkívül jelentős kockázati tényezője abból fakad, hogy ezek a tartalmak nem csupán passzív információközvetítőként funkcionálnak, hanem egy olyan aktív visszacsatolási mechanizmus részei, amelyben a felhasználók viselkedési adatai és preferenciái alapján a politikai üzenetek folyamatosan finomhangolhatók és adaptálhatók, így egy iteratív módon optimalizált dezinformációs ökoszisztéma alakul ki, amelyben a politikai aktorok egyre precízebben képesek személyre szabott manipulációt alkalmazni anélkül, hogy a választópolgárok egyáltalán tudatában lennének annak, hogy politikai véleményformálásuk egy szisztematikusan felépített, mesterségesen generált információs környezet hatása alatt áll. Ez a jelenség nem kizárólag az információs szupremácia eszközeként működik a politikai versengésben, hanem hosszú távon a demokratikus közösségek deliberatív képességét is aláássa, hiszen az állampolgárok által fogyasztott információk egyre nagyobb része nem az autonóm viták és a plurális nézőpontok közötti interakció eredményeként jön létre, hanem egy mesterségesen létrehozott, algoritmikusan optimalizált politikai narratíva részeként.¹³

Ezenfelül hozzá kell tenni, hogy az MI-alapú politikai hirdetések, amelyek a digitális térben célzottan terjednek, gyakran olyan közönséghez jutnak el, amely számára a tartalom nem csupán politikai üzenetként, hanem saját világnézeti megerősítésként is funkcionál, így egy olyan információs buborék jön létre, amelyben az egyes választói csoportok izoláltan, kizárólag az általuk fogyasztott és az ő preferenciáik-

¹² Veszelszki 2023, 23.

¹³ Ruchi–Khushi 2023, 242.

ra szabott mesterséges narratívákon keresztül vesznek részt a politikai közéletben.¹⁴ Az ilyen jellegű szegmentáció nemcsak a politikai polarizációt erősíti, hanem egy olyan posztfaktuális diskurzust eredményez, amelyben az objektív valóságérzékelés helyét az algoritmikusan generált politikai konstrukciók veszik át, amelyek célja nem az érdemi vita és a társadalmi konszenzus előmozdítása, hanem a választói magatartás előre programozott módon történő irányítása.¹⁵

Végső soron az MI által generált szintetikus médiatartalmak politikai hirdetésekben való alkalmazása a demokratikus társadalmak alapvető működési mechanizmusaira jelent súlyos fenyegetést, mivel nem csupán az információs tér integritását sérti, hanem a politikai döntéshozatal autonómiáját is alapjaiban ássa alá. Az ilyen jellegű technológiák alkalmazásával a politikai kommunikáció egyre inkább olyan területté válik, amelyben az információ nem az igazság feltárását vagy a közérdek előmozdítását szolgálja, hanem egy olyan eszközzé redukálódik, amelynek elsődleges célja a politikai hatalom megszerzése és megtartása, még akkor is, ha ennek érdekében az állampolgári tájékozottságot és a demokratikus részvételt olyan szintű manipulációnak vetik alá, amely végső soron az egész demokratikus berendezkedés legitimációs alapjait kérdőjelezi meg.¹⁶

Az (EU) 2024/900 rendelet

Az Európai Bizottság 2019–2024 közötti stratégiai programjának egyik meghatározó pillére volt „Az európai demokrácia megerősítése” elnevezésű kezdeményezés, amelynek célja a demokratikus normák és értékek védelme, valamint az európai polgárok demokratikus részvételének biztosítása és megerősítése.¹⁷ E stratégiai célkitűzés egyik sarokköve az európai demokráciáról szóló cselekvési terv, amely átfogó intézkedéseket foglal magában a demokratikus folyamatok védelme érdekében. A cselekvési terv három fő területre összpontosít: az egyik

¹⁴ Papp 2024, 231–259.

¹⁵ Hant 2023.

¹⁶ Gerencsér 2020, 57–74.

¹⁷ Európai Bizottság: A Bizottság prioritásai (2019–2024), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024_hu

legfontosabb prioritása a szabad és tisztességes választások előmozdítása és védelme, amelynek részeként a Bizottság a választási folyamatok átláthatóságát, biztonságát és befolyásmentességét garantáló intézkedéseket szorgalmaz. A második kiemelt terület a tömegtájékoztatás szabadságának és függetlenségének megerősítése, amely magában foglalja a sajtó pluralizmusának védelmét, a független újságírás támogatását, valamint az újságírók és médiaszolgáltatók ellen irányuló fenyegetések és nyomásgyakorlás elleni fellépést. A Bizottság elismeri, hogy a demokratikus társadalmak alapját a szabad és sokszínű tájékoztatás biztosítja, így elengedhetetlen a média függetlenségének megerősítése és a politikai befolyás csökkentése a médiatérben. A harmadik kulcsterület a dezinformáció visszaszorítása és a közéleti diskurzus tisztaságának megőrzése. A digitális tér folyamatos fejlődése, különösen a közösségi média és a mesterséges intelligencia által generált tartalmak térnyerése, új kihívások elé állítja a demokratikus intézményrendszereket. Ennek fényében a Bizottság különös figyelmet fordít a félrevezető információk terjedésének megakadályozására, valamint a választók manipulációjának kivédésére. A dezinformáció elleni küzdelem részeként hangsúlyozza az online platformok felelősségét a hamis vagy megtévesztő tartalmak azonosításában és korlátozásában, valamint a felhasználók tájékoztatásában.¹⁸ Ezen kezdeményezés keretében terjesztette elő a Bizottság 2021 végén a politikai hirdetések átláthatóságáról szóló rendelettervezetét, amelyet 2024. március 13-án a Parlament és a Tanács is elfogadott.¹⁹

A rendelet kettős célt szolgál: egyrészt elő kívánja mozdítani a politikai reklámokkal és az azokhoz kapcsolódó szolgáltatásokkal összefüggő belső piaci mechanizmusok hatékony működését, másrészt biztosítani a természetes személyek személyes adatainak védelmét az adatkezelési folyamatok során. A jogszabály általános érvénnyel – mind online, mind offline környezetben – kívánja szabályozni a politikai hirdetések közzétételét, különös tekintettel azonban az online platformokon folytatott politikai kampánytevékenységek által felvetett sajtó-

18 Európai Bizottság: Új lendület az európai demokrácia számára, <https://www.consilium.europa.eu/media/39914/a-new-strategic-agenda-2019-2024.pdf>

19 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900 rendelete (2024. március 13.) a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról (a továbbiakban TTPA-rendelet).

tos kihívásokra. A rendelet szerint a „politikai reklámtevékenység” vagy „politikai reklám” olyan üzenet elkészítését, elhelyezését, népszerűsítését, közzétételét, továbbítását vagy terjesztését foglalja magában, amely rendszerint ellenszolgáltatás fejében vagy intézményen belüli kezdeményezésként valósul meg, illetve egy politikai reklámkampány részét képezi. Idetartoznak a politikai szereplők érdekében vagy azok nevében történő kommunikációs tevékenységek is – kivéve, ha kizárólag magánjellegűek vagy kereskedelmi célúak –, valamint azok, amelyek hatással lehetnek egy választás vagy népszavazás eredményére, a választók szavazói magatartására vagy egy jogalkotási folyamat alakulására, akár uniós, akár nemzeti, regionális vagy helyi szinten.²⁰

A rendelet ugyanakkor nem vonatkozik bizonyos, meghatározott típusú politikai kommunikációkra, így nem tartoznak a hatálya alá a hivatalos tagállami vagy uniós forrásokból származó, illetve kizárólag a választásokon vagy népszavazásokon való részvétel megszervezésére és népszerűsítésére korlátozódó üzenetek. Szintén kivételt képeznek azok a nyilvános kommunikációs tevékenységek, amelyeket valamely tagállami hatóság vagy maga az Európai Unió végez saját nevében vagy érdekében, amennyiben céljuk a közvélemény hivatalos tájékoztatása, feltéve, hogy ezek a tájékoztatások nem befolyásolják közvetlen módon egy adott választás vagy népszavazás kimenetelét, illetve a választók döntéshozatali folyamatát. Továbbá a rendelet nem terjed ki a jog által kifejezetten előírt, a jelöltek bemutatására szolgáló felületekre, amelyek egyenlő bánásmódot biztosítanak az induló jelöltek számára – például meghatározott nyilvános helyeken vagy a médiában –, feltéve, hogy ezeket a lehetőségeket minden érintett szereplő számára ingyenesen biztosítják.²¹ A földrajzi alkalmazhatóság tekintetében a rendelet csak azokra a politikai reklámokra vonatkozik, amelyeket az Európai Unió területén belül terjesztenek, egy vagy több tagállamban nyilvánosságra hoznak, vagy amelyek célcsoportja az uniós polgárság köréből kerül ki – függetlenül attól, hogy a politikai reklámot közzétevő szolgáltató székhelye az EU-n belül vagy kívül található.²²

20 TTPA-rendelet, 3. cikk.

21 Uo.

22 Uo. 2. cikk.

Az átláthatóság biztosítása érdekében a reklámszolgáltatóknak kötelezettségük előzetesen nyilatkoztatni a hirdetőket arról, hogy az általuk megrendelt reklámszolgáltatás politikai reklámnak minősül-e, valamint hogy megfelelnek-e a vonatkozó jogszabályi előírások bármelyikének. A reklámozók kötelesek pontos és valóságnak megfelelő nyilatkozatot tenni, és teljes körű felelősséget viselnek annak hitelességéért.²³ A politikai reklámok közzétételével foglalkozó szolgáltatók további kötelezettsége, hogy a politikai reklámokra vonatkozó szerződéses megállapodások egyértelműen rögzítsék a reklámozók számára előírt információszolgáltatási kötelezettségeket. Ennek célja, hogy a reklámozók minden releváns adatot elérhetővé tegyenek a szolgáltatók számára, biztosítva ezzel a politikai reklámok szabályozási előírásoknak való megfelelését és az átláthatóság elvének maradéktalan érvényesülését.²⁴ A politikai reklámok közzétevőinek biztosítaniuk kell, hogy minden egyes politikai hirdetés világosan, jól láthatóan és egyértelmű módon kerüljön közzétételre, összhangban a Bizottság által később meghatározandó címkézési előírásokkal és a rendeletben előírt információs követelményekkel. A közzétett politikai hirdetésekhez kötelezően csatolni kell egy nyilatkozatot arról, hogy az adott reklám politikai hirdetésnek minősül, valamint a reklámozó kilétét – ideértve adott esetben a reklámozó felett végső irányítást gyakorló jogalany azonosítását is. Ezenkívül fel kell tüntetni azt a választást, népszavazást vagy jogalkotási folyamatot, amelyhez a politikai hirdetés kapcsolódik, valamint szükség esetén egy nyilatkozatot arról, hogy alkalmaztak-e célzott reklámtechnikai eszközöket a hirdetés terjesztése érdekében. Ezen információkat egy átláthatósági közleménynek is tartalmaznia kell, amely lehetővé teszi a választók számára a politikai reklámok háttérének és céljának megalapozott értékelését.²⁵

A rendelet egyik meghatározó újítása a politikai hirdetések uniós szintű adatbázisának létrehozása, amelyet az Európai Bizottság fog felügyelni és kezelni. Az adatbázis célja, hogy könnyen hozzáférhető és felhasználóbarát módon biztosítson részletes információkat az összes online politikai hirdetésről, lehetővé téve például többféle keresési

²³ Uo. 7. cikk.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo. 11. cikk.

kritérium szerinti szűrést. Az adatbázisban a politikai reklámok másolatai hét éven keresztül elérhetőek maradnak, így biztosítva a választók, kutatók és szabályozó hatóságok számára a hosszú távú ellenőrzés és elemzés lehetőségét.²⁶ A digitális szolgáltatásokról szóló rendelet²⁷ értelmében az online óriásplatformoknak már jelenleg is kötelező egy általános online hirdetési adatbázist fenntartaniuk,²⁸ azonban a rendelet értelmében a politikai hirdetések nemcsak a saját adatbázisukban, hanem az uniós központi adatbázisban is elérhetővé válnak. Ezzel az intézkedéssel az uniós szabályozás célja, hogy tovább növelje a politikai reklámtevékenység átláthatóságát, és csökkentse a rejtett politikai befolyásolás lehetőségét.²⁹ A politikai reklámok átláthatóságának és szabályozási megfelelőségének biztosítása érdekében a közvétevőknek hatékony panasztételi mechanizmusokat kell kialakítaniuk. Ezeknek a rendszereknek természetes és jogi személyek számára is lehetővé kell tenniük, hogy bejelenthessék, ha úgy vélik, hogy egy általuk közzétett politikai reklám nem felel meg a rendelet előírásainak. A politikai reklámok közvétevőinek minden bejelentés kézhezvételét indokolatlan késedelem nélkül vissza kell igazolniuk a bejelentő számára. Az online óriásplatformok és a nagyon nagy online keresőmotorok üzemeltetőinek különösen szigorú kötelezettségeik vannak e téren: indokolatlan késedelem nélkül, objektív, nem önkényes és kellő gondossággal végzett eljárás keretében kell kivizsgálniuk és értékelniük a bejelentéseket, majd döntéseikről tájékoztatniuk kell a bejelentőt. Ugyanakkor a politikai reklámok közvétevőinek kötelességük az érintett reklámozók és politikai reklámszolgáltatók tájékoztatása is a bejelentéseket követően hozott intézkedésekről, különösen akkor, ha azok érintik a reklám közzétételét vagy annak további terjesztését. E rendelkezések célja, hogy a politikai reklámokkal kapcsolatos szabálytalanságok azonosítása és kezelése gyorsan és hatékonyan történjen, biztosítva a választási folyamatok tisztaságát és a közvélemény megfelelő tájékoztatását.³⁰

²⁶ Uo. 9. cikk.

²⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. október 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (a továbbiakban: DSA).

²⁸ DSA, 39. cikk.

²⁹ TTPA-rendelet (64) preambulumbekzdés.

³⁰ Uo. 15. cikk.

A rendelet egyik kiemelt területe a politikai reklámtevékenység célzott elérésére és felerősítésére alkalmazott technikák szabályozása. A célzott reklámtechnikák (targetálási technikák) a rendelet értelmében olyan módszerek, amelyek lehetővé teszik, hogy egy politikai hirdetés kizárólag meghatározott személyek vagy csoportok számára legyen elérhető, illetve másokat kizárjanak annak megtekintéséből, személyes adatok feldolgozásának felhasználásával.³¹ A szabályozás értelmében az online politikai reklámtevékenység során alkalmazott célzott reklámozási technikák és reklámterjesztési módszerek kizárólag meghatározott feltételek teljesülése esetén használhatók. Elsősorban az adatkezelőnek közvetlenül az érintett személytől kell gyűjtenie a személyes adatokat, továbbá az érintettnek kifejezetten hozzá kell járulnia ahhoz, hogy adatait kimondottan politikai reklámcélokra használják fel. Emellett a rendelet szigorúan tiltja a személyes adatok különleges kategóriáin alapuló profilalkotást alkalmazó célzott reklámtechnikákat.³² A különleges kategóriába tartozó adatok közé sorolandók a következők: a faji vagy etnikai származásra vonatkozó adatok, a politikai vélemény, a vallási vagy világnézeti meggyőződésre utaló információk, a szakszervezeti tagságra vonatkozó adatok, valamint a természetes személyek egyedi azonosítását célzó genetikai és biometrikus adatok. Szintén e kategóriába tartoznak az egészségügyi adatok, illetve a természetes személyek szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó információk.³³ E tiltás összhangban áll a DSA-val is, amely szintén megtiltja az online platformok számára, hogy hirdetések célzását érzékeny személyes adatok alapján végzett profilalkotásra alapozzák.³⁴ A rendelet emellett előírja a politikai reklámokat célzó hirdetési technikák átláthatóságát is. A szolgáltatóknak nyilvántartást kell vezetniük az alkalmazott célzási módszerekről, azok paramétereiről, valamint az alkalmazásuk során felhasznált adatokról. Továbbá tájékoztatniuk kell a nyilvánosságot arról, ha a célzási technikák során

31 Uo. 3. cikk.

32 Uo. 18. cikk.

33 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/1725 rendelete (2018. október 23.) a természetes személyeknek a személyes adatok uniós intézmények, szervek, hivatalok és ügynökségek általi kezelése tekintetében való védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 45/2001/EK rendelet és az 1247/2002/EK határozat hatályon kívül helyezéséről, 10. cikk (1) bekezdés.

34 DSA, 26. cikk.

mesterséges intelligenciát alkalmaztak. Ezenkívül részletes kimutatást kell készíteniük arról, hogy egy adott hirdetés hány emberhez jutott el. Ha egy felhasználó nem járul hozzá személyes adatainak célzott reklámokra történő felhasználásához, a szolgáltatóknak lehetőséget kell biztosítaniuk arra, hogy az érintett személy egyenértékű alternatív módon, politikai reklámok megjelenítése nélkül is igénybe vehesse az online szolgáltatást.³⁵

A rendelet végrehajtásáért felelős tagállami hatóságokat a tagállamok jelölik ki. E hatóságoknak teljes mértékben függetlennek kell lenniük mind az érintett iparágtól, mind pedig bármilyen külső befolyástól, különös tekintettel a politikai nyomásgyakorlás lehetőségére. A kijelölt hatóságok jogosultak feladataik ellátása érdekében hozzáférni a releváns adatokhoz, amelyeket a politikai reklámokkal foglalkozó reklámozóktól vagy szolgáltatóktól kérhetnek be. Amennyiben egy politikai reklám szolgáltatója megsérti a rendeletben foglalt előírásokat, az illetékes hatóságok különböző szankciók alkalmazására kapnak felhatalmazást. Ezek között szerepelhet a figyelmeztetés kiadása, a jogsértő gyakorlat megszüntetésének elrendelése, valamint pénzügyi szankciók – például bírság vagy egyéb pénzbüntetés – kiszabása. Ezen túlmenően a hatóságok elrendelhetik a jogsértéssel arányos és annak hatékony megszüntetéséhez szükséges korrekciós intézkedéseket, valamint nyilvános nyilatkozat közzétételére kötelezhetik a jogsértőt, amelyben meg kell neveznie a jogszabályi előírások megszegéséért felelős természetes vagy jogi személyeket, illetve ismertetnie a jogsértés jellegét és körülményeit.³⁶ Uniós szinten a tagállamok által kijelölt nemzeti kapcsolat-tartó pontok képviselői rendszeresen együttműködnek egymással egy ennek érdekében létrehozott hálózat keretében. E hálózat célja, hogy biztosítsa a folyamatos információcserét a nemzeti hatóságok és az Európai Bizottság között, elősegítse a bevált gyakorlatok megosztását, valamint strukturált együttműködési keretet biztosítson a rendelet végrehajtásának valamennyi aspektusára kiterjedően.³⁷ Ezáltal a rendelet nem csupán a politikai reklámtevékenység átláthatóságát és jogszerűségét kívánja biztosítani, hanem egy olyan uniós szintű ellenőrzési

³⁵ TTPA-rendelet, 19. cikk.

³⁶ Uo. 22. cikk.

³⁷ Uo.

és koordinációs mechanizmust is létrehoz, amely garantálja a szabályok egységes alkalmazását és hatékony érvényesítését valamennyi tagállamban.

A rendelet hiányosságai a szintetikus média kapcsán

Bár azt az Európai Unió is elismeri, hogy a deepfake technológia alkalmazásával előállított szintetikus média jelentős negatív hatást gyakorolhat a választási folyamatokra,³⁸ a rendelet véleményem szerint nem alkalmas arra, hogy kielégítő módon kezelje a mesterséges intelligencia demokratikus nyilvánosságra gyakorolt potenciális kockázatait. Nem foglalkozik átfogóan az MI által előállított félrevezető politikai tartalmak problémájával, noha egyes előírásai közvetett hatással lehetnek a jelenségre. A rendelet szövege nem tartalmaz kifejezetten olyan normatív rendelkezéseket, amelyek egyértelműen szabályoznák a mesterséges intelligencia által generált vagy manipulált politikai reklámok azonosítását, hitelességének ellenőrzését, illetve ezek egyértelmű megjelölését. Bár a rendelet célja az átláthatóság növelése, és ennek révén közvetett módon elősegítheti az MI által generált vagy módosított politikai reklámok felismerését, ugyanakkor nem tartalmaz olyan kötelező előírásokat ezen tartalmak automatikus megjelölésére, eredetük ellenőrzésére vagy terjesztésük korlátozására. Ennek következtében nem nyújt kielégítő garanciákat arra, hogy az MI-alapú technológiák által generált dezinformációs tartalmak terjedése hatékonyan visszaszorítható legyen, ezáltal jelentős kihívások elé állítja a szabályozó hatóságokat és a választási integritás fenntartásában érdekelt szereplőket egyaránt.

³⁸ Pollet–Haeck 2024.

Könnyű kibújási lehetőség

A rendelet egyik kulcsfontosságú garanciális követelménye, hogy a politikai reklámokat egyértelmű címkével kell ellátni, feltüntetve azok politikai jellegét, finanszírozási hátterét, az alkalmazott célzási technikákat, valamint adott esetben azt is, hogy mesterséges intelligenciát használtak-e a célzás során. Ez az előírás a politikai reklámtevékenység átláthatóságát hivatott növelni, biztosítva, hogy a választópolgárok tisztában legyenek az őket érő politikai befolyásolási mechanizmusok forrásaival és módszereivel. Azonban a szabályozás kizárólag a fizetett kampányok keretében terjesztett politikai reklámokra vonatkozik, így nem terjed ki azokra a tartalmakra, amelyek politikai célzatuk ellenére nem minősülnek célzott hirdetésnek. Ennek eredményeként ha egy politikai üzenetet hordozó deepfake videó vagy mesterséges intelligencia által generált hamis narratíva nem fizetett reklámként, hanem más csatornákon – például organikus közösségimédia-megosztások vagy virálisan terjedő audiovizuális tartalmak formájában – kerül nyilvánosságra, a rendelet nem ír elő kötelezettséget annak egyértelmű megjelölésére vagy nyomon követésére.

Az egyik legnagyobb kihívás az, hogy az MI által előállított politikai üzenetek nem feltétlenül minősülnek fizetett politikai hirdetésnek, és így eleve kikerülhetik a szabályozás hatályát. Ha pedig egy tartalom nem esik a politikai reklámok kategóriájába, akkor az eltávolítása sem követelhető meg, még abban az esetben sem, ha az egyértelműen félrevezető vagy manipulatív. A rendelet megpróbál egyértelmű határvonalat húzni a hatálya alá tartozó, politikai hirdetésként definiált tartalmak és a szabályozási körön kívül eső, nem politikai hirdetések között, mindeddig azonban nem létezett egységes, uniós szinten alkalmazott meghatározás a politikai hirdetés fogalmára, így ennek pontos kritériumait eddig a tagállami jogalkotók határozták meg eltérő módon. A rendelet definíciójának értelmezése tehát ebben a körben különös jelentőségű, ugyanis ez alapjaiban dönti el, hogy egy hirdetésre milyen átláthatósági és egyéb szabályok vonatkoznak.³⁹ Annak eldöntése azonban, hogy mi minősül „politikai reklámtevékenységnek”, egyáltalán nem egyszerű. Helberger, Dobber és De Vreese is rámutatnak arra, hogy

³⁹ Hiltunen–Wrigley 2023, 17.

különösen a közösségi média környezetében a potenciális választók és fogyasztók számára jelentős kognitív terhet jelent az a feladat, hogy a politikai és a kereskedelmi célú üzenetek között világos különbséget tegyenek.⁴⁰ Az MI által létrehozott vizuális és audiotartalmak pedig éppen azért rejtenek különösen nagy veszélyt, mert képesek természetes módon beépülni a digitális közbeszédbe, kikerülve a hagyományos politikai reklámokra vonatkozó jogi kereteket. A szabályozás jelenlegi formájában nem nyújt megfelelő védelmet az ilyen típusú tartalmakkal szemben, így nem biztosít garanciát arra, hogy a politikai diskurzusban megjelenő, mesterséges intelligencia által generált félrevezető információk azonosíthatók és visszakövethetők legyenek. Ez pedig komoly kihívás a választási integritás és a demokratikus döntéshozatal szempontjából.

A rendelet előírja azt is, hogy a politikai reklámokat közzétevő szereplők kötelesek részletes nyilvántartást vezetni az alkalmazott célzási technikákról és azok paramétereiről, valamint egyértelműen jelezniük kell, ha a célzási folyamat során mesterséges intelligenciát vettek igénybe. Ugyanakkor a rendelet kizárólag a célzott politikai hirdetések esetében ír elő ilyen kötelezettségeket, és nem foglalkozik az MI által generált tartalmak valódiságának vagy eredetének ellenőrzésével. Ennek következtében a szabályozás nem nyújt átfogó megoldást a mesterséges intelligencia által előállított vagy manipulált politikai üzenetek kockázatainak kezelésére. Mivel a mesterséges intelligencia egyre kifinomultabb eszközöket kínál a hitelesnek tűnő, de valójában megtévesztő tartalmak létrehozására, a jogszabály ezen hiányossága komoly aggályokat vet fel a politikai kommunikáció tisztaságának és a demokratikus folyamatok védelmének szempontjából. Bár a jövőbeni bizottsági iránymutatások hozzájárulhatnak a szabályozás értelmezésének tisztázásához, továbbra sem világos, hogy milyen mechanizmusok biztosítják a be nem jelentett politikai tartalmak azonosítását, nyomon követését és eltávolítását.⁴¹

⁴⁰ Helberger–Dobber–De Vreese 2021, 280.

⁴¹ Nikiforov 2024.

Az átláthatóság önmagában nem elég

Bár a rendelet célja, hogy fokozza a politikai reklámok átláthatóságát azáltal, hogy kötelezővé teszi a finanszírozási források, a célzási technikák és a mesterséges intelligencia alkalmazásának feltüntetését, önmagában ez a követelmény nem garancia arra, hogy a választópolgárok képesek lesznek felismerni vagy elutasítani az MI által generált manipulatív tartalmakat. Ez az elképzelés, miszerint a problémára a „több és jobb információ” nyújt megoldást, egyidejűleg egy Bizottság általi állampolgári ideált is felvázol, amely összhangban áll Julie Cohen „racionális hallgató állampolgár” koncepciójával.⁴² Ez az eszménykép azonban torzított és a valós társadalmi viselkedésmintáktól eltávolodó konstrukció, hiszen míg kutatók, újságírók, tényellenőrök vagy a közélet iránt különösen érdeklődő állampolgárok esetenként valóban erőfeszítéseket tehetnek annak érdekében, hogy az ilyen hirdetések mögöttes tartalmát és kontextusát feltárják, az átlagos állampolgár ezt jellemzően nem fogja megtenni. Ráadásul az így hozzáférhetővé tett információk nem csupán az ilyen utánajárás hiányában maradnak háttalannak, hanem önmagukban nem is biztosítanak megfelelő eszköztárat ahhoz, hogy az állampolgárok szélesebb köre felismerje és kritikusan értékelje a mesterségesen manipulált tartalmakat.

Az átláthatósági intézkedések alapvetően információközlési mechanizmusokként működnek, amelyek a politikai reklámok mögött álló szándékok és módszerek feltárását segítik elő. Azonban a manipuláció elleni hatékonyságuk erősen korlátozott, mivel a választók információfeldolgozási képessége, médiaértése és a politikai kommunikációs környezet sajátosságai döntően befolyásolják, hogy milyen mértékben tudják azonosítani a mesterséges intelligencia által előállított megtévesztő tartalmakat.

Ráadásul a politikai manipuláció egyik legnagyobb veszélye éppen abban rejlik, hogy az MI által generált audiovizuális tartalmak rendkívül meggyőzőek lehetnek, és képesek az érzelmi reakciók kiváltására, még akkor is, ha a felhasználók előtt elvileg ismert a technológia alkalmazása. Így pusztán az átláthatóság előírása nem feltétlenül biztosít védelmet az olyan tartalmakkal szemben, amelyek célja a választók

⁴² Cohen 2020, 649.

meggyőzése vagy félrevezetése a technológia kifinomult eszközeinek felhasználásával. Ennek megfelelően, bár a rendelet fontos lépés lehet az elszámoltathatóság növelése terén, nem biztosít hatékony eszközt a politikai kommunikáció mesterséges intelligencia által vezérelt manipulációjának érdemi korlátozására.

Az eltávolítási felelősség áthárítása

A rendelet a politikai reklámok átláthatóságának biztosítása mellett a dezinformáció elleni küzdelmet is célul tűzi ki azáltal, hogy kötelezi a politikai hirdetések közléteit az átláthatósági követelményeknek nem megfelelő és ezért gyanúsnak minősülő reklámok eltávolítására. E mechanizmus hasonlóságot mutat az illegális tartalmak eltávolítására vonatkozó általános „értesítési és intézkedési” rendszerrel, amelyet a DSA is alkalmaz. A szabályozás differenciált kötelezettségeket ró a különböző szereplőkre: míg a „nagyon nagy online platformok” és keresőmotorok számára kötelező az értesítések alapos, pártatlan és objektív vizsgálata, addig a kisebb közlétezők számára elegendő, ha „minden észszerű erőfeszítést” megtesznek a probléma kezelésére. Emellett a mechanizmus tartalmaz a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítását célzó garanciákat is, így például előírja, hogy a közlétezőknek tájékoztatniuk kell a hirdetés megrendelőit az eltávolításra vonatkozó döntéseikről, valamint biztosítaniuk kell a jogorvoslat lehetőségét.

A rendelet a dezinformáció elleni fellépésben továbbra is reaktív megközelítést alkalmaz, amely alapvetően a tartalmak eltávolítására épül, ahelyett hogy proaktív megoldásokat kínálna az MI által generált politikai manipuláció kezelésére. Az ilyen tartalmak terjedésének megakadályozásához nem csupán átláthatósági és eltávolítási mechanizmusokra lenne szükség, hanem olyan technológiai és szabályozási eszközökre is, amelyek biztosítják az MI által generált tartalmak egyértelmű megjelölését, eredetük visszakövethetőségét és hitelességük gyors ellenőrzését. A jelenlegi rendelet azonban nem nyújt megfelelő garanciákat ezen kihívások kezelésére, így a politikai diskurzus tisztaságának hatékony védhetősége nem biztosított a mesterséges intelligencia által vezérelt dezinformációval szemben.

Ezzel azonban a szabályozás a politikai reklámok köztevéőire hárítja az eltávolítási kötelezettséget, ami jelentős bizonytalanságot okozhat a végrehajtás során. A „gyanús” politikai reklámok kiszűrése ugyanis rendkívül összetett feladat, különösen az MI által generált tartalmaké, amelyek egyre kifinomultabban képesek megtéveszteni a felhasználókat. Az olyan manipulációs technikák, mint a deepfake videók és a szintetikus hangfelvételek, gyakran rendkívül meggyőzőek, így még a nagy online platformok számára is kihívás lehet azok hitelességének értékelése. Az eltávolítási mechanizmus emiatt könnyen visszaélésre is lehetőséget adhat, hiszen egyes politikai szereplők jogorvoslati eljárások révén késleltethetik vagy megakadályozhatják a tartalmaik eltávolítását, miközben a manipuláció hatása már megtörtént. Ezen kihívásokra reagálva több nagy technológiai vállalat úgy döntött, hogy az Európai Unióban egyáltalán nem jelenít meg politikai hirdetéseket, elkerülve ezzel a szabályozásból fakadó kockázatokat. Például a Google 2024 végén bejelentette, hogy a júniusi európai parlamenti választások előtt felfüggeszti az új politikai és társadalmi hirdetések elfogadását, mivel a választási időszakban a platformnak nincs elegendő ideje az esetleges félrevezető tartalmak megfelelő ellenőrzésére.⁴³ Hasonló döntést hozott a TikTok is, amely teljes mértékben tiltja a politikai reklámokat, beleértve a politikai pártok és jelöltek által finanszírozott tartalmakat is, arra hivatkozva, hogy platformja elsősorban a szórakoztató és kreatív tartalmakra összpontosít.⁴⁴ Az X (korábban Twitter) 2019-ben már globálisan betiltotta a politikai hirdetéseket, azzal az indokkal, hogy a politikai üzenetek elérését nem fizetett hirdetéseknek, hanem organikus interakcióknak kell meghatározniuk. 2023-ban azonban felülvizsgálták ezen döntésüket, és az EU-n kívül több országban⁴⁵ is engedélyezik a politikai hirdetések közzétételét.⁴⁶

43 Kroeber-Riel 2024.

44 TikTok, <https://ads.tiktok.com/help/article/tiktok-ads-policy-politics-religion-and-culture>

45 Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Chile, Dél-Afrika, Ecuador, Egyesült Arab Emírségek, Egyesült Királyság Ghána, Indonézia, Izrael, Japán, Kolumbia, Mexikó, Peru és Szaúd-Arábia.

46 X, <https://business.x.com/en/help/ads-policies/ads-content-policies/political-content>

Egyéb jogalkotási eszközök

Természetesen az MI és a politikai hirdetések szabályozása az Európai Unióban nem merül ki a TTPA-rendelet rendelkezéseiben. A DSA-t már több helyen említettük, azonban itt is érdemes kiemelni, hogy a 34. és 35. cikke szerinti kockázatértékelési és -kezelési kötelezettségek körébe szükségszerűen beletartoznak a félrevezető, szintetikus előállított politikai médiatartalmak, a kockázatértékelések gyakorlati megvalósulásairól és az ezen a téren alkalmazott kockázatmérés- és -kezelési eszközökről azonban egyelőre nem szolgálhatunk semmilyen érdemi információval. E körben további két releváns szabályozási dokumentum is említést érdemel, a dezinformációs önszabályozó kódex és az MI-rendelet.

A dezinformációs kódex

Az Európai Unió 2022-ben frissítette és megerősítette a dezinformáció elleni gyakorlati kódexet,⁴⁷ amely egy önkéntes alapú szabályozási keret az online platformok és technológiai vállalatok számára. Célja a hamis információk terjedésének visszaszorítása és az online információk tér integritásának védelme, azonban önmagában ez sem nyújt megfelelő választ a mesterséges intelligenciával előállított félrevezető politikai tartalmak problémájára. Bár általánosságban foglalkozik a manipulációval és az átláthatóság előmozdításával, nem tartalmaz kifejezett szabályokat az MI által generált politikai dezinformáció kezelésére, ami jelentős hiányosságnak tekinthető a szabályozási környezetben. Noha a dokumentum IV. fejezete, amely a „Szolgáltatások integritása” témakörrel foglalkozik, elismeri a különböző manipulációs technikák jelentette kihívásokat, nem tesz említést az MI által generált vagy módosított tartalmak egyre növekvő szerepéről a dezinformációs ökoszisztémában. További probléma, hogy a kódex csupán általános megközelítést alkalmaz a manipulatív viselkedéssel szemben ahelyett, hogy célzott intézkedéseket fogalmazna meg az MI-alapú manipulációra.

⁴⁷ European Commission: The 2022 Code of Practice on Disinformation, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>

A dokumentum VI. fejezete, amely a *Fiókok és hirdetések hitelessége* címet viseli, ugyan előír bizonyos lépéseket a félrevezető tartalmak és fióktevékenységek ellenőrzésére, de nem tartalmaz mechanizmusokat az MI által generált vizuális vagy hangalapú tartalmakra vonatkozóan. Ennek következménye, hogy bár a kódex aláírói vállalják a platformok integritásának védelmét, az MI-vel generált politikai dezinformációk továbbra is ellenőrizetlenül terjedhetnek, különösen az általános hirdetési vagy tartalommoderálási szabályok hatálya alá nem tartozó formában. A kódex ugyan megköveteli az aláíróktól, hogy javítsák a hirdetések és politikai tartalmak átláthatóságát (V. fejezet), de nem tartalmaz előírást arra, hogy az MI által létrehozott vagy módosított tartalmakat egyértelműen meg kellene jelölni a felhasználók számára.

Az MI-rendelet

Az Európai Unió mesterséges intelligenciáról szóló rendeletének⁴⁸ célja, hogy átfogó jogi keretet biztosítson a mesterséges intelligencia rendszerek fejlesztésére és alkalmazására az EU-ban. Kockázatalapú megközelítést alkalmaz, amelynek értelmében a mesterségesintelligencia-rendszereket különböző kockázati szintek szerint osztályozza, és ennek megfelelően eltérő kötelezettségeket ír elő. Az MI-rendelet a deepfake technológiát alacsony kockázatú MI-rendszerként kezeli. A rendelet meghatározása szerint deepfake-nek minősül „az MI által generált vagy manipulált kép, audio- vagy videótartalom, amely hasonlít létező személyekre, tárgyakra, helyekre, entitásokra vagy eseményekre, és egy személy számára megtévesztő módon autentikusnak vagy valóságosnak tűnne”.⁴⁹ A rendelet előírja, hogy az ilyen tartalmakat létrehozó vagy manipuláló MI-rendszerek felhasználóinak jelezniük kell, hogy az adott kép-, hang- vagy videótartalom mesterségesen generált vagy módosított.⁵⁰ Ez a szabályozási megközelítés azonban el-

⁴⁸ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (MI-rendelet).

⁴⁹ MI rendelet, 3. cikk 60. pont.

⁵⁰ Uo. 50. cikk (4) bekezdés.

lentmondásos, mivel a deepfake technológia veszélyei tudományos és szakmai körökben jól dokumentáltak, ennek ellenére a jogalkotás csupán minimális átláthatósági követelményeket ír elő a fejlesztők számára, anélkül, hogy alaposabb szabályozási kontrollt alkalmazna e potenciálisan káros technológia felett.⁵¹

Általánosságban a rendelet 5. cikke tiltja a szubliminális, manipulatív és megtévesztő technikák alkalmazását, ami első ránézésre normatív szinten alkalmasak tűnhet a deepfake típusú dezinformáció jelentős részének visszaszorítására, azonban a manipuláció és megtévesztés fogalmainak jogi értelmezése, valamint a döntéshozatal torzulása és a bekövetkezett kár közötti okozati összefüggés bizonyítása a gyakorlatban jelentős nehézségeket okozhat, különösen a digitális nyilvánosság gyors, fragmentált és gyakran visszakövethetetlen működési logikája mellett. A „jelentős károsodás” vagy annak „észszerű valószínűsége” mint jogi küszöb alkalmazása lehetővé teszi az alapjogok közötti arányos mérlegelést, ugyanakkor a szabályozás tényleges hatékonysága több feltételtől is függ. Bár a sebezhető csoportok védelme különösen indokolt, az e körben megfogalmazott tilalmak érvényesülése is csak akkor várható, ha az MI-rendszerek működése megfelelő technológiai átláthatósággal és hatósági ellenőrizhetőséggel párosul. Mindezek ellenére az MI-rendelet nem foglalkozik kifejezetten a mesterséges intelligenciával előállított félrevezető politikai tartalmak kérdésével; a deepfake jogszerű felhasználásához igazítja a szabályozási rezsimet, miközben a káros tartalmak jelentik a valódi fenyegetést. Véleményem szerint az EU-nak szigorúbb intézkedéseket kellett volna bevezetnie, akár bizonyos deepfake rendszerek tiltásáig is elmenve, hiszen a „korlátozott kockázatú” kategóriába sorolás alábecsüli a technológia valós veszélyeit, ugyanis ha az EU megfelelően mérlegelné a deepfake technológia jelentette veszélyeket, egyes alkalmazási területeket, felhasználási módokat és felhasználói magatartásokat akár az elfogadhatatlan kockázatot jelentő kategóriába is sorolhatott volna, különösen annak fényében, hogy a célzott tiltásra több nemzetközi példa is létezik.⁵²

⁵¹ Gosztonyi–Lendvai 2024, 45.

⁵² Badinszky 2024, 30.

Összegzés és további lehetséges szabályozási lépések

Tekintettel arra, hogy a TTPA-rendelet nem tartalmaz kifejezetten a mesterséges intelligencia által generált félrevezető politikai tartalmakra vonatkozó részletes rendelkezéseket, a jövőbeni szabályozási irányok szükségszerűen olyan intézkedések bevezetését tehetik indokolttá, amelyek hatékonyabban képesek kezelni az MI-alapú politikai manipulációból fakadó kockázatokat. Egy lehetséges megoldás a kötelező megjelölési követelmények bevezetése, amelyek előírnák valamennyi, mesterséges intelligencia segítségével módosított vagy generált politikai tartalom egyértelmű figyelmeztető címkével való ellátását, ezáltal biztosítva a választópolgárok számára az adott információ eredetének átláthatóságát. Ezen túlmenően a szabályozás előmozdíthatná független tényellenőrző mechanizmusok létrehozását, amelyek célja az MI-alapú politikai tartalmak hitelességének értékelése, illetve a megtévesztő információk kiszűrése lenne. A platformszolgáltatók számára előírható lenne egy olyan kötelezettség, amelynek értelmében a mesterséges intelligenciával generált politikai reklámokat egy automatizált vagy emberi ellenőrzési rendszernek kellene validálnia, mielőtt elérhetővé válnak a felhasználók számára. Mindemellett kiemelt jelentőséget kaphatna a nemzetközi együttműködés erősítése, különösen azon külső szereplők befolyásának korlátozása érdekében, akik MI-alapú manipulációs technikákat alkalmazva kívánnak beavatkozni az európai demokratikus folyamatokba. Az Európai Uniónak ezért fokozott együttműködést kellene kialakítania nemcsak a nagy technológiai vállalatokkal, hanem más államokkal is annak érdekében, hogy hatékony eszközökkel léphessen fel a harmadik országokból érkező, deepfake technológiával előállított politikai tartalmak terjedése ellen.

Noha a TTPA-rendelet kétségkívül jelentős előrelépés a politikai reklámok átláthatóságának növelése terén, jelenlegi formájában nem biztosít adekvát válaszokat a mesterséges intelligencia által generált félrevezető tartalmak kihívásaira. Mivel az MI-alapú politikai manipuláció technikai kifinomultsága és lehetőségei folyamatosan fejlődnek, a jogalkotónak a jövőben elkerülhetetlenül új, célzott szabályozási eszközöket kell bevezetnie, hogy a demokratikus döntéshozatali folyamatokat ne veszélyeztessék az egyre kifinomultabb szintetikus digitális befolyásolási technikák.

Irodalom

- Anadi 2024: *Deep Fakes, Deeper Impacts: AI's Role in the 2024 Indian General Election and Beyond*. Global Network on Extremism & Technology. <https://gnet-research.org/2024/09/11/deep-fakes-deeper-impacts-ais-role-in-the-2024-indian-general-election-and-beyond/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete, 2022. október 19.: A digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (DSA).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete, 2024. június 13.: A mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (MI-rendelet).
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900 rendelete, 2024. március 13.: A politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról (TTPA-rendelet).
- Badinszky, Áron 2024: Hamis valóság, valós veszély: deepfake az AI Act-ben. *Közigazgatás-Tudomány*, 2.
- Ben, Hant 2023: The Threat of Artificial Intelligence in a Post-Truth Political Landscape. *Bruin Political Review*, április 7. <https://bruinpoliticalreview.org/articles?post-slug=the-threat-of-artificial-intelligence-in-a-post-truth-political-landscape> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Bond, Shannon 2023: DeSantis campaign shares apparent AI-generated fake images of Trump and Fauci. *Npr.com*, június 8. <https://www.npr.org/2023/06/08/1181097435/desantis-campaign-shares-apparent-ai-generated-fake-images-of-trump-and-fauci> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Cohen, Julie E. 2020: Tailoring Election Regulation: The Platform Is The Frame. *Georgetown Technology Law Review*, 4.
- Gerencsér, Péter 2020: Álcivil taktikák a posztfaktuális politikai kommunikációban. *Létünk*, 4, 57–74.
- Gosztonyi, Gergely – Lendvai, Gergely Ferenc 2023: Deepfake: A Multifaceted Dilemma in Ethics and Law. *Journal of Information Ethics*, 32. évfolyam, 2.
- Gosztonyi, Gergely – Lendvai, Gergely Ferenc 2024: Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? *Médiakutató*, 1.
- Helberger, Natali – Dobber, Tom – de Vreese, Claes 2021: Towards Unfair Political Practices Law: Learning lessons from the regulation of unfair commercial practices for online political advertising. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 3, 280.
- Hiltunen, Miikka – Wrigley, Sam 2023: "Why am I seeing this regulation?" Exploring underlying issues from the proposed Political Advertising Regulation. *European Law Review*, 3.
- Infostart–MTI 2024: Érvénytelen a romániai elnökválasztás első fordulója. December 16. <https://infostart.hu/kulfold/2024/12/06/ervenytelen-a-romaniai-elnokvalasztas-első-forduloja> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Kroeber-Riel, Annette 2024: An update on political advertising in the European Union. *Blog. google*, november 14. <https://blog.google/company-news/inside-google/around-the-globe/google-europe/political-advertising-in-eu/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Loftus, Alex 2024: EU investigates TikTok over alleged Russian meddling in Romanian vote. *BCC*, december 14. <https://www.bbc.com/news/articles/cm2v13nz202o>

- New York Times 2023: *DeSantis Campaign Uses Apparently Fake Images to Attack Trump on Twitter*. Június 8. <https://www.nytimes.com/2023/06/08/us/politics/desantis-deep-fakes-trump-fauci.html> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Nikiforov, Liubomir 2024: *Transparency in Targeting of Political Advertising: Challenges Remain*. <https://brusselsprivacyhub.com/wp-content/uploads/2024/12/Draft-Transparency-in-Targeting-of-Political-Advertising-Challenges-Remain-LN.pdf> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Papp, János Tamás 2024: Ajánlórendszerek és szűrőbuborékok. In Koltay, András – Szikora, Tamás – Lapsánszky, András (szerk.) *A vadnyugat vége? Tanulmányok az Európai Unió platformszabályozásáról*. Budapest, ORAC Kiadó.
- Pollet, Mathieu – Haeck, Pieter 2024: Commission says disinformation efforts failed to sway EU election. *Politico*, október 15. <https://www.politico.eu/article/commission-says-disinformation-efforts-failed-to-sway-eu-election-vera-jourova/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Ruchi, Walia – Khushi, Jain 2024: Algorithmic Alchemy: The Transformative Power of AI in Shaping Media. *International Journal for Multidimensional Research Perspectives*, 3, 242.
- Szuverenitásvédelmi Hivatal 2024: *A román választási botrány szuverenitásvédelmi tanulságai*. <https://szuverenitasvedelmihivatal.hu/hirek/a-roman-valasztasi-botranyszuverenitasvedelmi-tanulsagai> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Veszelszki, Ágnes 2021: deepFAKEnews: Az információmanipuláció új módszerei. In Balázs, László (szerk.) *Digitális kommunikáció és tudatosság*. Budapest, Hungarovox.
- Veszelszki, Ágnes 2023: Deepfake: Kételkedés a kételyben. In Aczél, Petra – Veszelszki, Ágnes (szerk.) *Deepfake: a valótlan valóság*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Internetes források

- Európai Bizottság: Új lendület az európai demokrácia számára. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy_hu (letöltve: 2025. 06. 26.)
- TikTok, <https://ads.tiktok.com/help/article/tiktok-ads-policy-politics-religion-and-culture> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- X, <https://business.x.com/en/help/ads-policies/ads-content-policies/political-content> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Európai Bizottság: A Bizottság prioritásai (2019–2024), https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024_hu (letöltve: 2025. 06. 26.)
- European Commission: The 2022 Code of Practice on Disinformation, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- TikTok, <https://newsroom.tiktok.com/en-eu/continuing-to-protect-the-integrity-of-tiktok-during-romanian-elections> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/deepfake> (letöltve: 2025. 06. 26.)

ZÓDI ZSOLT¹

„Félelemtörvény”-e az európai mesterségesintelligencia-rendelet?

Is the European Artificial Intelligence Regulation a “Law of Fear”?

Absztrakt

Az EU mesterségesintelligencia-rendeletét (MI-rendelet) mint a „világon első átfogó szabályozását” a mesterséges intelligenciának² a sajtó, a jogi szakma és maga az EU bürokrácia is mérföldkőként,³ egyértelműen pozitív fejleményként ünnepelte. Az eufóriában kissé háttérbe szorultak azok a hangok, amelyek szerint az európai szabályozás inkonzisztens és fragmentált,⁴ visszaveti Európa versenyképességét,⁵ és túl korai.⁶ A dolgozat az utóbbi állásponton van, ezt az álláspontot erősíti.

Miért kellett ennyire sietni? Amellett, hogy az EU a GDPR relatív sikere, a „Brüsszel-hatás” miatti szereti világszerte szabályozónak látni magát, a jelenségnek van egy mélyebb oka is. Cass Sunstein 2005-ös könyve, a *Laws of Fear*⁷ azzal érvel, hogy a modern demokráciákban a politikai döntéshozók gyakran túlreagálják az időről időre kitörő pánikot, ez a reakció pedig gyakran vezet „félelemtörvényekhez”. Írásomban amellett érvelek, hogy az MI-rendelet sunsteini értelemben vett félelemtörvény: valóban elstetett és túl szigorú, ráadásul nagyjából egy társadalmi szinten jelentkező, bizonyos szempontból politikai természetű szorongás indukálta. A szorongás talán indokolt, de irracionális erővel zúdul rá a mesterséges intelligenciára. Ugyanakkor mivel még nem vagyunk tisztában a technológia valódi kockázataival és főleg azok méretével, a jogszabály megalkotói értelemszerűen néhány elszigetelt korábbi esetből indultak ki. Ezek az esetek azonban korlátozottan alkalmasak arra, hogy egy átfogó szabályozás kiindulópontjai legyenek, három ok miatt is.

1 Kutatóprofesszor, Nemzeti Közszerzői Egyetem Információs Társadalom Kutatóintézet.

2 Latham&Watkins, <https://www.lw.com/en/insights/eu-ai-act-published-a-new-era-for-ai-regulation-begins>

3 Például: EU: Digital Skills and Jobs Platform, <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/news/milestone-ai-regulation-eu-secures-worlds-first-ai-act>

4 Fortune, <https://fortune.com/2024/09/19/mark-zuckerberg-meta-europe-ai-regulation-inconsistent-max-schrems-gdpr/>

5 Financial Times, <https://www.ft.com/content/9b72a5f4-a6d8-41aa-95b8-c75f0bc92465>

6 Geopolitical Intelligence Services AG, <https://www.gisreportsonline.com/r/ai-act-eu-regulation-innovation/>

7 Sunstein 2006.

Először is azért, mert az ezekben az elszigetelt esetekben manifesztálódó veszélyeknek egyike sem kötődik szükségszerűen a mesterséges intelligenciához mint technológiához. Legtöbbjük más technológiák használatával is bekövetkezett volna, illetve „elkövethető” technológia nélkül is, ami nemcsak azt teszi kétségessé, hogy pusztán az MI szabályozásával célt lehetne érni, hanem azt is, hogy bármilyen technológiaszabályozással lehetne ellenük küzdeni. Másodsor, az esetek által felvetett problémák mögött régebb óta létező társadalmi szorongások, politikai megosztottságok és társadalmi problémák húzódnak meg, amelyek egy technológia betiltásával és korlátozásával nem oldódnának meg. Végül harmadsor, szemben a klasszikus technológiaszabályozással, amely fizikai, egészségi, természetvédelmi, azaz kvantifikálható és könnyen mérhető kockázatokat próbál minimalizálni, az MI-rendeletet egy sor olyan kontextusfüggő, nem kvantifikálható kockázatot igyekszik kezelni, mint a védett kisebbségek diszkriminációja, vagy a demokráciát és a jogállamiságot fenyegető veszélyek.

Kulcsszavak: az EU Mesterséges Intelligencia Rendelete, elővigyázatossági elv, technológiaszabályozás, *ex ante* szabályozás, alapvetőjogi hatásvizsgálat, megfelelés, félelemtörvények

Abstract

The EU Artificial Intelligence Act (AI Act) was hailed as the “world’s first comprehensive regulation” of artificial intelligence by the press, the legal profession and the EU bureaucracy itself, as a milestone and a clearly positive development. The euphoria somewhat overshadowed the voices claiming that the European regulation is inconsistent and fragmented, that it undermines Europe’s competitiveness and that it is too early to act. The study takes the latter view, and this is a contribution to strengthen this position.

Why was there such a rush? In addition to the EU liking to see itself as the world’s leading regulator due to the relative success of its GDPR, known as the „Brussels effect”, there is a deeper reason for this phenomenon. Cass Sunstein’s 2005 book, *Laws of Fear* argues that in modern democracies, policymakers often overreact to occasional panics, and that this overreaction often leads to “laws of fear.” This paper argues that the AI Act is a law of fear in the Sunsteinian sense: indeed, it is hasty and overly restrictive, driven largely by societal and, in some ways, political anxiety. The anxiety may be justified, but it is being unleashed on AI with irrational force. However, since we do not yet know the true risks of the technology, and especially their magnitude, the drafters of the law naturally started from a few isolated previous cases. However, these cases are of limited use as a starting point for comprehensive regulation, for three reasons.

Firstly, because none of the dangers manifested in these isolated cases are necessarily linked to AI as a technology. Most of them would have occurred using other technologies, or even without the “perpetrated” technology, which makes it doubtful not only that the goal could be achieved by regulating AI alone, but also that any technology regulation could combat them. Secondly, the problems raised by the cases are rooted in long-standing social anxieties, political divisions, and social problems that will not be solved by banning and restricting one kind of technology. Finally, in contrast to classic technology regulation, which tries to minimize physical, health, environmental, i.e. quantifiable and easily mea-

surable risks, the AI Act tries to address a range of context-dependent, non-quantifiable risks, such as discrimination against protected minorities or threats to democracy and the rule of law.

Keywords: EU Artificial Intelligence Act, precautionary principle, regulation of technology, fundamental rights impact assessment, ex ante regulation, compliance, laws of fear

Bevezetés

Cass Sunstein 2004-ben a Cambridge-i Egyetemen John Robert Seeley-ről, a híres brit történészről elnevezett előadás-sorozatában meglepően heves támadást intézett az ekkorra már – főként Európában – általánosan bevettnek mondható „elővigyázatossági elv” (*precautionary principle*) ellen.⁸ Sunstein szerint a modern demokráciákra egyre nagyobb nyomás helyeződik, hogy valahogy kezeljék az emberek – néha megalapozott, sokszor azonban megalapozatlan – félelmeit és pánikreakcióit. Azoknak a félelmeknek a kezelésére, amelyek az egészség, a biztonság és a természeti környezet területén jelentkeznek, már az 1960-as évektől kezdődően kialakult, és egyre jobban megerősödött az ún. elővigyázatossági elv mint a politikai cselekvés és a jogalkotás legfőbb igazolása. Az elv lényege, hogy egy adott területen, a három védett értéket veszélyeztető kockázatoknak nem szabad megvárni a bekövetkezését, még ez előtt megfelelő intézkedéseket kell tenni ezek elkerülésére akkor is, ha nincsen egyértelműen megállapítható és bizonyítható kauzális kapcsolat a kockázat és a kár bekövetkezése között. Sunstein szerint azonban nemcsak hogy az egész életünk „kockázatos”, hanem minden kockázatelhárításra irányuló erőfeszítésünk is további kockázatokat generál. Ha valaki fél a repüléstől, és autóval utazik, valójában nagyobb baleseti kockázatnak teszi ki magát. Ez a példa szépen mutatja, hogy a kockázatok nem egyformák, és az, hogy a közvélemény mit kezd el kockázatként kezelni, szinte esetleges. (Sunstein hosszan elemzi a kockázatokkal kapcsolatos percepciókat, de végső soron ezeknek az irracionálisát bizonyítja.) A hétköznapi emberek ugyanis nem nézegetnek statisztikákat, hanem megtörtént esetekre támaszkodnak. Ez az időről időre kitörő pánik egyik forrása, a másik pedig, hogy egy

⁸ Sunstein 2006.

sor technológia és tudományos módszer nem átlátható egy hétköznapi ember számára, így az kénytelen azoknak a szakembereknek a meglátásaira támaszkodni, akik vagy önös érdekből, vagy csak egyszerűen szakmai csőlátásból szintén hajlamosak bizonyos kockázatokat túlértékelni. A megtörtént kevés számú eset utáni pánikokból azután „hirtelen felindulásból elkövetett” politikai akciók és jogszabályok lesznek, azaz „félelemtörvények”. Sunstein egyébként egy, nagyjából a Learned Hand (20. század eleji amerikai legfelsőbb bírósági bíró) felelősségi formulájára emlékeztető megoldást ajánl,⁹ amely a potenciális kockázat bekövetkezési valószínűségét és annak súlyosságát egyaránt (szorzatként) figyelembe veszi a jogi szabályozás megalkotásakor. (A Hand-formula a felelősség mértékét határozza meg ez alapján.) Ez egyben azt is jelenti, hogy az elővigyázatossági elvet, mondja Sunstein, „antikatasztrofó elvvé” kellene változtatni, aminek a lényege, hogy nem bizonyított kauzális összefüggések és csekély bekövetkezési valószínűség esetén csak a potenciálisan katasztrofális következményekkel járókra kellene felkészülni (jogot alkotni).

Az itt következőkben azt próbálom bizonyítani, hogy a mesterséges intelligencia jelenlegi kockázatai nem mutatnak egzisztenciális katasztrofó felé. Az MI-rendelet sem számol ilyen következményekkel, ugyanakkor egy elég erős szorongás lengi körül, és ezek a szorongások – és a belőlük kibontakozó kockázatkép – szorosan kötődnek néhány megtörtént esethez. Ezeknek az eseteknek ugyanakkor egyike sincsen összefüggésben az egészség, biztonság, környezet (*health, safety and environment, HSE*) triászával, minden példa visszavezethető néhány emberi jog – egyébként nem túl súlyos – megsértésére, esetleg olyan absztrakt értékek sérelmére, mint a jogállamiság vagy a demokrácia. A rendelet pedig derék félelemtörvényként szisztematikusan túlreagálja ezeket.

Bár a technológiák jogi szabályozása hosszú és színes múltra tekint vissza,¹⁰ a mesterséges intelligencia (MI) szabályozása ezen belül is különleges helyet foglal el. Az európai kultúrának ugyanis nagyon régóta része az az elképzelés, hogy az ember képes lehet olyasmit létrehozni, ami kiszabadulhat az uralma alól, és egzisztenciális fenyegetést jelent-

⁹ Grossman et al. 2006.

¹⁰ Brownsword 2017; Wiener 2004; Marchant et al. 2009.

het számára. Az ipari forradalom táján ez a félelem a gépekre és bizonyos újonnan felfedezett technológiai megoldásokra vetül ki, amely például a mesterségesen alkotott emberszerű lények kontroll alóli kiszabadulásával kapcsolatos szorongásban ölt testet.¹¹ Ezek miatt a lények miatt, akiket az 1920-as évektől – a névadó Čapek drámájától kezdve¹² – „robotnak” neveznek, az 1920-as évek végén az USA-ban például valóságos „robothisztéria” tört ki.¹³ Elég valószínű, hogy ez nagyban inspirálta Isaac Asimovot az 1940-es évek elején,¹⁴ hogy megalkossa a később szédületes karriert befutó „három törvényét” a robotikáról (*three laws of robotics*). A törvények konkrét tartalma talán nem is olyan lényeges (különösen, mert azok erősen kötődnek a novella kontextusához), inkább az üzenetük az: törvényeket kell alkotnunk, hogy megtiltsuk a robotoknak, hogy bántsanak vagy elpusztítsanak bennünket.

A robotapokalipszis miatti szorongás és a robotok jogi eszközökkel történő „féken tartásának” gondolata ezután változatos formákban ugyan, de folyamatosan része marad a populáris kultúrának. Mint az ismert, az 1950-es évek közepén megszületik a „testetlen robotok” gondolata a mesterséges intelligencia formájában.¹⁵ Majd nagyjából az 1970-es évek elején beköszönt az „MI-tél”,¹⁶ amely aztán a Deep Blue MI sakk gép Kaszparov elleni 1996-os győzelme,¹⁷ az IBM Watson Jeopardy műveltségi vetélkedőben elért győzelme¹⁸ és persze bizonyos technológiai újítások hatására ér végleg véget. Ezek közül az újítások és felfedezések közül csak néhány fontosabb: a vektoros jelentésábrázolás,¹⁹ a figyelemblokkok ötlete,²⁰ valamint a régebb óta ismert, de ekkor újrafelfedezett neurális hálók²¹ használata. Az MI jogi szabályozásával kapcsolatos hangok a tél elmúltával természetesen felerősödnek, kez-

11 Shelley 2020.

12 Čapek 1920.

13 Novak 2011.

14 Asimov 1942.

15 Russel–Norvig 2000; Masayuki 2024; Pasquinelli 2023.

16 Kim 2022.

17 Goodrich 2020.

18 Johnson 2011.

19 Mikolov et al. 2012.

20 Vaswani et al. 2017.

21 Hopfield 1982.

detben közvetetten, a Big Data narratíva keretei közt.²² A mesterséges intelligencia szabályozásának „aranykora” a 2010-es évek közepétől kezdődik, főként az autonóm járművek és az egyre több életterületen használt profilozó és predikciós szoftverek hatására. Előbbiek az MI felelősségi,²³ utóbbiak az etikai,²⁴ és ezen belül is a diszkrimináló MI²⁵ vagy elfogult algoritmusok, gépek (*machine bias*)²⁶ diskurzusában jelennek meg. A 2010-es évek közepén virágzó MI-etika nagyon erősen hatott az EU MI-rendeletének szövegére, de azt természetesen más hírek és társadalmi hatások is alakították.

Fő célom tehát ezzel az írással, hogy meggyőzzem az olvasót arról, hogy az MI-rendelet irreálisan túlbecsüli az MI-ben rejlő kockázatokat, és messze túlterjeszkedik azon az észszerű akcióráduszon, amelyre egyáltalán lehet szabályozást, főleg technológiaszabályozást létrehozni, és ezért az MI-rendelet túlzás nélkül minősíthető a sunsteini értelemben vett „félelemtörvénynek”. Az érvelésem a következő gondolatmenetet követi: először is, a 2. pontban igyekszem azokat a példákat és eseményeket bemutatni, amelyek „inspirálták” a jogalkotót. Ezek az esetek a 2000-es évek végétől még a Big Data narratívába illeszkedtek, majd a 2010-es évek közepétől az MI-etika keretei között születnek. A 3. pontban röviden leírom, hogy ezek az esetek miképpen tükröződnek a rendeletben. Végül a 4. pontban igyekszem az esetekből kiindulva három érvet felsorakoztatni, amelyekben kifejtem, hogy a szabályozás indokolatlanul eltúlzott félelmeken alapszik. Első érvem az, hogy az esetekből kitűnő kockázatok nem MI-specifikusak, nem szükség-szerűen kötődnek a mesterséges intelligenciához. Második érvem ezzel szorosan összefüggően az, hogy a botrányok és ügyek mögött rendszerint komoly társadalmi problémák húzódnak meg, amelyeket nem az MI szabályozásával kell felszámolni, és az MI-szabályozás nem is fog semmilyen kézzelfogható hatást gyakorolni rájuk. Végül harmadik érvem az, hogy a technológiaszabályozás a kockázatok egy részének (az alapjogi sérelmeknek) a kezelésére alkalmatlan, mivel azt fizikai rend-

22 Zódi 2018, 2017; Mayer Schönberger–Cukier 2012; Crawford–Schultz 2016; Tene–Polonetsky 2013.

23 EU parlamenti határozat 2017.

24 EU HLEG etikai iránymutatás 2019.

25 Borgesius 2018.

26 Angwin et al. 2016.

szerek kvantifikálható paramétereire találták ki. Az MI-rendelet azzal, hogy a kockázatok közé beemelte az alapjogi kockázatokot, egy nagyon komoly bizonytalansági tényezőt és elég sok felesleges adminisztratív terhet tett a jogszabály részévé.

Ügyek – egy szorongás története

Ahogy azt fentebb jeleztem, az emberi kontroll alól kiszabaduló technológia sok száz éve része az európai populáris kultúrának, de a hollywoodi filmek világán túl a valóságban a 2010-es évek elejéig nem jelentett valódi problémát. Az első ilyen jellegű ügyek a Big Data narratíva keretében jelentek meg. Ennek a narratívának a lényege, hogy az interneten és a szenzorokban spontán termelődő adatokat rejtett összefüggések feltárására, példátlanul pontos profilozásra és predikciókra lehet használni. Ezek közül a leghíresebb az USA-beli ún. Target-ügy.

A Target-ügy: A Target amerikai áruházlánc 2002 környékén felvett egy matematikus elemzőt, aki hamarosan azt a feladatot kapta, hogy próbálja meg az egyes vevőkről rendelkezésre álló adatok alapján kitalálni, hogy melyikük terhes. A terhesség és a szülés mint életeseemény a kereskedők „szent grálja”, mert ilyenkor az egyébként szinte megváltoztathatatlan, sztereotíp vásárlási szokások radikálisan képesek átalakulni. Ha ilyenkor, főként a második trimeszter elején egy kereskedelmi lánc jól célzott marketinggel megtalálja a vevőt, akár évekre is képes lehet őt elkötelezni maga mellett. Hiszen ha valaki a pelenkát egy adott boltban vásárolja, nagy valószínűséggel minden mást is ott fog. A Target évek óta gyűjtött minden hozzáférhető adatot a vevőiről az ún. Guest ID felhasználásával. Ezek mellé pedig – az USA-beli jóval lazább adatvédelmi szabályokat kihasználva – még mindenféle más demográfiai információt is megvásárolt a lakóhelytől kezdve a gyermekek számán keresztül egészen a politikai meggyőződésig. Mindezen adatokat a Target saját gyűjtésű vevőinformációival összekapcsolva a Vevői Marketing Elemző részleg előrejelzési módszereket dolgozott ki. A cég statisztikusa a korábbi, ismertén terhes nők vásárlási adatait elemezve a vásárlási szoká-

sok határozott megváltozásait tárta fel, mint például hogy a terhes nők elkezdenek illatmentes testápolókat, vitaminokat, ásványianyag-étrendkiegészítőket és hatalmas csomag vattákat vásárolni. Bizonyos termékek egyúttvásárlása a terhesség tényét csaknem 100 százalékos biztonsággal mutatta. Így történt, hogy az egyik vásárlójuknak, egy fiatal hölgynek gratuláló levelet és mindenféle újszülöttekkel kapcsolatos termékkatalógust küldtek. A lány apja felháborodottan tiltakozott a cég központjában egészen addig, amíg a lány be nem vallotta, hogy valóban terhes. Beszédes, hogy az újságíró, aki az esetet igyekezett feldolgozni, és egy ideig együttműködőkre talált, fokozatosan falakba ütközött: informátora egy idő után elzárkózott a kommunikációtól, a Target pedig a végén már egyáltalán nem volt hajlandó vele szóba állni.²⁷

Hasonlóan nagy port vert kavart az ún. AOL (America Online) ügye is.

Az AOL-ügy: 2006-ban az America Online (AOL) nevű internet-szolgáltató nyilvánosságra hozta 650 ezer felhasználója háromhavi keresési adatait anonimizált adatbázis formájában, kutatási célokkal. Az adatbázisból igen hamar kiderült, hogy a keresések a lélek tükrei, és igencsak szenzitív információkat közvetíthetnek (például: „hogyan öljük meg a feleségünket” vagy a „depresszió és halál orvosi segítséggel” típusú keresések). Ebből, valamint az AOL egy másik, filmajánló adatbázisának tapasztalataiból hamar kiderült, hogy ezek az álnevesített adatbázisok, összekapcsolva más, nyilvános adatbázisokkal, igen könnyen visszanevesíthetők a Big Data-korszakban. Így az első adatbázisból egyértelműen beazonosíthatóvá vált egy furcsa keresőkérdéseket feltevő felhasználó, egy idős hölgy, aki elborzadva nyilatkozta az eset után, hogy: „nem tudtam, hogy valaki kukucskál a vállam felett”.

Nem véletlen, hogy a 2010-es évek elejének szakirodalma hemzseg a magánélet sérelmével, az egyén „önmeghatározását korlátozó” gyakor-

²⁷ Duhigg 2012.

latokkal, valamint a visszanevesítéssel kapcsolatos félelmektől és az ezeket a veszélyeket kezelni igyekvő jogi megoldásoktól.²⁸

Válaszként a jogi narratívában történő gondolkodás és a tételes jogi szabályozással kapcsolatos javaslatok a 2010-es évek második felében jelentek meg.

A Big Datával kapcsolatos jogi szabályozási javaslatok mellett azután ugyanekkor elkezd az autonóm járművekkel kapcsolatos szakirodalom is exponenciálisan növekedni, hiszen egy ideig úgy tűnik, hogy elérhető közelségbe kerülnek a teljesen autonóm módon működő autók. Ez előbb az autonóm járművek és a robotok által okozott károk felelősségi kérdéseivel foglalkozó irodalom dömpingjét eredményezi.²⁹ Több mint érdekes, hogy az MI-rendelet hatálya nem terjed ki az autonóm járművekre.

A csaknem kétszáz évre visszatekintő „MI-szorongás” miatt nem meglepő, hogy más technológiák szabályozási problémáihoz képest nagyon korán és nagyon hangsúlyosan napirendre kerülnek az etikai kérdések, gyakran alapjogi (emberi jogi) köntösben. Az MIT (Massachusetts Institute of Technology, az első számú amerikai műszaki egyetem) például a 2010-es évek közepén egy ekkor már több mint negyven éves filozófiai „geget”, az ún. trolipróblémát melegíti fel az autonóm járművek morális kérdéseit illusztráló.³⁰ Egy sor kormányzat, think tank, akadémiai intézet és iparági egyesület tartja fontosnak, hogy etikai kódexeket alkosson. Egy ezeket összegyűjtő weboldalon 160 ilyen dokumentumot találhatunk, és ez messze nem tartalmazza az összeset.³¹ Az etikai kérdéseken belül is a legerősebb hangok a Big Data,³² az algoritmusok,³³ majd a diszkrimináló mesterséges intelligencia lesznek.

Az összes ügy közül, amelynek a lenyomatát tartalmazza az MI-rendelet, talán a legnevezetesebb az ún. COMPAS-ügy.

28 Ohm 2010; Munoz et al. 2016.

29 Pagallo 2011; EU Robot-felelősségi állásfoglalás 2017.

30 Britannica Trolley-problem; Wallach–Allen 2009; MoralMachine, <https://www.moral-machine.net/>

31 Algorithm Watch, algorithmwatch.org

32 Hirsch 2014.

33 Angwin et al. 2016.

A COMPAS-ügy: A COMPAS-rendszert (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) a Northpointe amerikai cég fejlesztette ki, és az amerikai bíróságok nagy számban használták a 2010-es évek eleje óta. A rendszer az elkövetőtől felvett adatlap, az elkövető által elkövetett bűncselekmény adatai és a bűnügyi nyilvántartás adatai alapján egy pontszámot adott, amely az illető visszaesési (újabb bűncselekmény-elkövetési) valószínűségét fejezte ki. A pontszámot elsősorban a büntetés kiszabásakor alkalmazták.

Miután egy konkrét ügyben egy elkövető szerette volna tudni, hogy miért kapott a vártnál szigorúbb büntetést („Loomis-ügy”), nyilvánosságra került, hogy a bíró a COMPAS ajánlása alapján döntött. Ennek nyomán a ProPublica jogvédő szervezet egy komoly elemzésben mutatta ki, hogy a rendszer a korábbi bűncselekmények torzító adatai alapján súlyosan diszkriminálja a színes bőrű elkövetőket, és preferálja a fehéreket. (Előbbieknek a vártnál rosszabb, utóbbiaknak a vártnál jobb pontszámot ad.) Ezenfelül a tanulmány a rendszer predikciós képességét is kétségbe vonta.³⁴

Az ügy a diszkrimináló algoritmusok diskurzusának egyik legfontosabb példája lett, amely azután nemcsak egy sor tudományos tanulmányban tűnt fel, hanem különféle *policy paperek*ben és az EU döntés-előkészítő anyagaiban is, jóllehet mind a gyenge predikciós képességet, mind az egyértelmű és rendszerszintű diszkriminációs hajlandóságot is cáfolták. A rendszerrel kapcsolatban a legnagyobb tévedés az, hogy gépi tanulási elemeket tartalmaz. A rendszer ugyanis statisztikai következtetéseket alkalmaz, de nem tanul.³⁵

A másik, sokat emlegetett eset a holland gyermeknevelési támogatási ügy (*Dutch childcare scandal*).

A holland gyermekgondozási támogatási ügy: A holland kormány 2004-ben fogadott el egy törvényt, amely tulajdonképpen a hiányzó megfizethető óvodai és bölcsődei hálózatot volt hivatott gyer-

³⁴ Angwin et al 2016.

³⁵ Kamin et al. 2024.

mekfelügyelettel kapcsolatos díjtámogatással pótolni. A lényege az volt, hogy az állam hozzájárult az óvodai, illetve a gyermekfelügyelőket (bébiszittereket) közvetítő cégek által felszámított díjakhoz, a család jövedelmétől függően 4 és 66 százalék közötti összeggel. A konstrukcióra azonnal lecsapott néhány trükkös vállalkozás, akik lényegében ál-bébiszitterközvetítő cégeket (*child-minding agency*) hoztak létre, majd jellemzően a rokonokkal (például a nagyszülővel) kötöttek formális munkaszerződést, amelybe egy fiktív díjat írtak, majd megigényelték az állami támogatást, és osztoztak a konstrukcióban részt vevőkkel. A csalás hamar kitudódott, az álbébiszittereket kiközvetítő cégeket leleplezték, vezetőiket megbüntették, és elkezdték a jogosulatlanul kifizetett pénzek visszaszedését. Ennek kapcsán használtak egy már korábban, egy másik szisztematikus csalás nyomán kifejlesztett kockázatelemző algoritmust, amely – a korábbi csalási eseteket tanítóadatként használva – az idegen hangzású neveket, a bevándorlói háttérrel rendelkező családokat egyértelműen gyanúsként jelölte meg. A családok nemcsak tíz-, sőt százezres nagyságrendű euróösszeg visszafizetéséről kaptak felszólítást, hanem csaknem ezer gyermeket ki is emeltek a családokból. A bíróságra vitt esetekből egyértelműen kiderült, hogy a szoftver számtalan alkalommal jelzett helytelenül, és az eset nagy nyilvánosságot kapott, amelynek következményeként a holland Rutte-kormány lemondásra kényszerült.³⁶

Az ügyben azt mindenképp látni kell, hogy bár a szoftver ez esetben csakugyan gépi tanuláson alapult, de a hatóság a holland jog alapján is jogsértő gyakorlatot követett azzal, hogy egy szoftver által megjelölt személyeket azonnal eljárás alá vont.

A jogállamra és a demokratikus folyamatokra gyakorolt hatásával kapcsolatos félelmek esetén általában két ügyet szoktak emlegetni, a 2016-os Cambridge Analytica-ügyet, és a kínai társadalmi pontozási rendszert.

A Cambridge Analytica-ügy: A 2010-es évek elején egy Aleksandr Kogan nevű adattudós kidolgozott egy módszert arra, hogyan lehet a közösségi médián keresztül kitölthető kérdőív (és a kérdőív kitöltését kísérő hozzájárulás), valamint az illető profiljában található adatok és aktivitás alapján pszichológiai profilokat felállítani. A „This is Your Digital Life” kérdőívet néhány százezren töltötték ki, és ezzel voltaképp még nem is volt probléma. A gond ott kezdődött, amikor a Facebook (máig tisztázatlan módon) engedélyt adott a kitöltők *ismerősei* adatainak a begyűjtésére és használatára is. Ezzel a Cambridge Analytica cég, amelynek ekkor Kogan már az alkalmazottja volt, nagyjából 50 millió felhasználó adataihoz jutott hozzá, elsöprő többségben azok engedélye nélkül, tehát még a laza USA-beli adatvédelmi sztenderdek alapján is illegálisan. A bomba akkor robbant, amikor Christopher Wylie, aki a Cambridge-i Egyetem egyik kutatójával dolgozott az adatok megszerzésén, felfedte egy angol lapnak, hogy a Cambridge Analytica – amelynek akkoriban Trump fő tanácsadója, Steve Bannon állt az élén – hogyan használta fel a 2014 elején engedély nélkül átvett személyes adatokat egy olyan rendszer felépítésére, amely képes profilt készíteni az egyes szavazókról, és amelyek alapján aztán személyre szabott politikai reklámokkal célozzák meg őket. Wylie így nyilatkozott: a „Facebookot használtuk emberek milliói profiljának begyűjtésére. Modelleket építettünk, hogy kihasználjuk, amit tudtunk róluk, és megcélozzuk belső démonjaikat. Ez volt az alapja az egész cégnek.” A célzott hirdetéseket a cég állítólag mind az amerikai elnökválasztás, mind a Brexit 2016-os kampányai során felhasználta.³⁷

A másik „ügy”, vagy inkább projekt, amelyet gyakorta szoktak a mesterséges intelligencia etikátlan és demokráciát veszélyeztető használatára példaként felhozni, a kínai társadalmi pontozási rendszer.

A kínai társadalmi pontozási rendszer még az 1980-as évekre vezethető vissza, amikor a kommunista párt igyekezett kitalálni

³⁷ Osborne–Parkinson 2016; Cadwalladr–Graham-Harrison 2016; Wikipedia Cambridge Analytica scandal.

valamilyen banki hitelbírálati módszert azoknak a főleg falusi környezetben élő magánszemélyeknek, akiknek semmilyen banki előéletük nem volt, és akikkel kapcsolatban semmilyen dokumentáció nem állt rendelkezésre. 2002-ben a Kínai Kommunista Párt kongresszusán jelentették be a társadalmi pontozási rendszer felállítását, amely még nem tartalmazott részleteket. A rendszert később nemcsak a hitelbírálat megkönnyítésére szánták, hanem a társadalmilag rendkívül gyenge bizalomszint fokozására is, illetve más adminisztratív célok, például a régóta végrehajthatatlan bírósági ítéletek végrehajtásának segítésére. A rendszer még nincsen teljesen kiépítve, de a koncepció szerint négy eleme (vagy „modulja”) lenne, az üzleti, a kormányzati, a társadalmi és a jogi megbízhatósági rendszer, amelyekben pozitív és negatív listákra lehet felkerülni. Fontos, hogy a negatív listákon nem általában „rosszul viselkedő” embereket listáznak, hanem eleve valamilyen jogsértést elkövetőket, jellemzően a bírósági (vagy más) határozatokat ignorálókat. Amíg ők nem teljesítik a kötelezettségeiket, addig bizonyos közszolgáltatásokból (például gyorsvasúti, repülőjegy-vásárlás, ingatlanvásárlás, üdülés stb.) ki vannak zárva. A társadalmi pontozási rendszernek tehát nincsen specifikus szankciója, csak előnyök elvesztésével jár. A kínai társadalom, főként a rendkívül gyakori csalások visszaszorításának ígérete miatt elsősorban többségében támogatja a rendszert, amely egyébként nem is központi, hanem tartományi szinteken működik.³⁸

Utolsóként az USA-beli köztéri kamerarendszerekkel kapcsolatos ügyet ismertetem, azzal, hogy a lentebbi ügy az USA több nagyvárosában is előfordult, és a köztéri arcfelismerést ennek nyomán csaknem minden amerikai nagyvárosban betiltották azóta.

Köztéri arcfelismerő rendszerek az USA-ban: a Williams-ügy. Robert Julian-Borchak Williams fekete férfit a rendőrség teljesen váratlanul elfogta és letartóztatta. Miután egy éjszakát a fogdán töltött, a nyomozók egy ékszerboltban készült felvételt mutattak, ahol egy hozzá hasonló testalkatú fekete férfi órákat és ékszere-

38 Social Credit System, Wikipédia.

ket tulajdonít el. A képekről hamar kiderült, hogy nem őt ábrázolják, így Williams hamar szabadlábra került, de az ügynek nagy visszhangja lett, mivel az is kiderült, hogy a rendőrség Amerika-szerte használ nyilvános helyeken arcfelismerő algoritmusokat, amelyek ugyan (akkor még) a fehér férfiakat egészen nagy pontossággal képesek voltak felismerni, de a feketék esetén rengeteg hamis pozitív találatot adtak. Williams egy ilyen rendszernek lett az áldozata. Detroitban és több amerikai nagyvárosban teljesen leállították, sőt kifejezetten betiltották az arcfelismerő rendszerek használatát.³⁹

Az MI-rendelet alapvonalai és logikája

Lássuk, hogyan épültek be ezek az ügyek az MI-rendeletbe. Előljáróban érdemes felidézni, hogy az MI-rendeletet az európai jogalkotók szerették volna a meglévő szabályozási környezetbe illeszteni, és ehhez az ún. termékmegfelelőségi szabályok logikáját találták irányadónak. Az MI-rendelet így szabályozási megoldásaiban, a megcélzott kötelezetti körben, a rájuk rótt kötelezettségek szerkezetében, a végrehajtásra hivatott szervezeti és eljárási környezetben, a szóhasználatban, a CE-jelzés használatában és még sok egyéb apróság alapján teljesen egyértelműen termékmegfelelőségi szabályozásnak tekinthető. A termékmegfelelőségi szabályok az EU számára az egységes piac megteremtése szempontjából mindig is kulcsfontosságúak voltak. Ennek a szabálycsoportnak az egyik központi jogszabálya, amely a termékek akkreditálásáról és a piacfelügyeleti szabályokról szól, a preambulumban így írja le a terület célját:

„Biztosítani kell, hogy a Közösségen belül az áruk szabad mozgásának előnyeit élvező termékek megfeleljenek az olyan közérdek magas szintű védelme követelményének, mint az egészség és a biztonság általában, a munkahelyi egészség és biztonság, a fogyasztóvédelem és a környezetvédelem, valamint a biztonság, annak biztosítása mellett, hogy a termékek szabad mozgása ne korláto-

³⁹ Hill 2020.

zódják nagyobb mértékben, mint amelyet a közösségi harmonizációs jogszabályok vagy más vonatkozó közösségi szabályok lehetővé tesznek.”⁴⁰

A Bizottság vonatkozó tájékoztató oldalán egymás alatt sorjázna azokat a termékcsoportokat, amelyeknek ún. megfelelőségértékelési eljárásnak kell átesniük, mielőtt piacra helyezik őket. Ezzel a termékek kontrollja nem ér véget: a teljes életciklus alatt piacfelügyeleti szervezetek folyamatosan nyomon követik a jellemzően fizikai jellemzőkkel körbeírt megfelelőségüket. Az MI-rendelet igyekszik követni ezt a logikát. A MI-rendszereket is megfelelőségértékelési eljárásnak kell alávetni a piacra helyezés előtt, majd a „gyártóknak” a „termék” használatának teljes életciklusa során ún. forgalomba hozatal utáni nyomonkövetési rendszert kell működtetniük, amely azt jelenti, hogy a szolgáltatóknak

„aktívan és szisztematikusan gyűjtenie, dokumentálnia és elemeznie kell az adott esetben az alkalmazók által szolgáltatott, vagy más forrásokból származó, a nagy kockázatú MI-rendszerek teljes élettartamuk során mutatott teljesítményére vonatkozó releváns adatokat, amelyek lehetővé teszik a szolgáltató számára annak értékelését, hogy az MI-rendszerek folyamatosan megfelelnek-e a III. fejezet 2. szakaszában meghatározott követelményeknek”.⁴¹

A rendelet az MI-rendszereket alapvetően három kockázati kategóriába sorolja, és ezenfelül a termékmegfelelőségi logiától némileg idegen módon meghatároz néhány tiltott „MI-gyakorlatot” is. (Ezek esetén tehát nem az MI-rendszereket tiltja be, hanem bizonyos MI-rendszerek bizonyos helyzetekben történő alkalmazását, ez is árulkodó, és még vissza is térek rá.) A tiltott gyakorlatok közt találjuk például MI-rendszerek társadalmi pontozásra történő használatát, a valós idejű köztéri arcfelismerést, a tudatalatti manipulációt megvalósító rendszerek használatát, valamint a bűnelkövetők visszaesési kockázatát előrejelző rend-

⁴⁰ 765/2008/EK rendelet.

⁴¹ MI-rendelet 72. cikk (2).

szereket. Mint láthattuk, ezek mind korábban megtörtént eseteken alapulnak.

A jogszabály nagy része az ún. magas kockázatú MI-rendszerek előállításának, használatának szabályait rögzíti, és természetesen a megfelelőségértékelési követelményeit és folyamatát, valamint a kapcsolódó intézményrendszert írja le. Árukkodó a magas kockázatú rendszerek listája is, amelybe egy sor olyan rendszer is belekerült, amelyet egyébként magánszervezetek alkalmaznak, például oktatási, munkaügyi vagy banki környezetekben. Az egyik kiemelt nagy kockázatú rendszertípus a banki hitelbírálati osztályozó (*credit scoring*) rendszer.

Ami a jogszabályt különlegessé teszi, hogy szemben az összes többi termékmegfelelőségi jogszabállyal, már a Bizottság által beterjesztett tervezetben is megjelennek az alapvető jogok, szinte mindig az élet, a testi épség, az egészség és a környezet megóvása után beszúrva. Milyen alapvető jogokról van szó? Szinte bármilyenről. A 48. preambulumbekkezdés, amely az MI-rendszerek kockázatairól beszél, az egészség és a biztonság után azonnal megemlíti, hogy

„a[z Alapjogi] Charta által védett alapvető jogokra az MI-rendszer által gyakorolt kedvezőtlen hatás mértéke különösen fontos egy adott MI-rendszer nagy kockázatúként való besorolásakor. E jogok közé tartozik az emberi méltósághoz való jog, a magán- és családi élet tiszteletben tartása, a személyes adatok védelme, a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága, a gyülekezés és az egyesülés szabadsága, a megkülönböztetésmentesség, a fogyasztóvédelem, a munkavállalók jogai, a fogyatékossgal élő személyek jogai, a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jog, a védelemhez való jog és az ártatlanság védelme, valamint a megfelelő ügyintézéshez való jog.”⁴²

A jogalkotási folyamatban az alapvető jogokra történő utalások számban is megsokasodtak, sőt, a jogszabály kiegészült egy olyan jogintézménnyel, amelyet ebben a normában alkalmaznak először: az alapjogi hatásvizsgálattal. Ezt a közigazgatási szervezetek, valamint a bankok

⁴² MI-rendelet 48. preambulumbekkezdés.

és a biztosítók kötelesek elvégezni, amennyiben MI-rendszereket alkalmaznak.

Az MI-rendelet egyik kétségkívül leginnovatívabb, egyben legkevésbé operacionalizálható eleme, hogy szeretné megvédeni a jogállamot és a demokratikus folyamatokat is a mesterséges intelligencia negatív hatásaitól. A rendelet 8. preambulumbekzdése így fogalmaz:

„Ezért a mesterséges intelligencia belső piacon történő fejlesztésének, használatának és elterjedésének elősegítése érdekében szükség van a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályokat meghatározó uniós jogi keretre, amely ugyanakkor garantálja az uniós jog által elismert és oltalmazott közérdek – például az egészség és a biztonság –, valamint az alapvető jogok – köztük a demokrácia, a jogállamiság és a környezetvédelem – magas szintű védelmét.”⁴³

Amiket nem tartalmaz az MI-rendelet, egy termékfelelősségi szabálytól kissé szokatlanul, azok a kvantifikálható paraméterek. Míg az összes többi ilyen jogszabály hosszú, számszerű műszaki paramétereket tartalmazó mellékletekkel operál, addig az MI-rendeletben vannak ugyan mellékletek, de kvantifikált paraméterek szinte egyáltalán nem. Ennek nagyrészt az a magyarázata, hogy az MI egyszerűen nem fizikai termék, amelynek lennének fizikai tulajdonságai. Persze egy szoftvernek ettől még nagyon is lehetnek kvantifikálható paraméterei, de mivel az MI-rendelet „a” mesterséges intelligenciát akarja szabályozni általában, (ún. „horizontális szabályozás”),⁴⁴ ilyen paraméterek a rengeteg szabályozott terület miatt nem kerültek bele.

Miért félelemtörvény?

Az itt következő részben amellettt érvelek, hogy az MI-rendelet a sunsteini értelemben vett „félelemtörvény” jegyeit mutatja. A fentebbi esetek, amelyek nagyban inspirálták a jogszabály tilalmait és a benne

⁴³ MI-rendelet 8. preambulumbekzdés.

⁴⁴ Pl. Gilbert 2024.

foglalt kötelezettségeket, messze nem fedik le a veszélyek teljes skáláját, és ezek a tilalmak és kötelezettségek nem fognak bennünket megvédeni, nemhogy a „gyilkos robotok”, és az „öntudatra ébredt és az emberiséget fenyegető MI-k” (egyébként egyelőre teljesen irreális) veszélyeitől, de még a diszkrimináló vagy manipuláló MI-től sem. Érvelésem három, egymással összefüggő évrre épül. Az első, hogy a fentebbi esetekben testet öltő veszélyek nemhogy nem MI-specifikusak, hanem olykor még technológia sem kell az előidézésükhöz. A második ezzel összefüggő érve, hogy a veszélyek valójában mélyen fekvő társadalmi és politikai okokra vezethetők vissza, amelyeket nem fogunk tudni megoldani az MI (túl)szabályozásával. A harmadik pedig, hogy a veszélyek egy része – az alapvető jogokat, a jogállamot és a demokráciát fenyegető veszélyek – olyan természetűek, amelyeket az MI-rendelet szabályozási módszerével, az ún. *ex ante* termékmegfelelőségi szabályozással nem lehet kezelni. Összességében a helyzet az, hogy még nincsen kellő tapasztalatunk az MI mint technológia veszélyeit illetően, amelyet a ChatGPT berobbanása és a rendelet jogalkotási folyamatában okozott hatalmas zavar bizonyított a leginkább.

Az esetekben megnyilvánuló veszélyek nem MI-specifikusak

Ha végigtekintünk az eseteken, azt láthatjuk, hogy vagy nem is MI-rendszer okozta a problémát, a bennünk kialakult helyzetet, vagy ha volt is MI a történetben, nem lényegi elemként. A kínai pontozási rendszer, amely még az 1980-as évekre nyúlik vissza, eredeti formájában értelemszerűen semmilyen MI-elemet nem tartalmazott, és az állampolgárok aktivitásainak regisztrálása, a negatív listán szereplő állampolgárok kizárása bizonyos szolgáltatásokból *semmilyen logikai kapcsolatban nincsen az MI-vel*. A nyilvántartás és az egész rendszer működtetése nem igényel MI-t, sőt még számítógépet sem. Ha a rendszer nagyon sok polgárt figyel meg, a mennyiségek miatt persze valamilyen szoftveres támogatás egy idő után szükségszerű, de az MI-elem nem. Az MI továbbá kétségtelenül *megkönnyíti* az ilyen rendszerek működtetését, hiszen az arcfelismerés csak fejlett gépi érzékelési eszközökkel lehetséges, de az arcfelismerés nem szükségszerű eleme egy ilyen rendszernek. A kínai rendszerrel az a probléma, ami a tiltott MI-gyakorlatok (5. cikk)

definíciójának kulcseleme, hogy a felírt pontszámokat „személyekkel vagy személyek csoportjaival” szemben „olyan szociális kontextusokban” használják, „amelyek nem függenek össze azokkal a kontextusokkal, amelyek között az adatokat eredetileg létrehozták vagy gyűjtötték”, illetve „olyan hátrányos vagy kedvezőtlen” bánásmódot alkalmaznak, „amely indokolatlan vagy aránytalan” az elkövetett magatartáshoz képest.⁴⁵ Ha a kínai pontozási rendszernek ez a két jellegzetesség valóban sajátja (szögezzük le, hogy elég homályos tévképzetek élnek a rendszerrel Európában), akkor ez valóban nem épp demokratikus és jogállami megoldás, de a kérdés az, hogy az európai jogalkotó miért éppen az MI-rendeletben látta szükségesnek elítélni ezt a gyakorlatot, és deklarálni, hogy Európában soha nem lesz ilyen.

A problémát az jelenti, hogy ezzel egy súlyos inkonzisztencia került bele a rendeletbe. A termékmegfelelési jogszabályok logikája az, hogy a termékek jellemzőit írják le. A termékek használatával kapcsolatos korlátozásokat a termékleírások kell, hogy tartalmazzák, vagy magukat a termékeket kell olyan jellegzetességekkel, funkciókkal stb. ellátni, hogy ne jelentsenek veszélyt a felhasználókra. A tiltott gyakorlatokat belefoglalhatták volna egy *ex post* szabályba (például büntető törvénykönyvbe vagy a polgári jogi felelősségi szabályok közé), de a „mit nem szabad a termékkel csinálni” logika eddig nagyrészt ismeretlen volt a termékmegfelelési szabályokra. A járművekkel kapcsolatos jogellenes magatartások tiltását és szankcionálását (a záróvonal-átlépéstől a tömegkatasztrófa okozásáig) sem a járművek termékmegfelelési szabályai közt találjuk.

Hasonló gyökerű, de kicsit más karakterű a COMPAS és a Target-ügy lenyomata a jogszabályban. Ezekben az ügyekben nem a rendszerek jelentették a problémát, amelyek ráadásul nem gépi tanuláson alapulnak, hanem ún. statisztikai következtetőrendszerek,⁴⁶ inkább *magának a predikciónak a ténye*. Tágabb kontextusban a probléma ezzel az, hogy a jog és az üzlet is gyakorta kényszerül a jövőről szóló előrejelzésekre támaszkodni. Minden rossz érzésünk ellenére egyszerűen objektívebb(nek tűnik) a múltbeli adatok alapján matematikai

⁴⁵ MI-rendelet 5. cikk (1) c).

⁴⁶ Kamin 2024.

(statisztikai) módszerekre támaszkodni, mint egyéni intuíciók segítségével megpróbálni előre látni a jövőt.⁴⁷

Az, hogy a veszélyek nem MI-specifikusak, a leglátványosabban az Európai Parlament beismeréssel felérő tanulmánya⁴⁸ mutatja, amely mások mellett azt tartja az MI felelősségi irányelv legnagyobb hiányosságának, hogy nem rendezi a csaknem hasonló komplexitással rendelkező *nem* MI-szoftverekkel okozott károk kérdését.

A tanulmány szerzője, Philip Hacker egy évvel korábban írt kritikus hangú cikkében árnyalja ezt a kijelentést, illetve máshogy keretezi. Kifejti, hogy a rendelet az MI definíciójából fakadóan valójában inkább eleve a „komplex szoftverek” által felvetett kockázatokról szól, és nem az MI-ről, hiszen a definícióba beleveszi a szabályalapú szakértői rendszereket és az olyan statisztikai módszereket alkalmazó szoftvereket is, mint például a COMPAS.⁴⁹ Nehéz szabadulni attól a gondolattól, hogy az MI ilyen kiterjesztő definíciója mögött épp a COMPAS-tól való irracionális rettegés és az erre alapuló, sokszor teljesen indokolatlan európai erkölcsi felsőbbrendűségi érzés áll.

Az esetek mögött meghúzódó társadalmi problémákat nem lehet technológiaszabályozással megoldani, mert azok jóval mélyebben gyökereznek

Ez az írás nem kíván mély társadalomelméleti fejtegetésekbe bocsátkozni, csak rögzíteni azt a tulajdonképpen triviális meglátást, hogy az ügyek nagy részében manifesztálódó kockázatok és negatív jelenségek, főként a magánéletbe történő túlzó mértékű behatolás, valamint a diszkrimináció, nem az algoritmusok és a mesterséges intelligencia miatt

47 Bár a Northpoint cég utóda, az Equivant honlapja azzal is mentegeti a céget, hogy a „klasszifikáló” és a „valószínűségbecslő” szoftverek két teljesen külön kategória, és a COMPAS az utóbbi, és nem is szabad másként használni (mármint annak megállapítására, hogy „visszaeső”-e valaki), ez az érvelés azért nem állja meg a helyét, mert a valószínűség kiszámítása után mind az áruházlánc, mind a bíróságok kategorizálták a populáció tagjait, ami komoly következményekkel járt. Másképp: az elvileg 0 és 1 közé eső valószínűségnél határokat húztak, így logikailag klasszifikáló rendszerekké változtak, bármilyen tilalom vagy ajánlás ellenére. Ezt a problémát (ajánlások versus döntések) egyébként az EU Bírósága a Schufa-ügyben igyekezett rendezni, de ennek ismertetése szétfeszítené a dolgozat kereteit.

48 EU Parliament study 2024.

49 Hacker 2023.

keletkezett problémák, és ami fontosabb, nem is oldhatók meg a technológia szabályozásával.

A banki környezetben történő diszkrimináció például az USA-ban nagyjából az 1970-es évek óta a közbeszéd része (*Common Future*), és elég hamar kiderült, hogy a hitelbírálati pontozáshoz (*scoring*) használt szoftverek az adatbázisokban található korábbi ügyek történeti adatait átvéve ezt a diszkriminációt is átveszik.⁵⁰ A szoftverek által alkalmazott diszkrimináció ugyanakkor azért veszélyesebb, mint az emberek által alkalmazott, mert az objektivitás *látszatát* hordozza, nagyon hasonlóan a statisztikai predikciós szoftverekhez. A leggyakoribb eset az, amikor ugyan nem adat az etnikum vagy a bőrszín a szoftverben, de a lakcím, az iskolai végzettség és a vagyoni helyzet összességében gyakorta rámutathatnak egy etnikai csoportra, és bizonyos szoftverek ennél jóval több adatot tárolnak vagy gyűjtenek, amelyek még pontosabban jelölnek ki még kisebb védett csoportokat. További probléma a diszkrimináció esetén, hogy a bankok nagyon gyakran nem a hitelkérelem elutasításával diszkriminálják mondjuk a kisebbségeket, hanem az ún. „árdiszkriminációval”, azaz egyedi árazással. Míg a diszkriminatív alapon elutasított hitelkérelem (ha bizonyítható egy védett kisebbségi kimondott vagy gyakrabban nem kimondott, de szisztematikus diszpreferálása) egyértelműen jogellenes, addig a kockázatokhoz igazodó egyedi díjszabás (például törlesztőrészlet vagy biztosítási díj) nem az.

Nagyon hasonlóan látszó problémát figyelhetünk meg a holland gyermektámogatási ügy mélyén is. A 2000-es évek közepén, amikor Bulgária csatlakozott az EU-hoz, nagy port vert az ún. bolgár migránsok családja, amikor egy nagyobb bűnözőcsoport utaztatott bolgár állampolgárokat abból a célból, hogy azok Hollandiában egészségbiztosítási és lakhatási segélyeket vegyenek fel (pár ezer eurós nagyságrendben), majd hagyják el az országot szinte azonnal. Mivel a holland rendszer a bizalmon alapult, így a kérelmezők azonnal megkapták az összeget, az ellenőrzés pedig csak utólag történt meg, így a banda elég komoly összegekkel károsította meg a holland költségvetést. Az ügyből hatalmas botrány kerekedett, és komoly következményei lettek. Egyrészt a kelet-európai bevándorlókkal kapcsolatos indulatok magasra csaptak, másrészt a csalások detektálására (anomáliadetekció) szolgáló szoft-

50 Garcia et al. 2023.

verbe ezek az adatok bekerültek, így a botránynak adatszinten is nyoma maradt. A szoftverben található adatszintű torzítás (ha ez az) kihattott a gyermekgondozási segély ügyére is. Ugyanakkor azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a holland eset egy sor más problémától is terhes. Így nehezen magyarázható, hogy lehetett több mint ezer gyermeket kiemelni a családból annak ellenére, hogy a szülők tiltakoztak, hogy lehetett elkezdni az összegek végrehajtását kizárólag egy szoftver döntésére alapozva, és így tovább. Ebben az esetben nemcsak, sőt *nem elsősorban* az MI döntése vezetett a súlyosan diszkrimináló eredményekre, hanem a hatóságok nemtörődomsége, túlkapásai és a sorozatos eljárási szabálysértések, amelyeket nyilván az olyan sajtótudósítások is szítottak, amelyekben a bolgárok dicsekszenek azzal, hogy a segélyből házat és autót vásároltak.⁵¹

A helyzettel kapcsolatban többféle érvelés lehetséges. Az egyik szerint, amelyet én is képviselek, a társadalmi problémákat nem lehet szoftverbeállításokkal vagy az adatgyűjtés és -feldolgozás manipulálásával megoldani. Logikailag az adatbázisok és/vagy a szoftverek diszkriminációmentesítése pozitív beavatkozást igényel, másképpen nagyon nehezen képzelhető el és kezelhető. Itt tehát tulajdonképpen szoftveresen megvalósuló pozitív diszkriminációról beszélünk. Csakhogy míg például a kvótákban megnyilvánuló pozitív diszkrimináció esetén tisztában vagyunk, hogy a „normál” szabályok alapján nem illethet meg egy adott szolgáltatás, egyetemi hely vagy tisztség egy védett kisebbség tagját, és ezt a torzítást tudatosan vállaljuk (most tekintsünk el attól, hogy ez policy szempontból helyes vagy sem), addig az adatokkal és az algoritmusokkal való manipuláció a valóságérzékelésünket torzítja el úgy, hogy nem tudjuk adott esetben végül, hogy mi lenne a „normál állapot”, mitől tértünk el. Persze erre lehet azt válaszolni, hogy szülessen két kimenet: egy manipulált (de diszkrimináló) adatkészletekkel és egy másik a kisebbséget preferálókkal, ez nem sokat segít, ha az alapbeállítás a torzított kimenet kötelező elfogadása lesz, ráadásul különösen visszatetsző lehet egy profitorientált magánvállalkozás esetén.

A másik álláspont azt mondja, hogy a társadalmi problémákat igenis lehet súlyosbítani és elmélyíteni, ha az előítéleteket még szoftverkódokba is „beégetjük”. Én azért érzem erősebbnek az első érvet, mert

⁵¹ Frederik 2020.

azok az emberi jogi jogsértések, amelyekről itt szó van, annyira eset-függők és egyediek, hogy valójában csak utólag lehet megállapítani azt, hogy megtörtént-e a jogsértés, és semmi esetre sem előre. Ez átvezet majd bennünket az utolsó, harmadik érvemre.

Végül itt kell beszélni arról, hogy a Cambridge Analytica-ügy úgy került be az MI-rendelet szövegébe, hogy egy sor ponton (szerencsére csak a nem normatív preambulumba) beszúrták a jogállamiság és a demokrácia védelmét is.

„A mesterséges intelligencia számos hasznos felhasználási módja mellett, azt rendellenesen is fel lehet használni, valamint új és hatékony eszközöket biztosíthat manipulatív, kizsákmányoló és társadalmi ellenőrzési gyakorlatokhoz. Az ilyen gyakorlatok különösen károsak és visszaélés-szerűek, és meg kell tiltani őket, mivel ellentétesek az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, az egyenlőség, a *demokrácia és a jogállamiság* uniós értékeivel, továbbá a Chartában rögzített alapvető jogokkal, ideértve a megkülönböztetésmentességhez, az adatvédelemhez és a magánélet tiszteletben tartásához való jogot, valamint a gyermek jogait is.”⁵²

A Cambridge Analytica-ügy 2016-ban hatalmas port vert, és kialakult az a szinte egyöntetű vélemény, hogy Trump megválasztását és a Brexitet a Facebookon folyt sötét manipulációk okozták. A kezdeti sommás vélemény egy idő után aztán árnyaltabbá vált. Egyrészt nagyon vitatott, hogy a cég mikrotargetáláson alapuló kampánya mennyire volt hatékony, még a hatalmas erőforrásokat mozgató, az angol adatvédelmi hatósági által lefolytatott nyomozás szerint is ezt „lehetetlen megmondani”,⁵³ másrészt az MI-rendelet hatálya a közösségi média ajánlósoft-vereire nem terjed ki, így ettől az AI Act bizonyosan nem fogja megvédeni az európai polgárokat. Talán ha bizonyítható, hogy a kampány tudatalatti manipuláción alapul (ami valószínűtlen, mert a vonatkozó magyarázat szerint ez inkább vizuális és hanggal való trükközést jelent),⁵⁴ akkor lehet tiltott gyakorlatról szó, de ez esetben ez szóba sem

⁵² MI-rendelet (28) preambulumbekzdés. A szerző kiemelése (a szerk.).

⁵³ ICO 2018, 19.

⁵⁴ EU Commission Guidelines on prohibited practices, 20.

jöhet, illetve talán más jogszabályok⁵⁵ bizonyos rendelkezései korlátozhatják az ilyen jellegű kampányok mozgásterét. De semmi esetre sem az MI-rendelet.

Az emberi jogi kockázatokat nem lehet ex ante termékmegfelelőségi szabályozással kiküszöbölni

Harmadik érvem amellett, hogy az MI-rendelet félelemtörvény, az, hogy mivel a termék (MI-szoftver) előállításának folyamatában nem lehet az alapjogi kockázatokat mindenre kiterjedően látni, ezért kezelni sem. Ez az érv szoros összefüggésben van az előző kettővel, de alapvető különbség, hogy a termékmegfelelőségi szabályozás *ex ante* jellegét hangsúlyozza, és azt, hogy ez éles ellentétben áll az emberi jogok – és különösen azon emberi jogok, amelyek az MI kapcsán kockázatként felmerülnek – legbelső magjával, természetével. Itt elsősorban a diszkriminációmentességről és a magánélethez való jogról, az adatvédelemhez kapcsolódó információs önrendelkezési jogról, ritkábban a szólás-szabadságról, esteleg a fair bírósági eljáráshoz fűződő jogról van szó.

A termékmegfelelőségi szabályozás logikája az, hogy előírjuk általánosabb formában és az ezeket az általános előírásokat specifikáló kvantitatív, számszerűsíthető paraméterekkel is, hogy egy adott termék mikor minősül biztonságosnak. Biztonságos egy játék, ha a használat közben a gyermek nem kap mérgezést, mert nem oldódnak ki a játékból káros anyagok. Mivel tudjuk, hogy a gyermekek a szájukba veszik a játékokat, a „káros anyagot” és a „kioldódási értéket” is meg kell határozni, tekintettel a gyermekek érzékenységére is, amelyet a vonatkozó rendelet részletes mellékletek formájában meg is tesz.⁵⁶ A mellékletekben azért lehet pontosan meghatározni ezeket az anyagokat és határértékeket, mert tisztában vagyunk vele, hogy egy gyermek számára mi az a mennyiség, amely még nem és már káros az egészségére. Persze itt van egy mozgáster, de a jogalkotó egy egyértelműen számszerűsített,

⁵⁵ Pl. a DSA 26. cikk (3), illetve a Politikai reklámról szóló rendelet (Politikaireklám-rendelet 18. cikk (1) c).

⁵⁶ Játékbiztonsági irányelv.

általában nagyon biztonságos értéknél leteszi a garast, meghúzza egy határt.

Az emberi jogokkal az a probléma, hogy ilyen számszerűsíthető határokat nem tudunk meghúzni. A probléma gyökere kettős: egyrészt nem tudjuk egzakt módon meghatározni, hogy mikortól diszkriminatív például egy hitelbírálati gyakorlat. Az igaz, hogy vannak teljesen egyértelműen pozitív és negatív esetek, de a kettő közt van egy hatalmas szürke zóna. Épp ebben a szürke zónában tenyésznek a legnehezebb esetek, amelyek olykor az alkotmánybíróságokat is évekig tartó eljárásokba kényszerítik. Másrészt az MI-t „vezérlő” adat nem áll olyan kauzális viszonyban az emberi jogsértéssel, ahogy a veszélyes anyag az egészségkárosodással. Egy adatbázisban, amely múltbeli döntéseket tartalmaz, nem lehet egzakt módon meghúzni egy határt, hogy mennyi, a védett kisebbséget negatívan érintő döntést tartalmazhat, és mekkora mennyiségtől lesz diszkriminatív. A statisztikai alapú predikciós algoritmusok pedig nem is húznak határokat, hanem általában egy 0 és 1 közötti értéket mutatnak.

Konklúzió és epilógus

Miért jelent problémát, hogy az MI-rendelet félelemtörvény? Egyrészt a félelemtörvények felesleges bürokratikus koloncok, rövid távon a költségeket emelik, közép- és hosszú távon pedig Európa versenyképességét csökkentik. A Draghi-jelentés a jogi (túl)szabályozást Európa egyik legnagyobb versenyképesség-csökkentő tényezőjének tartja. Az MI-rendeletből tucatszámra lehetne hozni példákat a teljesen felesleges bürokratikus terhekre, de ezek közül csak egyet emelek ki, a korábban már említett alapjogi, a rendelet szövege szerint „alapvetőjogi” hatásvizsgálat intézményét,⁵⁷ amelyre „közjogi”, közzszolgáltatásokat nyújtó és bizonyos magánszervezetek (bankok, biztosítók) kötelezettek. Ez az előzetes „elemzés” arra szolgálna, hogy a közzszférában használt MI-rendszerek alapjogokra gyakorolt hatását előre megbecsülje. Amellett, hogy a fentiekből talán elég egyértelmű lett, hogy egy ilyen hatást teljeskörűen biztosan nem, de még nagy vonalakban is csak nagyon

⁵⁷ MI-rendelet 27. cikk.

durván lehet megbecsülni, testvérintézményéhez, az adatvédelmi hatásvizsgálathoz hasonlóan nagy valószínűséggel csak valamiféle formálisan letudandó, innen-onnan átvett sablonokkal véghezvitt „lepa-pírozás” lesz belőle. Foglalkozni viszont kell vele, költségek és fáradság, összességében a sokat kárhoztatott „adminisztratív terhek” járnak vele.

De van más probléma is. A 2022 novemberében megjelent a ChatGPT 3.5, az OpenAI cég nagy nyelvi modellre támaszkodó előtanított transzformer csevegőbotja nemcsak a közvéleményt lepte meg, hanem az EU jogalkotóit is. A meglepetés két irányból érkezett. Egyrészt, hogy ezek a modellek nem illettek a szabályozási logikába. A 3. pontban leírtam az MI-rendelet alaplogikáját, a termékmegfelelőségi logikát, és ott láthattunk, hogy ennek lényegi eleme, hogy a termék-előállítás teljes folyamatának az előírásoknak megfelelően kell történnie. Az MI-rendeletben a magas kockázatú MI-ket alapvetően nem a technológia jellege, hanem a felhasználási terület sorolja be kockázati kategóriába, azaz például egy anomáliadetekciós funkciójú MI akkor lesz magas kockázatú, ha az az áramszolgáltató rendszer biztonsági alrendszerének része, és például nem egy magáncégnél jelzi az ügyfelek magatartását. A nagy nyelvi modellekkel emiatt több hatalmas probléma is van. Az egyik triviálisabb az, hogy ezeket nem lehet létrehozni meghatározott szabályok mentén, mert már készen vannak. Ez talán a kisebbik. A nagyobbik probléma az, hogy ezek a rendszerek multifunkciósak: bárhol, ahol a nyelvet használjuk, az orvosi és műszaki dokumentációtól kezdve a jogi szférán keresztül egészen a művészi alkotásokig, mindenhol lehet őket használni. Még egyszerűbben: lehet, hogy teljesen ártatlan célra használjuk, lehet, hogy a jogszabály szerinti „közepes kockázatú” célra, például ügyfélszolgálati robotként, és lehet, hogy egy bírósági ítélet megírásához vagy egy hitelbírálati folyamatban.

Az európai jogalkotók az első problémát egy két elemből álló áthidaló megoldással igyekeztek kezelni: egyfelől elválasztották egymástól a modelleket, és a rájuk épülő ún. *downstream* szoftvereket, utóbbiakat ugyanazzal a kötelezettség-halmazzal megterhelve, mint a nem modellekre épülő MI-k gyártóit és alkalmazóit. Másfelől külön szabályokat alkottak a modellek fejlesztőire, mivel azonban itt az alkalmazási terület kockázataiból nem lehetett kiindulni, egy műszaki jellegű kockázati besorolást alkalmaztak (a modellépítéshez használt számítási teljesítményt használva paraméterként), és a modellek építőire csak

(kétlépcsős) transzparenciakövetelményeket telepítettek. Azaz nekik nem kell az MI-rendelet nagy részét kitevő követelményeket teljesíteniük, csak bizonyos dolgokat átláthatóvá kell tenniük, dokumentálniuk kell. A követelményeknek való megfelelés a downstream szolgáltatók feladata, akik esetén azonban nagyon kétséges, hogy hogyan fognak tudni megfelelni ezeknek a követelményeknek, ha a modellt, amelyre építenek, nem ők fejlesztették, és nem tudják pontosan, mi van benne.

De van egy jóval általánosabb probléma is, amelyet az LLM-ek feltűnése látványosan illusztrál, és ez már közvetlenül összefügg azzal, hogy az MI-rendelet egy félelemtörvény: az LLM-ek miatt a jogszabály még hatályba lépése előtt bizonyult alkalmatlannak a feladata teljesítésére. Az LLM-ekre épülő csevegőrobotok ugyanis teljesen új, addig fel sem merült kockázatokat hoztak felszínre. Így például a szerzői jogilag védett alkotások felhasználását a tanításra, ezzel a szerzői jogosultak jogainak tömeges megsértését vagy az ún. hallucinációs hajlamot, amely minden helyzetben és felhasználási területen jelentkezhet. Így például rágalmazhat embereket, vagy félretájékoztathat fontos ügyekben. Az LLM-ek rosszindulatú felhasználása adathalász e-mailek vagy más megtévesztő szövegek létrehozására, a kép- és videógenerálók felhasználása hamisított képek és videók előállítására csak néhány illusztráció azokra a teljesen új veszélyekre, amelyek legnagyobb részére az MI-rendelet egyszerűen nem volt felkészülve, hiszen nem is tudhatott róla.

Mi a megoldás? Vannak olyan radikális hangok, amelyek szerint csakis egy felelősséget szabályozó egyértelműen *ex post* jellegű szabályozás kellene.⁵⁸ Én ezzel a radikális állásponttal nem értek egyet. Viszont két dolgon érdemes lenne elgondolkodni. Az első az emberi jogi kockázatok kiemelése ebből az *ex ante* termékmegfeleléségi szabályozásból. Az emberi jogi kockázatok nagy része a felhasználás során jön elő, és voltaképpen mindegy, hogy egy szervezet mivel sérti meg az emberi jogokat. A jelenlegi szabályozás eszközsemleges: ha egy nagy szervezet megsérti az ügyfele magánélethez való jogát, jelenleg teljesen mindegy, hogy ezt egy papíron vezetett nyilvántartás, egy hagyományos eszközzel készült fénykép, egy MI-vel hamisított videó vagy egy döntés során használt statisztikai predikciós rendszerrel teszi. A jelen-

⁵⁸ Kretschmer et al. 2023.

legi antidiszkriminációs és adatvédelmi szabályok, ha nem is tökéletes, de legalábbis betartható megoldást nyújtanak. Az MI-rendeletnek pedig csak az élet, a testi épség, az egészség és a környezet kvantifikálható paraméterekkel mérhető értékeit kellene szem előtt tartania. Konzisztensebb és betarthatóbb jogszabályhoz jutnánk.

Irodalom

- 765/2008/EK rendelet – az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete (2008. július 9.) a termékek forgalmazása tekintetében az akkreditálás és piacfelügyelet előírásainak megállapításáról és a 339/93/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről (EGT-vonatkozású szöveg). (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Algorithmwatch.org AI Ethics Guidelines Global Inventory. *Algorithmwatch.org* <https://inventory.algorithmwatch.org/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Angwin, Julia – Larson, Jeff – Mattu, Surya – Kirchner, Lauren 2016: Machine Bias. *ProPublica*, május 23. <https://www.propublica.org/article/machine-bias-risk-assessments-in-criminal-sentencing> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Asimov, Isaac 1943: Runaround. *Astounding Science Fiction*, március.
- Borgesius, Frederik Zuiderveen 2018: Discrimination, Artificial Intelligence and Algorithmic Decision Making. *Council of Europe*. <https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/ai-and-discrimination> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Brownword, Roger – Scotford, Eloise – Yeung, Karen (szerk.) 2017: *The Oxford Handbook of Law, Regulation and Technology*. Oxford University Press.
- Cadwalladr, Carole – Graham-Harrison, Emma 2018: Revealed: 50 million Facebook profiles harvested for Cambridge Analytica in major data breach. *The Guardian*, március 17 <https://www.theguardian.com/news/2018/mar/17/cambridge-analytica-facebook-influence-us-election> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Capek, Karel 1920: *Rossumovi Univerzální Roboti*. Angolul: Rossum's Universal Robots, Prága, Aventinum.
- Common Future 2021: Why Credit Scores Are Racist *Medium*, július 26. <https://medium.com/commonfuture/why-credit-scores-are-racist-da109fcfb300> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Crawford, Kate – Schultz, Jason 2014: Big Data and Due Process, Toward a Framework to Redress Predictive Privacy Harms. *Boston College Law Review*, 93–128.
- Duhigg, Charles 2012: How Companies Learn Your Secrets. *The New York Times Magazine*, február 26. <http://www.nytimes.com/2012/02/19/magazine/shopping-habits.html?pagewanted=1&r=1&hp> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Draghi-jelentés: *The future of European competitiveness: Report by Mario Draghi*. https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/draghi-report_en (letöltve: 2025. 06. 26.)
- DSA: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2022/2065 rendelete (2022. 10. 19.) a digitális szolgáltatások egységes piacáról és a 2000/31/EK irányelv módosításáról (digitális szolgáltatásokról szóló rendelet).

- EU Commission Guidelines on prohibited practices Commission Guidelines on prohibited artificial intelligence practices established by Regulation (EU) 2024/1689 (AI Act).
- EU HLEG etikai iránymutatás 2019: Ethics guidelines for trustworthy AI, EU High Level Expert Group for AI (az EU Bizottság által létrehozott magas szintű független szakértői csoport megbízható mesterséges intelligenciára vonatkozó etikai iránymutatása). <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelines-trustworthy-ai> (letöltve: 2026. 06. 26.)
- EU Parlamenti határozat 2017: Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról (2015/2103 [INL]) (EU Robot-felelősségi állásfoglalás). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_HU.html (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Facebook–Cambridge Analytica data scandal szócikk. *Wikipédia*. https://en.wikipedia.org/wiki/Facebook%E2%80%93Cambridge_Analytica_data_scandal (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Frederik, Jesse 2020: Tienduizenden gedupeerden, maar geen daders: zo ontstond de tragedie achter de toelagenaffaire. *de Correspondent*, november 13. <https://decorrespondent.nl/10628/tienduizenden-gedupeerden-maar-geen-daders-zo-ontstond-de-tragedie-achter-de-toelagenaffaire/0f71ac81-d117-0d12-23a4-89513b0bb824> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Garcia, Ana Cristina Bicharra – Garcia, Marcio Gomes Pinto – Rigobon, Roberto 2023: Algorithmic discrimination in the credit domain: what do we know about it? *AI & Soc.* <https://doi.org/10.1007/s00146-023-01676-3>
- Gilbert, Stephen 2024: The EU passes the AI Act and its implications for digital medicine are unclear. *npj Digit. Med.*, 7, 135. <https://doi.org/10.1038/s41746-024-01116-6>
- Goodrich, Joanna 2021: How IBM’s Deep Blue Beat World Champion Chess Player Garry Kasparov. The supercomputer could explore up to 200 million possible chess positions per second with its AI program. *IEEE Spectrum*, január 25. <https://spectrum.ieee.org/how-ibms-deep-blue-beat-world-champion-chess-player-garry-kasparov> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Grossman, Peter Z. – Cearley, Reed W. – Cole, Daniel H. 2006 Uncertainty, insurance and the Learned Hand formula. *Law, Probability and Risk*, 5. évfolyam, 1, 1–18. <https://doi.org/10.1093/lpr/mgl012>
- Hacker, Philipp 2023: The European AI liability directives – Critique of a half-hearted approach and lessons for the future. *Computer Law & Security Review*, 51. évfolyam, 105871. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2023.105871>
- Hacker, Philipp 2024: Proposal for a directive on adapting non-contractual civil liability rules to artificial intelligence Complementary impact assessment. *EPRS | European Parliamentary Research Service*, szeptember. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/762861/EPRS_STU\(2024\)762861_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/762861/EPRS_STU(2024)762861_EN.pdf) (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Haesik, Kim 2022: *Artificial Intelligence for 6G*. Cham, Springer Nature.
- Heikkillä, Melissa 2022: Dutch scandal serves as a warning for Europe over risks of using algorithms. *Politico.eu*, március 29. <https://www.politico.eu/article/dutch-scandal-serves-as-a-warning-for-europe-over-risks-of-using-algorithms/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Hill, Kashmir 2020: Wrongfully Accused by an Algorithm. *The New York Times*, augusztus 3. <https://www.nytimes.com/2020/06/24/technology/facial-recognition-arrest.html> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Hirsch, Dennis D. 2014: That’s Unfair! Or is it? Big Data, Discrimination and the FTC’s Unfairness Authority. *Kentucky Law Journal*, 345–362.

- Hopfield, John J. 1982: Neural networks and physical systems with emergent collective computational abilities. *Proc Natl Acad Sci USA*, Apr., 79. évfolyam, 8, 2554–2558. <https://doi.org/10.1073/pnas.79.8.2554>
- ICO 2018: Information Commissioner's Office, (UK) Investigation into the use of data analytics in political campaigns. <https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/2260271/investigation-into-the-use-of-data-analytics-in-political-campaigns-final-20181105.pdf> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Játekbiztonsági irányelv Az Európai Parlament és a Tanács 2009/48/EK irányelve (2009. június 18.) a játékok biztonságáról (EGT-vonatkozású szöveg).
- Johnson, Colin 2011: Johnson IBM's Watson computer beats humans at Jeopard. *EETimes*, április 2. <https://www.eetimes.com/ibms-watson-computer-beats-humans-at-jeopardy/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Kamin, Chris 2024: Debunking Misconceptions About the COMPAS Core Instrument: What You Need to Know. *Equivant*, augusztus 12. <https://equivant-supervision.com/debunking-misconceptions-about-the-compas-core-instrument-what-you-need-to-know/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Kretschmer, Martin – Kretschmer, Tobias – Peukert, Alexander – Peukert, Christian 2023: The risks of risk-based AI regulation. *Create blog*, november 22. <https://www.create.ac.uk/blog/2023/11/22/ai-risks-of-risk/> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Loomis-ügy: Loomis kontra Wisconsin, 881 N.W.2d 749 (Wis. 2016).
- Marchant, Gary E. – Sylvester, Douglas J. – Abbott, Kenneth W. 2009: What Does the History of Technology Regulation Teach Us about Nano Oversight? *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 37. évfolyam, 4, 724–731. <https://doi.org/10.1111/j.1748-720X.2009.00443.x>
- Masayuki, Ida 2024: *A Narrative History of Artificial Intelligence The Perpetual Frontier of Information Technology*. Singapore, Springer Nature.
- Mayer-Schönberger, Viktor – Cuckier, Kenneth 2012: Big Data. Budapest, HVG Könyvek.
- Mikolov, Tomas – Chen, Kai – Corrado, Greg – Dean, Jeffrey 2012: Efficient Estimation of Word Representations in Vector Space. *arXiv*, 1301.3781.
- MI-rendelet: az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/1689 rendelete (2024. június 13.) a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról, valamint a 300/2008/EK, a 167/2013/EU, a 168/2013/EU, az (EU) 2018/858, az (EU) 2018/1139 és az (EU) 2019/2144 rendelet, továbbá a 2014/90/EU, az (EU) 2016/797 és az (EU) 2020/1828 irányelv módosításáról (a mesterséges intelligenciáról szóló rendelet) (EGT-vonatkozású szöveg).
- Munoz, Cecilia – Smith, Megan – Patil, Dj 2016: *Big Data: A Report on Algorithmic Systems, Opportunity, and Civil Rights, Executive Office of the President (Obama)*. Május 12. [obamawhitehouse.archives.gov]
- NLF weboldal 2025: Az Új jogszabályi keret (New Legislative Framework) tájékoztató weboldala. https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/goods/new-legislative-framework_en (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Novak, Matt 2011: A Robot has Shot its Master. The 1930s hysteria about machines taking jobs and killing people. *Slate*, november 30. https://www.slate.com/articles/technology/future_tense/2011/11/robot_hysteria_in_the_1930s_slide_show_.html (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Ohm, Paul 2009: Broken Promises of Privacy: Responding to the Surprising Failure of Anonymization. *UCLA Law Review*, 57 (2009–2010), 1701–1777.

- Osborne, Hillary – Parkinson, Hannah J. 2018: Hilary Osborne and Hannah Jane Parkinson Cambridge Analytica scandal: the biggest revelations so far. *The Guardian*, március 22. <https://www.theguardian.com/uk-news/2018/mar/22/cambridge-analytica-scandal-the-biggest-revelations-so-far> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Pagallo, Ugo 2013: *The Laws of Robots: Crimes, Contracts and Torts*. Cham, Springer.
- Pasquinelli, Matteo 2023: *The Eye of The Master, The Social History of Artificial Intelligence*. London – New York, Verso.
- Politikai reklám rendelet: Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/900 rendelete (2024. március 13.) a politikai reklámtevékenység átláthatóságáról és célzott folytatásáról (EGT-vonatkozású szöveg).
- Russel-Norvig, Stuart J. – Norvig, Peter 2000: *Mesterséges intelligencia modern megközelítésben*. Panem, Prentice Hall.
- Shelley, Mary 2019: *Frankenstein - Avagy a modern Prométheusz*. Budapest, Móra.
- Social Credit System szócikk: Wikipédia. https://en.wikipedia.org/wiki/Social_Credit_System (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Sunstein, Cass 2006: *Laws of Fear; Beyond the Precautionary Principle*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
- Tene, Omer – Polonetzky, Jules 2013: Big Data for All: Privacy and User Control in the Age of Analytics, 11 Nw. J. Tech. & Intell. Prop., 239, 243–251.
- Trolley problem. Enciclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/trolley-problem> (letöltve: 2025. 06. 26.)
- Vaswani, Ashish – Shazeer, Noam – Parmar, Niki – Uszkoreit, Jakob – Jones, Llion – Gomez, Aidan N. – Kaiser, Łukasz – Polosukhin, Illia 2017: “Attention is All you Need”. *Advances in Neural Information Processing Systems*. 30. *Curran Associates, Inc.*, arXiv:1706.03762.
- Wallach, Wendell – Allen, Colin 2009: *Moral Machines, Teaching Robots Right from Wrong*. Oxford, Oxford University Press.
- Wiener, Jonathan B. 2004: The regulation of technology, and the technology of regulation *Technology in Society*, 26, 483–500.
- Zódi, Zsolt 2018: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Budapest, Gondolat.
- Zódi, Zsolt 2019: Law and legal science in the age of big data, *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 3. évfolyam, 2, 69–87.

SZILVAY GERGELY¹

A család lehetőségei az amerikai választásokon a 2020-as elnökválasztás fényében

The possibilities of election fraud regarding voting rules in the U.S. in light of the presidential election of 2020

Absztrakt

Tanulmányomban azt elemzem, hogy milyen laxista anomáliák jellemzik az amerikai szavazási szabályokat. A választási rendszer áttekintése és a történelmi példák után bemutatom, hogy a 2020-as elnökválasztáson Joe Biden győzelme nem 7 millió, hanem néhány 10 ezer szavazaton múltott. Majd sorra veszem a legfontosabb olyasfajta szabályozási hiányosságokat, amelyek legalább az elméleti lehetőségét megteremtik a csalásnak. Szóba kerülnek a téves regisztrációk (a halott és elköltözött szavazók kérdésköre), a választási törvények megszegései, végül egy demokrata topjogász példája. Ezután a szakirodalom nyomán levonom a következtetést, hogy miként lehetne bezárni a csalások elméleti lehetőségét megteremtő kiskapukat.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok, elnökválasztás, választási csalás, Joe Biden, Donald Trump, választási rendszer, amerikai politika

Abstract

In my study, I illustrate the lax anomalies that characterize the American electoral system. After characterizing the electoral system and listing historical examples, I will show that Joe Biden's victory in the 2020 presidential election did not depend on seven million, but on a few tens of thousands of votes. Then I list the most important shortcomings of the kind that create at least the theoretical possibility for fraud to be regulated. These include wrongful registrations (the issue of dead and displaced voters), violations of election laws, and finally the example of a top Democrat lawyer. Then, based on the literature, I draw a conclusion on how to close the loopholes that create room for the theoretical possibilities of fraud.

Keywords: USA, presidential elections, election fraud, Joe Biden, Donald Trump, electoral system, US politics

¹ Tudományos főmunkatárs, Mandiner; kutatási igazgató, Axioma Központ.

A csalás jól ismert jelensége az amerikai választások történetének, olyannyira, hogy Tracy Campbell, a University of Kentucky professzora „amerikai politikai hagyománynak” nevezi.² Mégis, ha vetünk egy pillantást a Wikipédia vonatkozó szócikkre (Electoral fraud in the United States), az számos kortárs sajtócikkre alapozva azt hangsúlyozza, hogy ez már a múlté, a jelenben a választási csalás „extrém ritka”,³ ugyanakkor a Wikipédia-szócikk alig hivatkozik tudományos munkákra, bár akad az is. Egy, a szócikkben is említett 2018-as tanulmány azt hangsúlyozza, hogy a választási csalás ritka az Egyesült Államokban, viszont nehéz bizonyítani.⁴ Ezzel szemben Andrew Gumbel 2008-ban egy tanulmányban úgy fogalmazott, hogy „a valóságban ebben az országban a választások ritkán szóltak az átláthatóságról és a fair playről”.⁵ A *The University of North Carolina Press* egy 2021-es kiadványa pedig kissé bombasztikusan az amerikai „nemzet legnagyobb választási csalásának” nevezett egy 2018-as észak-karolinai esetet.⁶

Ugyanakkor ha pontosítjuk a terminológiát, illetve igazodunk a kifinomult amerikai szóhasználathoz, akkor jeleznünk kell, hogy az ottani politikai térben a csalás, tehát a *fraud* mindig „elszigetelt eset” (akkor is, ha több száz eset van), és *irregularities*nek hívják azt, amit mi szabálytalanságnak. Rendszerint a vesztes kiált csalást, a győztes pedig az *irregularities*re teszi a hangsúlyt. Hozzá tartozik mindehhez – és erre később konkrét példákat is hozok –, hogy a választást döntően befolyásoló csalást nemcsak bizonyítani kell, hanem időben olyan gyorsan kell megtenni, hogy a jogi eljárás lefolyhasson a választás hitelesítése forgatókönyvének betartása mellett, melyhez pontos dátumokat rendeltek. Ezért – mondjuk így – nem kell csalni, elég a látszat; és nem elég bizonyítani, hanem időben kell megtenni. Vagyis a csalás lehetősége benne van a rendszerben, de azt időben bizonyítani a bíróságok előtt, hogy meg is történt, és hogy a választás végeredményét döntően befolyásolta, eddig nem sikerült senkinek.

2 Campbell 2005.

3 Wikipedia: Electoral fraud in the United States, https://en.wikipedia.org/wiki/Electoral_fraud_in_the_United_States#

4 Udani–David–Fogarty 2018.

5 Gumbel 2008.

6 Graff–Ochsner 2021.

Köztudott, hogy a 2020-as elnökválasztás után az azt elvesztő addigi elnök, a republikánus Donald Trump azon meggyőződését hangoztatta, hogy a választást elcsalták. A főáramú narratíva szerint ez ügyben nincs igaza. Ha igaz, hogy a választási csalást vagy szabálytalanságot különösen nehéz bizonyítani, akkor azonban elsősorban nem annak valós megtörténtét kell vizsgálnunk, hanem azt, hogy a szavazási szabályok elég szigorúak-e ahhoz, hogy kiküszöböljék annak lehetőségét. Ahogy Joel B. Pollak írja: „egy választás akkor szabad és tisztességes, ha szabad és tisztességes a folyamat”.⁷ Szerinte 2020-ban „függetlenül attól, hogy volt-e konkrét csalás, a választás olyan körülmények közt zajlott, amelyek objektíve nem voltak szabadok és tisztességesek”.⁸

Az amerikai demokrácia az egyik első liberális reprezentatív demokrácia.⁹ Az *Oxford Handbook of Electoral Systems* szerint az amerikai választási rendszer „az egyik legrégebb óta működő választási rendszer a világon. Míg a rendszer az 1780-as évek vége óta fejlődik, alapvető dinamikája a nemzeti és a tagállami törvényhozás tagjait adó egyéni választókerületek többségi nyerteseire épül. Ez a sajátosság jellemezte a pártrendszer fejlődését is, amely a világ egyik legmerevebb kétpárt-rendszere.”¹⁰ Vagyis az amerikai rendszer „a győztes mindent visz” (angolul: *first pass the post; winner takes all*) pártrendszer, ahol az egyfordulós választáson győztes jelölt kerül a törvényhozásba (vagy lesz elnök, kormányzó), nincs második forduló és nincsenek pártlisták sem, egy választókerület pedig egy képviselőt delegál. A választások tisztaságának kérdését „a választások integritásának” nevezi a szakirodalom; egyben úgy tartja, hogy a többségi modellek és az egy képviselőt adó választókerületek (*single-seat districts*) rendszere fokozza az esélyét a „rossz gyakorlatoknak”, azon belül a szabálytalanságok előfordulásának, szemben az arányos rendszerekkel és a sok képviselőt adó választókerületekkel, amelyek csökkentik azt.¹¹ Mindez a szabálytalanságok nagyobb esélyét valószínűsíti az amerikai választásokon. A politológusi szakirodalomban rendszerint fel is merül, hogy arányosabbá kellene

7 Pollak 2020, 8.

8 Uo. 21.

9 Møller–Svend–Skaaning 2013, 56.

10 Herron–Pekkanen–Shugart 2018, 721.

11 Uo. 491–512.

tenni a választási rendszert, bár nem feltétlenül a szabálytalanság lehetősége miatt.¹²

Mi számít választási csalásnak vagy szabálytalanságnak? A legnyilvánvalóbb módok: a választó szavazatának megváltoztatása, szavazatának megvétele, a más nevében való voksolás, a több voks leadása, az arra jogosulatlan személy általi voksolás, illetve a választójoggal rendelkező állampolgárok voksolásának megakadályozása (amire amerikai példa a szegregáció idején az afroamerikaiak voksolásának megakadályozása akár erre kitalált törvényekkel, akár illegálisan). Ezeket általában tiltják a törvények is. Az amerikai választási rendszerben lehetséges ugyanakkor olyan csalás is, hogy politikai tevékenységre nem jogosult civil szervezet illegálisan mozgósít.¹³

Eme tanulmányban kitérek a csalások és szabálytalanságok néhány történelmi példájára, áttekintem, mit érdemes tudni a 2020-as elnökválasztás kapcsán felmerült, de nem csak arra vonatkozó csalásgyanúról. Megvizsgálom, hány szavazaton múltott Joe Biden győzelme 2020-ban, ismertetem a szavazási szabályokat, majd megvizsgálom, tényleg nyilván vannak-e tartva halott és elköltözött szavazók. Ezután hozok egy példát a 2020-as csalásgyanúra, mégpedig Georgiából, majd taglalom, miért is perelt be a választások miatt Texas és hozzá csatlakozó 16 tagállam 4 másik tagállamot. Végül bemutatom Mark Eliast, a demokraták választási szuperjogászát, aki igyekszik kiperelni a tagállamokból a lazább szavazási szabályokat. A szemléltetett esetek a legtöbb fent felsorolt csalástípusra elméletben lehetőséget adnak.

Választási csalások az amerikai történelemben

A legismertebb, ma a történészek által vitatott kimenetelű elnökválasztás az 1876-os, amely egyértelmű győzelem nélkül zárult le. A szavazatszámot tekintve vitathatatlan volt Samuel J. Tilden demokrata jelölt győzelme, aki 50,9 százalékkal verte a 47,9 százalékot kapó Rutherford B. Hayes republikánus jelöltet. Az elektori kollégiumban azonban patthelyzet alakult ki. Ugyan 184-165 arányban itt is Tilden nyert,

¹² Például: Rodden 2019.

¹³ Fund–Spakovsky 2021, 5., 8. és 9. fejezet.

de 4 tagállamban (Floridában, Dél-Karolinában, Louisiánában és Oregonban) erősen vitatták az elektori szavazatok érvényességét, így összesen 20 elektori szavazat volt bizonytalan. A helyzet kivizsgálására a Kongresszus bizottságot állított fel. A történészek azóta levont következtetése az, hogy Tilden lett volna a nyertes. A kongresszusi bizottság azonban az akkori republikánusokkal szimpatizált, és 8-7 arányban elfogadta három vitatott állam republikánus hivatalnokainak jelentését, így a végeredmény az elektori kollégiumban 185-184 lett Hayes javára. Így született meg a híres 1877-es kompromisszum, amely véget vetett a déli államokban a polgárháború utáni rekonstrukciónak.¹⁴ Ez ugyanakkor, ha valóban megtörtént, nyilvánvalóan más természetű szabálytalanság, mint amelyek lehetőségéről jelen tanulmány értekezik.

Nagyot ugorva az időben: a Heritage Foundation külön adatbázist üzemeltet az előző évtizedek gyanús eseteiről, amely több mint 1300 olyan esetet tartalmaz, amikor elmarasztaló ítélet született.¹⁵

27 tagállamban és a Szövetségi Kerületben legális az, ha civil szervezetek gyűjtik be és adják le a levélszavazatokat, nem pedig maga az érintett vagy családtagja vagy egy pártközi bizottság (*ballott harvesting, ballott trafficking, vote trafficking*).¹⁶ Ez rengeteg, bíróság előtt bizonyított választási szabálytalansághoz vezetett már az amerikai történelemben,¹⁷ Floridában *boleterosnak*, Texasban *politiquerasnak* nevezik azokat a szavazatbegyűjtő embereket, akik gyakran fizetnek azért, hogy egy bizonyos pártra húzza be az ikszet a polgár, és adja nekik oda a szavazatát.¹⁸

A szabálytalanságairól leginkább elhíresült hely Pennsylvania, azon belül is Philadelphia városa. Michael Myerst, a tagállam 1970-es évekbeli szenátorát 2022-ben ítélték el azért, mert koordinált csalássorozatban vett részt 2014, 2015, 2016, 2017 és 2018 választásán.¹⁹ 2020-ban egy neve elhallgatását kérő demokrata párti kampányvezér interjút adott a *New York Post*nak, amelyben arról beszélt, hogy a levélszavazás

¹⁴ Holt 2008.

¹⁵ The Heritage Foundation, <https://www.heritage.org/election-integrity>

¹⁶ Uo. 2265.

¹⁷ Uo. 11. fejezet.

¹⁸ Uo. 828.

¹⁹ US Department of Justice 2022.

segítségével miként szervezett választási manipulációt számos helyi, állami és szövetségi választáson New Jersey-ben.²⁰

2005-ben összeült egy kértpárti bizottság, mégpedig Jimmy Carter volt demokrata párti elnök vezetésével, amely megállapította, hogy a távolsági szavazás (*absentee balloting*) az egyik legnagyobb veszély a választások tisztaságára, ezért kritikát fogalmaztak meg a levélszavazással szemben – márpedig 2020-ban a demokraták épp ezt a szavazási módot erőltették. Az egyik legfontosabb kifogás az volt 2005-ben, hogy levélszavazás esetén nehezebb ellenőrizni a személyazonosságot, és könnyebb több államban szavazniuk azoknak, akik egyik államból a másikba költöztek, illetve így egyszerűbb halottak nevében szavazatot leadni.²¹

A CalTech/Mit Voting Technology Project 2001-es jelentése is arra jutott, hogy a legnagyobb veszélyfaktor a távolsági szavazás, és azt javasolta, hogy a tagállamok korlátozzák a levélszavazást, viszont bátorítsák a személyesen való szavazást.²² 2012-ben a *New York Times*²³ és a *Washington Post*,²⁴ két baloldali lap is a levélszavazás csalásfaktoráról értekezett. Azóta megváltozott az álláspontjuk.

Ugyan a demokrata politikusok és a média Donald Trump 2020-as választások integritását kétségbe vonó kijelentéseire koncentrálnak, nem ő az első az ezredforduló óta, aki politikai retorikájában vitatja az aktuális elnökválasztás eredményét. A 2000-es választáson, amelyet a republikánus George W. Bush nyert, hetekig számolták a floridai szavazatokat a nagyon szoros helyi eredmény miatt, aminek a Legfelsőbb Bíróság döntése vetett véget, a demokraták, élükön Hillary Clintonnal, azt hangoztatták, hogy Bush „nem megválasztva volt, hanem kiválasztva” („*not elected, but selected*”).²⁵ A Donald Trump győzelmét, Hillary Clinton bukását hozó 2016-os választás után pedig utóbbi ellenfelére

20 Levine 2020.

21 Fund 2021, 1950.

22 CIT-MIT 2001.

23 Liptak 2012.

24 Fahrenthold 2012.

25 Geraghty 2016.

utalva kijelentette: „tudom, hogy ő illegitim elnök”; és hangoztatta, hogy szerinte a „választók elnyomása” jelentős szerepet játszott Trump megválasztásában.²⁶

Az amerikaiak percepciója a 2020-as választások integritását illetően

A szabálytalanságok gyanúja azért merült fel tömegesen 2020-ban, mert a demokraták a Covid-járványra hivatkozva erőltették a levél-szavazás különféle formáit, aminek következtében a korábban a szavazók töredékét érintő távszavazás tömegessé vált. Akkor valójában „szavazási szezonról” lehetett beszélni, hiszen már hónapokkal a választás napja, november 3-a előtt le vagy fel lehetett adni a szavazatot, sőt, azt is elérték gyakran menet közbeni intézkedésekkel, hogy a választás napja után beérkező szavazatokat is számolják meg, akár akkor is, ha nem volt bizonyítható, hogy időben feladták. Emellett évek óta jogi úton igyekeztek fellazítani a tagállamok szavazási szabályait, beleértve a személyazonosság igazolásának kötelezettségét.²⁷

Az amerikaiak egyharmada nem tekintette érvényesnek a 2020-as választások eredményét, és további egyötödüknek voltak kétségei a 2020-as elnökválasztások tisztaságát illetően. Az NPR–Ipsos 2022. januári felmérése szerint a republikánus szavazók kétharmada,²⁸ az ABC–Ipsos felmérése szerint 71 százaléka szerint²⁹ történtek választási csalások 2020-ban. A republikánus szavazóknak kevesebb mint a fele fogadta el a 2020-as választások eredményét. Az egész amerikai népességnek pedig a 64 százaléka vélte úgy ekkor azt, hogy az amerikai demokrácia válságban van – függetlenül attól, hogy pontosan mit gondolt magáról az elnökválasztásról.³⁰ Egyébként a 2016-os elnökválasztás eredményét több demokrata szimpatizáns nem fogadta el, mint ahány republikánus nem fogadta el 2020-ast.³¹

²⁶ Uo.

²⁷ Fund–Spakovsky 2021, 2. fejezet.

²⁸ Ipsos 2022.

²⁹ Shepherd 2022.

³⁰ Swann 2022.

³¹ WP–CAPC 2017.

2020 a Covid miatt extrém eset volt, de az amerikai demokrácia régóta küzd az itt vázolt problémákkal. Nem pusztán a valóban megtörtént szabálytalanságok (és esetleg csalások) ügye érdekes, hanem természetesen a potenciális csalásokra lehetőséget adó laza szabályozások is.

Hány szavazaton múltott 2020-ban Joe Biden győzelme?

A csalások lehetőségét ignoráló álláspont szerint, ha történt is volna csalás, akkor is lehetetlen, hogy a demokraták 7 millió szavazatot elcsaltak volna, és a csalásgyanús esetek össz-szavazata sem igen tesz ki ennyit. Ezért aztán felesleges is a csalások kérdésével foglalkozni, mert ha voltak is, akkor sem fordították át a választások eredményét. Persze lehet, hogy sok meglehetősen laza szabályozás tág teret ad a csalásra, de még az sem bizonyítja, hogy csalás történt – szól az érvelés.

Azonban ha a szabályozási környezet és a lebonyolítás módja tág teret ad a szabálytalanságoknak, akkor joggal beszélhetünk csalásgyanúról, és arról, hogy az adott választások nem voltak tiszták. Ez pedig akkor is aggodalomra ad okot, ha épp a szabálytalanságok nem fordították meg az eredményt. Ezzel együtt érdemes rámutatnunk, hogy nem igaz az az érvelés, miszerint a 2020-as elnökválasztás eredménye 7 millió szavazaton múlt.

A hivatalos eredmények szerint a 2020-as elnökválasztásokon nagyjából 81 millióan szavaztak a demokrata Joe Bidenre és 74 millióan a republikánus Donald Trumpra.³² Azonban Amerikában nem az egyéni szavazatok számítanak, hanem tagállamonként valójában elektorokra voksolnak a szavazók, az elektoroknak pedig az adott tagállam győztes jelöltjére kell szavazniuk, kivéve Maine-t és Nebraskát (tehát valójában a helyi többség alapján a tagállamok választanak elnököt). Ez az angolszász világban domináns, már említett „győztes mindent visz”-rendszer. Az elektori kollégiumban a tagállamok népszerűségáryosan képviselik magukat. Ezért az amerikai rendszerben az elnökvá-

³² Federal Election Commission 2020. Lásd még: https://en.wikipedia.org/wiki/2020_United_States_presidential_election

lasztáson tagállamonként „elvesznek” a vesztesre leadott szavazatok, vagyis az electorok úgy szavaznak, mintha egy államban mindenki a győztesre szavazott volna, de maguk a tagállamok már népességarányosan számítanak.³³ Biden így 2020-ban 306, Trump 232 elektori szavazatot kapott. Ha a tagállamokat nézzük, akkor viszont azt látjuk, hogy mindkét jelölt 25 tagállamban nyert, bár Biden vitte a népesebbeket, emellett ő nyerte a fővárosi kerületet (Washington, D. C.).³⁴

Az, hogy egy elnökjelölt hány szavazattal kapott többet, illetve hány szavazattal nyert, a helyi sajátosságok miatt két külön szám. Ha nem azt nézzük, hogy mennyivel kapott több szavazatot Biden, hanem hogy hány szavazaton múlt a választás, akkor jóval kisebb számot kapunk: billegő államonként pár tízezer szavazatot. A legfontosabb billegő államok e tekintetben Arizona, Georgia, Michigan, Nevada, Pennsylvania és Wisconsin voltak. 2020-ban Georgiában Biden nyert 11 779 szavazattal (0,24 százalék), Arizonában 10 457-tel (0,31 százalék), Wisconsinban 20 682-vel (0,63 százalék), Pennsylvániában 80 555-tel (1,16 százalék), Nevadában 33 596-tal (2,39 százalék), végül Michiganban 154 188-cal (2,78 százalék).³⁵

Tehát a legszorosabb, 1 százalékon belüli verseny Wisconsinban, Georgiában és Arizonában alakult ki, és összesen 42 918 szavazatot jelentett. Ha körülbelül 22 ezren Trumpra szavaztak volna, akkor a három legszorosabb államban ő nyert volna, és az elektori kollégium szavazatai épp fele-fele arányban oszlottak volna meg. Ekkor a képviselőház lett volna hivatott dönteni a nyertes személyéről, amelyben ekkor republikánus többség volt, tehát valószínűleg Trump nyert volna. Ez annyit tesz, hogy 2020-ban Trump győzelme nem 7 millió, hanem körülbelül 22 ezer szavazaton veszett el.

A szavazási szabályok

A republikánusok a választások tisztasága miatt aggódnak (*election integrity*), és a szigorúbb szabályozás hívei, a demokraták viszont a „választási szabadság” (*voting freedom*) kiterjesztésén dolgoznak, a repub-

³³ Az amerikai választási rendszerről lásd: Maisel 2007, 1–27.

³⁴ Federal Election Commission 2022.

³⁵ Uo.

likánusok által preferált szigorúbb szabályokat pedig a „szavazók elnyomásának” (*voter suppression*) titulálják. Az egész kérdéskörben fontos szerepet játszik tehát a nyelvpolitika.

A szavazási szabályok tagállami hatáskörbe tartoznak, így kisebb-nagyobb mértékben tagállamonként eltérnek – sőt van, ahol megyénként is. Emellett Észak-Dakota kivételével minden szavazni óhajtó állampolgárnak regisztrálnia kell.³⁶ Egy 2012-es becslés szerint akkor 51 millió választásra jogosult amerikai nem volt regisztrálva, ami a választók 24 százaléka.³⁷

Minthogy Amerikában nem létezik személyi igazolvány szövetségi szinten, ezért a regisztrációkor a szövetségi törvények szerint vagy a jogosítvány számával, vagy a társadalombiztosítási (*social security*) szám utolsó négy számjegyével kell igazolnia magát a választópolgárnak. Tagállami szinten valamiféle személyazonosság-igazolást az 1950-es évek óta megkövetelnek, de 2006-ig egy tagállam sem írt elő államilag kibocsátott, fotóval ellátott személyazonosság-igazolást. Eddig 36 állam vezette be szavazói személyazonosság valamiféle kötelező igazolását (ami nem feltétlenül jelent fényképes igazolványt). 2020-ban 23 államban volt kötelező a személyazonosság fényképes igazolása (Alabama, Arkansas, Dél-Dakota, Észak- és Dél-Karolina, Florida, Georgia, Idaho, Indiana, Kansas, Kentucky, Louisiana, Michigan, Mississippi, Missouri, Montana, Nebraska, New Hampshire, Nyugat-Virginia, Ohio, Rhode Island, Tennessee, Texas), azóta ezt Wisconsin is megszavazta. 12 államban elfogadnak nem fotós igazolást is (Alaszka, Arizona, Colorado, Connecticut, Delaware, Észak-Dakota, Iowa, Oklahoma, Utah, Virginia, Washington, Wyoming). A maradék 14 állam (Illinois, Hawaii, Kalifornia, Maine, Maryland, Massachusetts, Minnesota, Nevada, New Jersey, New York, Pennsylvania, Oregon, Új-Mexikó, Vermont) és Washington, D. C. (tehát a nem tagállam szövetségi kerület) semmiféle dokumentációt nem követel meg a szavazó részéről.³⁸ A nem állampolgárok helyi kérdésekben szavazhatnak, de szövetségi választáson nem. Tehát egy

³⁶ Wikipedia: Voter registration in the United States, <https://justfacts.votesmart.org/elections/voter-registration/ND#.WCFO5NxXQSQ>, https://en.wikipedia.org/wiki/Voter_registration_in_the_United_States, <https://vip.sos.nd.gov/PortalList.aspx>

³⁷ The Pew Charitable Trusts 2012. A választók különféle statisztikáiról: Pew Research Center 2020.

³⁸ National Conference of State Legislatures 2025.

rezidens, aki nem állampolgár (extrém esetben, ha az adott tagállam engedélyezi) voksolhat városi tisztviselőkre, de ugyanazon a szavazólapon nem szavazhat(na) kongresszusi képviselőre, szenátorra vagy elnökjelöltre. Ezt valóban csak hiteles, személyazonosságot igazoló irattal (*strict picture ID*) lehetne megtenni. A demokraták terelő narratívája erre a kettősségre épít. A jogosítvány sem százszázalékosan biztos igazoló dokumentum, ráadásul sokat hamisítják az alkoholfogyasztás életkori szabályozása (18 vagy 21 éves kor) miatt.

Az ilyen törvényeket azonban a demokraták gyakran perelik, mondván, hogy az diszkriminatív: az érintett tagállamok fele találta magát bíróság előtt.³⁹ Számos tagállamban a bíróságok érvénytelenítették az ilyen követelményeket. A kutatások szerint ugyanakkor az ilyen törvényeknek jelentéktelen hatása van a kisebbségi szavazók részvételére (de Georgiában például növelte is a feketék részvételi arányát)⁴⁰.

A Demokrata Párt, a baloldali véleményvezérek és a liberális meggyőződésű tudósok nézete szerint a szegények és kisebbségiek számára a regisztráció nagyobb nehézséget okoz. A demokraták és a baloldali fekete érdekvédelmi szervezet, az NAACP a kezdetektől ellenezte a szigorú személyazonosság-igazolási követelményeket. A kutatások ezt nem támasztják alá. Az öngigazolás-követelmények növelik a bizalmat a választások tisztaságában,⁴¹ aminek azért van erkölcsi és politikai értelme is, például a győztesek legitimációjára nézve. Az előző évtized kutatásai szerint a választók túlnyomó többsége szerint jó dolog megkövetelni, hogy fényképes igazolvánnyal igazolják magukat a szavazók; a Pew 2021-es kutatása szerint ezt követelné meg a republikánus szavazók 93, a demokrata szavazók 61 százaléka.⁴² Az Honest Elections Project ugyanez évi felmérése szerint a szavazók 77 százaléka egyetért a személyazonosság-igazolási követelmények fontosságával, köztük a fekete szavazók 64, a spanyol ajkúak 78 százaléka és a megkérdezettek kétharmada szerint a személyesen szavazókra vonatkozó öngigazolási szabályokat ki kellene terjeszteni a levélben szavazókra is.⁴³

39 NCSL, https://www.ncsl.org/documents/legismgt/elect/Voter_ID_Courts_May2014.pdf

40 Gillespie 2015.

41 CFER 2005.

42 Pew Research Center 2021.

43 Fund 2021, 149.

Elavult nyilvántartások: az elköltözött és halott szavazók kérdése

Az 1993-as National Voter Registration Act (NVRA) szavazói nyilvántartásaik rendben tartására kötelezte a tagállamokat. A legtöbb tagállam ezt nem tette meg, pedig az amerikaiak nagy költözők: évente 11 százalékuk vált lakhelyet. 2018-ban a Legfelsőbb Bíróság hozott egy döntést, mely szerint a nyilvántartások frissen tartása kötelező.⁴⁴ Ugyan egy tanulmány szerint a 2012-es választásokon csak a szavazatok 0,02 százaléka lehetett dupla szavazat,⁴⁵ a más nevében és a két tagállamban való szavazás elméleti lehetősége a következőkben bemutatottak alapján mégis aggasztó.

A Pew Research Center 2012-es kutatása szerint akkor 1,8 millió elhunyt maradt szavazóként regisztrálva Amerika-szerte, és 3 millióan voltak több államban regisztrálva (valószínűleg költözés miatt). Ráadásul 24 millióan érvénytelenül vagy pontatlanul voltak regisztrálva.⁴⁶ A Government Accountability Institute (GAI) 2017-ben jelentette meg riportját, amely szerint a 2016-os választásokon több ezren szavaztak több államban is.⁴⁷ A teljes USA-ra vetítve ez szerintük 45 ezer duplán leadott szavazatot jelent. A Public Interest Legal Found (PILF) 2020-as jelentése 41 államban összesen 350 ezer elhunyt szavazót talált a nyilvántartásokban (a legrosszabbak: Michigan, Florida, New York, Texas, Kalifornia).⁴⁸ A Judicial Watch egy 2020. szeptemberi tanulmánya szerint a 3143-ból 353 amerikai megyében több regisztrált szavazó volt ekkor nyilvántartva, mint ahány szavazó korú állampolgár lakik – összesítve 1,8 millióval több szavazó (azután, hogy Los Angeles már akkorra is törölt rengeteg téves regisztrációt). Ez a megyék több mint 10 százaléka. A tanulmány szerint továbbá 8 olyan tagállam volt 2020-ban, ahol a szavazásra jogosult polgárok 100 százalékánál is többen voltak regisztrálva.⁴⁹ A szervezet pereinek következtében 2023 szeptemberé-

⁴⁴ Supreme Court 2018.

⁴⁵ Goel et al. 2020.

⁴⁶ Fessler 2012.

⁴⁷ Heritage Foundation 2017.

⁴⁸ Spakovsky–Samalis–Aldrich 2020.

⁴⁹ Judicial Watch 2020.

ig 4 millió téves választói regisztrációt töröltek a nyilvántartásokból USA-szerte.⁵⁰

A talán legnépesebb, 9,7 millió lakosú, kaliforniai Los Angeles megye 2023 februárjában jelentette be, hogy a Judicial Watch szervezettel megkötött, 2017-es peren kívüli megállapodása értelmében eltávolított 1 207 613 tévesen regisztrált szavazót a nyilvántartásából.⁵¹ Los Angeles megye két évtizeden át nem tartotta karban szavazói nyilvántartásait, és már 2019-ben voltak olyan hírek, hogy 1,5 millió téves regisztrációt törölt.⁵²

A Judicial Watch 2024. október 23-án, alig két héttel a november 5-i választások előtt jelentette be, hogy beperli Oregon államot, mivel annak szavazói névjegyzékében nagy számban szerepelnek régi, inaktív regisztrációk. A tagállam 36 megyéje közül 29 nem tartotta rendben a szavazói névlistákat. A Judicial Watch azt állítja, hogy Oregonban és 35 megyéjében az összesített regisztrációs arány meghaladta a 100 százalékot, és ott a legmagasabb ismert inaktív regisztrációs arány az ország államai közül. Oregonban 2020-ban nagyjából 380 ezer szavazattal nyert Joe Biden.⁵³ A Judicial Watch egész Kaliforniát és Illinois-t is beperelte hasonló okokból 2024 márciusában.

A Public Interest Legal Found 2020-ban beperelte Pennsylvaniát, amiért 21 ezer halott volt a szavazói nyilvántartásában, többen 10 vagy akár 20 éve távoztak az élők sorából. Pennsylvania a 2020. novemberi választások után 5 hónappal egyezett bele, hogy törölje az érintetteket a nyilvántartásból.⁵⁴ A tagállamot nemcsak a PILF perelte, hanem a Judicial Watch is. Pennsylvania 2023 áprilisában állapodott meg a szervezettel, és távolított el 178 258 téves regisztrációt, valamint kötelezte magát és 5 megyéjét, hogy a következő 5 évben folyamatosan tájékoztassa a Judicial Watchot a nyilvántartások rendben tartásáról.

Wisconsinban 2019-ben rendelte el a bíróság, hogy töröljenek 234 ezer elköltözött vagy elhunyt személyt a nyilvántartásból, amire a helyi demokrata főügyész, Josh Kaul azt válaszolta, hogy az „világos ve-

⁵⁰ Judicial Watch 2023a.

⁵¹ Judicial Watch 2023b.

⁵² NBC Los Angeles 2019.

⁵³ Judicial Watch 2024a.

⁵⁴ PILF 2020.

szélyt jelentene a szavazókra”, mivel esetleg volna, aki nem tud élni így a szavazójogával.⁵⁵ Az 1 milliós Wisconsin szavazói nyilvántartásaihoz képest 2019-re 234 ezer ember költözött el, de az állam nem frissítette az adatokat. Viszont még a levélszavazásnál is megkövetelte a személyazonosság igazolását, kivéve, ha valaki „örökre” korlátozva van a kora, betegsége, gyengesége vagy fogyatékossága miatt. A hivatalnokok arra biztatták a lakosokat, hogy vallják magukat ebbe a kategóriába tartozónak. Wisconsinban 2020 áprilisában tartottak számos helyi választást és a tagállami Legfelsőbb Bíróságra is választottak bírát, ekkor 195 ezren szavaztak levélben, de a novemberi elnökválasztásokig még 50 ezren vallották azt, hogy örökre korlátozva vannak.⁵⁶

Georgiában 2016-ban a levélszavazatok 6,4, 2018-ban 3,6 százalékát nyilvánították érvénytelennek. A demokraták által perelt szavazatszámllálási eljárások felpuhítása után viszont 2020-ban csak 0,4 százalékot tudtak érvénytelenné nyilvánítani. Korábban a levélszavazaton szereplő aláírásnak a georgiai szavazó-nyilvántartásban szereplő aláírással kellett egyeznie, a demokraták perei után azonban elég volt, ha bármilyen hivatalos aláírással egyezik, beleértve a levélszavazás-igénylő lapon szereplőt is. Ettől kezdve bármilyen ezzel kapcsolatos szabálytalanság felderítése lehetetlenné vált.⁵⁷

Washington, D. C., azaz a fővárosi kerület, ahol 70-100 százalékos szavazataránnyal nyert a demokraták, elkerülte a pereskedést, mivel miután a Judicial Watch perrel fenyegette meg a régiót 2023 decemberében, eltávolítottak 65 544 téves regisztrációt a nyilvántartásokból, ígéretet tettek további 37 962 név törlésére, és jelezték, hogy 73 522 regisztráció státuszát inaktívra állították.⁵⁸

Ohio 2024-ben törölt 155 ezer inaktív, elköltözött vagy elhunyt szavazót a listáiból, hogy betartsa a törvényt, mire beperelték emiatt, ám a Legfelsőbb Bíróság a tagállamnak adott igazat. Ohióban 2020-ban Trump nyert nagyjából félmillió szavazattal, azaz 155 ezer szavazat nem döntő, de jelentős részét teszi ki a különbségnek.⁵⁹

55 Marley–Vielmetti 2019.

56 Hemingway 2021, 1467–1503.

57 Uo. loc. 1589–1596. Ballotpedia 2020.

58 Judicial Watch 2024.

59 AP News 2024.

A Judicial Watch 2024. november 1-jén bejelentette, hogy a fellebbviteli bíróság neki adott igazat Mississippivel szemben, miután bepelelték az államot, amiért engedélyezte a választások napja után akár öt nappal beérkezett szavazatokat megszámlálását. Illinois-t is bepelelték 2022-ben, mivel ott egészen 14 nappal a választások napja utánig engedik beérkezni a szavazatokat, ha a választások napjáig feladták, sőt, a postai bélyegző nélkülieket is számolták.⁶⁰

A szervezet az utolsó pillanatban vette észre, hogy Georgia 7 megyéjében nem hajlandók betartani az állami választási törvényt, amely szerint „korai szavazásra” csak a választások napja előtti péntekig (esetünkben november 1-jéig) van lehetőség, és bejelentették, hogy hétfőn és hétfőn is befogadják az ilyen szavazatokat. Ugyan Georgiában 159 megye van, de valójában 6-ban – Fulton, DeKalb, Cobb, Gwinnett, Athens-Clarke, Clayton és Chatham – helyezkednek el a tagállam nagyobb városai, Atlanta és Athens, tehát az állam népességének jelentős része itt él. A Judicial Watch szerint ezzel a megyék nemcsak a georgiai választási törvényt sértik meg, hanem a 14. alkotmánymódosítás egyenlő védelemről szóló elvét és a szövetségi választási törvényeket is.⁶¹ A megyék önkényes lépéséről a *Federalist* is írt.⁶² Georgiában 2020-ban Biden 11 779 szavazattal nyert, tehát pár ezer szavazat is számít.

A demokraták és a baloldali meggyőződésű tudósok többnyire azzal érvelnek, hogy a kutatások szerint valójában alig néhány halott és elköltözött nevében szavaznak, tehát a ténylegesen megtörténő választási szabálytalanság minimális⁶³ (habár van ennek ellentmondó, más eredményre jutó kutatás is)⁶⁴. Azt is felhozzák, hogy a személyes szavazáskor elkövetett szabálytalanság azon államokban, ahol nincs szigorú öngazolási követelmény, úgyszintén ritka. Csakhogy egyrészt a dolgot természetéből fakadóan nehéz mérni (csupán a napvilágra került eseteket tudják vizsgálni), mondhatnánk tehát, hogy ami napvilágra kerül, az lehetséges, hogy csak a jéghegy csúcsa. Másrészt igen

⁶⁰ Judicial Watch 2024b.

⁶¹ Erről a szervezet vezetője, Tom Fitton posztolt az X-en: <https://x.com/TomFitton/status/1853188032117006808>

⁶² Lyman 2024.

⁶³ Wikipedia: Voter identification laws in the United, https://en.wikipedia.org/wiki/Voter_identification_laws_in_the_United_States#Fraud_prevention

⁶⁴ Richman–Chattha–Earnest 2014.

furcsa azzal érvelni, hogy felesleges szigorítással bezárni a potenciális szabálytalankodásra lehetőséget biztosító kiskapukat csak amiatt, mert ismereteink szerint általában kevesen élnek velük vissza, hiszen egy választási rendszer akkor megbízható, ha a csalás és szabálytalanság lehetőségét egyaránt minimálisra csökkenti.

Georgia: hidd el bemondásra?⁶⁵

Georgiában 2020-ban Biden 12 ezer szavazattal nyert, a helyi republikánusok azonban perelték a választást, mivel rengeteg szabálytalanság történt. Ezek központja Fulton megye volt – itt található a főváros, Atlanta nagy része is, így Fulton megyében él a 10 milliós Georgia lakosságának egytizede. Atlanta kisebb része DeKalb megyében fekszik, Georgiában pedig régi hagyománya van a választási szabálytalanságoknak.

A Trump-kampány ügyet csinált abból, hogy Fulton megyében nem engedték közel a szavazatszámolás helyszínéhez a Trump-kampány választási megfigyelőit. A *Fox News* és mások bemehettek az épületbe, de egy távoli pontról figyelhették csak az eseményeket. A levélszavazatokat az atlantai State Farm Arenában számlálták, ahol először állítólag csőtörés miatt nem kezdték meg időben a munkát. Utána éjjel fél tizenegykor abbahagyták a számlálást, és a felügyelők azt mondták a számlálóknak, hogy térjenek vissza reggel fél kilencre folytatni a számlálást. Csak négy ember maradt. Amikor egyesek azt kérdezték, mennyit számoltak meg és mennyi maradt még, hogy ezt ellenőrizni tudják reggel is, nem kaptak választ. Amikor több helyen felbukkant az információ, hogy valójában folytatódott a számlálás, néhány republikánus megfigyelő visszament, és azt mondták nekik, hogy éjjel egyik valóban folytatták páran a számlálást, de már abbahagyták.

A szavazatszámolás folytatását később egy darabig tagadták, de aztán kénytelenek voltak beismerni. Richard Barron, a megye választási igazgatójának menesztése hónapokig a levegőben lógott 2021 elején – végül maradhatott. Amikor szóba került az ügy, azt válaszolta:

⁶⁵ Fund–Spakovsky 2021, 10. fejezet. Hemingway 2021, 10. fejezet.

„A stábom szerint ez normális.” Érdekes, hogy hasonló „szünetet” rendeltek el Pennsylvania, Michigan és Wisconsin városaiban is.

DeKalb megyében félreszámoltak több ezer szavazatot, olyannyira, hogy a választások után az egészzet felülvizsgáló auditot rendeltek el. A Looking Ahead America (LAA) elnöke, Matthew Braynard által készített jelentés szerint Georgiában 66 ezer kiskorú volt ekkor regisztrálva, majdnem 5000 kettős regisztráció volt (akik más államban is regisztráltak), 40 ezren pedig államon belül költöztek át másik megyébe anélkül, hogy átregisztrálták volna magukat. 305 ezren a határidő után igényeltek levélszavazást. A 2020-as választásokon a korábbi arányokat figyelembe véve irreálisan kevés levélszavazatot találtak érvénytelennek.⁶⁶

A 2018-as 3,46 és a 2016-os 2,90 százalék 2020-ra lecsökkent 0,034 százalékra. Ez nem életszerű. A 159 megyéből 48-ban egyetlen érvénytelen levélszavazatot sem találtak. Az összes érvénytelennek talált levélszavazat száma 4471 volt, holott a korábbi adatok alapján valahol 33 és 41 ezer között kellett volna lennie.

A keresetet – mivel az alperes Fulton megye egyik választási szerve volt – a törvények szerint másik megyében kellett volna tárgyalni, ám a bíróság mégis Fulton megye egyik liberális ítéleteiről híres bírájára szignálta az ügyet. Sok nehézség után végül az ügy a szomszédos Cobb megyében kötött ki, ahol a bíró 2021. január 8-ra tűzte ki az első meghallgatást – két nappal azutánra, hogy a washingtoni szenátus hitelesítette az elektori testület szavazatait.

Egyenlőtlen tagállami szabályozások?⁶⁷

Texas be akart perelni több tagállamot – Pennsylvaniát, Georgiát, Michigant és Wisconsin – a 2020-as választások után, mivel megítélése szerint annyira nem tartották be a saját törvényeiket, hogy az hátrányt okozott az olyan államok szavazóinak, mint Texas. Ezért Texas azt kérte a bíróságtól, hogy függessze fel ezen államokban a választási eredmények érvényesítését. A Legfelsőbb Bíróság elutasította a beadványt,

⁶⁶ Look Ahead America 2021.

⁶⁷ Fund–Spakovsky 2021, 524–610.

mondván, nem látja Texas érdekeltségét a kérdésben, pedig legalább 16 másik tagállam támogatta Texas beadványát.

Az amerikai törvények szerint a választási és szavazási szabályok a tagállami törvényhozás hatáskörébe tartoznak, nem a végrehajtó vagy a bírói hataloméba. Az említett négy tagállamban azonban a végrehajtó hatalom (kormányzó, államminiszter) és a bíróságok (helyi Legfelsőbb Bíróság stb.) önkényesen nyúltak bele a választási törvényekbe. Hogyan? Mit kifogásolt Texas és a hozzá csatlakozó tagállamok?

Pennsylvániában Kathy Boockvar demokrata államminiszter (*secretary of state*) önkényesen hatályon kívül helyezett jó pár olyan szabályozást, amely a távol szavazók aláírásainak hitelesítésére vonatkozott, és többek közt azzal érvelt, hogy a választási bizottságok nem érvényteleníthetnek szavazólapot aláírás-elemzéssel – ezen érvelése viszont teljesen egyértelműen ellentétes a pennsylvániai szabályozással. Sőt, Boockvar elrendelte azt is, hogy a beérkezett levélszavazatokat a választások napja előtt nyissák fel, és ha „hibás” a kitöltés, keressék fel a szavazót, felajánlva a „javítás” lehetőségét. A szavazatjavítás (*ballot curing*) ezen gyakorlatát a demokraták sokfelé igyekeznek meghonosítani. Minderre viszont a helyi törvények egyértelműen nem adnak lehetőséget, így aztán egyes megyék eleget tettek Boockvar kérésének, mások nem – ez pedig nyilvánvalóan sérti a szavazói egyenlőséget.

Philadelphia városa és Allegheny megye természetesen megfogadta az államminiszter „kérését”, viszont a szavazatszámolás éjszakáján letakarták az ablakokat, és a republikánus megfigyelőket nem engedték közel az épületekhez. Az is előfordult, hogy késő éjjel hazaküldték a számlálókat, mondván, reggel befejezik a munkát, majd néhányan maradtak, és mégis folytatták a számlálást. Amikor kitört a botrány, közölték: mindenkit biztosítanak afelől, hogy ők nem csaltak.

Bár a helyi törvények egyértelműen a választás napján este nyolc órát határozzák meg a távol szavazók szavazólappjai beérkezési határidejének, a demokrata többségű helyi Legfelsőbb Bíróság a pennsylvániai Demokrata Párt bírósági beadványának helyt adva három nappal a választások napja utánig kiterjesztette a határidőt, hivatkozva a tagállami alkotmány azon kitételére, amely szerint a választásoknak „szabadnak és egyenlőnek” kell lenniük.

A republikánusok természetesen fellebbeztek a washingtoni Legfelsőbb Bírósághoz, de az október 19-én – alig három héttel a választások

előtt – elutasította a beadványt, majd még egyszer elutasította október 28-án, habár három bíró – Samuel Alito, Thomas Clarence és Neil Gorsuch – különvéleményt fogalmazott meg, miszerint a dolog „nemzeti jelentőségű” lett volna.

Georgiában a republikánus államminiszter, Brad Raffensperger peren kívül megegyezett a georgiai Demokrata Párttal 2020 márciusában, hogy úgy változtatják meg a törvények által megkövetelt aláírás-ellenőrzés módját, hogy lényegében lehetetlen legyen elutasítani egy-egy elvileg érvénytelen levélszavazatot azért, mert a rajta szereplő aláírás nem egyezik a szavazó nyilvántartott aláírásával. Sőt, a megegyezésben azt is kikötötték, hogy a helyi demokraták által kijelölt szakértő által összeállított választási útmutatót kell kiadni.

Michiganben Jocelyn Benson demokrata államminiszter annak ellenére kiküldette minden regisztrált szavazónak a levélszavazólapokat, hogy erre a törvények nem adnak neki lehetőséget, majd úgyszintén törvényellenesen engedélyezte, hogy a szavazók aláírásuk igazolása nélkül igényeljenek levélszavazólapot online. A Detroitot magában foglaló Wayne megye választási hivatalnokai ráadásul egyszerűen ignorálták a levélszavazatok esetében az aláírás-igazolási követelményeket.

Wisconsinban a demokrata erődnek számító városok – Green Bayben, Kenoshában, Madisonban, Milwaukeeban és Racine-ban – különféle közterein helyeztek ki a biztonsági követelményeknek meg nem felelő szavazóládákat a levélszavazatok összegyűjtésére, holott a helyi törvények világosan kimondják, hogy a levélszavazatokat a helyi jegyzőnek kell elküldeni, és a másképp leadott szavazatokat nem lehet számitásba venni. Sőt, arra biztatták az embereket, hogy vallják magukat „örökre korlátozottnak” – a lehetőség eredetileg a tartósan fogyatékosok és betegek számára van fenntartva, és mentesít a személyazonossági és aláírási követelmények alól.

Marc Elias, a laxista szabályok jogásza

A demokraták laxista szavazási szabályok meghozatalát célzó akcióit Marc Elias vezeti,⁶⁸ a Perkins Coie ügyvédi iroda prominens munkatársa, amely dolgozik demokrata toppolitikusoknak (Obama, Hillary Clinton stb.), valamint olyan vállalatoknak is, mint a Twitter, a Facebook, az Intel, a Google és az Amazon. Elias közreműködött John Kerry 2004-es és Hillary Clinton 2016-os kampányában is, és ő állította össze a 2016-os orosz választási beavatkozásról szóló demokrata elmélet egyik alapjául szolgáló Steele-dossziét (az elmélet nem igazolódott). 2020–21-ben pedig a Biden-kampány és a Nemzeti Demokrata Bizottság (a Demokrata Párt vezető testülete) részéről ő reagált a Donald Trump által indított választási perekre – 65-ből 65-öt meg is nyert. A *New York Times* szerint ő „az egyik legfélelmetesebb választási jogász”, és „az egyik legbefolyásosabb, nem választott demokrata Washingtonban”.⁶⁹ A Politico szerint Elias „meghatározó erő, ami az amerikai választási jogot illeti”. „A demokraták újrászámoló királyának” is nevezik.⁷⁰

Elias 1998 óta perelt demokrata politikusok nevében kisebb-nagyobb választásokat, főleg újrászámolási ügyeket, és legtöbbször megnyerve a pereket. Például 2008-ban Minnesotában 8 hónapos újrászámolási akcióval fordított meg egy választást, amit a republikánus jelölt 727 szavazattal először megnyert, majd Eliasék akciója után 312 szavazattal elvesztett. Ezzel meglett a demokratáknak az ObamaCare megszavazásához szükséges 60 fős szenátusi szupertöbbsége. Ekkor a demokraták nem tekintették a demokrácia elleni lépésnek a választás beperlését.⁷¹

2020-ban Elias amellet érvelt, hogy szavazatok tömegei maradnak számolatlanul, valamint hogy hiba érvénytelennek venni és nem megszámolni azokat a levélszavazatokat, amelyekben az aláírás nem egyezik a nyilvántartottal.⁷² Annak ellenére érvelt így, hogy ez az egyezési követelmény épp az egyik fő biztosítéka a személyazonosságnak. Elias így aztán a lehető leglazább szavazási szabályok mellett áll ki – és pe-

⁶⁸ Marc Eliásról lásd: Fund–Spakovsky 2021, 7. fejezet. Hemingway 2021, 333–470.

⁶⁹ Vogel–Mazzei 2018.

⁷⁰ Vogel 2014.

⁷¹ Hemingway 2021, 371–408.

⁷² Elias 2020.

rel. Többek közt el akarja érni, hogy ne politikai önkéntesek dolgozzanak a szavazóközetekben, hanem kormányzati alkalmazottak, akik többnyire demokrata szavazók. Valamint azt is, hogy azok szavazatát is érvényesként számolják, akik nem regisztráltak, ráadásul rossz helyre mentek szavazni.

Eliasék és az érveléseiket alátámasztani hivatott professzorok rendszerint azzal a paternalista és rasszista érveléssel állnak elő, hogy a fekete és spanyol ajkú szavazók nem képesek a maguk bonyolultságában felfogni a szavazási szabályokat. Például Charles Stewart, az MIT politikatudomány-professzora szerint a rosszabb felfogású, „kevésbé szofisztikált” szavazók „többnyire afroamerikaiak”.⁷³

A demokraták Marc Elias vezetésével beperelik azokat a tagállamokat, amelyek nem felelnek meg az általuk jónak tartott, meglehetősen laxista, a szabálytalanságok lehetőségének tág teret adó szavazási szabályoknak, melyeket ők a „szavazási szabadság” védelmében kezdeményeznek. A tagállami vezetők általában peren kívül megegyeznek, és engednek Eliasék követeléseinek. Ezt nevezik *sue-and-settle* technikának (kb. „perelj és egyezz meg”). 2020 tavaszán például az Eliashoz köthető csoportok beperelték Észak-Karolinát, hogy fellazítsák a levélszavazatokra vonatkozó szabályokat. Ahelyett, hogy vállalta volna a pert, Észak-Karolina demokrata főügyésze inkább megegyezett Eliasékkal.⁷⁴ Az Elias-féle akciók egyik pénzügyi szponzora – írta a *New York Times*⁷⁵ és a *Washington Post* is⁷⁶ – Soros György volt, 5 millió dollárral.

Következtetések

Tanulmányomban bemutattam, hogy a 2020-as amerikai elnökválasztással összefüggésben, de nem csak azzal szemben megfogalmazott aggodalmak az esetleges választási szabálytalanságokat (esetleg tudatos csalásokat) illetően egyáltalán nem légből kapottak. Donald Trump

⁷³ Fund–Spakovsky 2021, 1800.

⁷⁴ Speakermoore.com 2020.

⁷⁵ Haberman 2015.

⁷⁶ Barnes 2016.

az úgynevezett *popular vote*-ban, vagyis az összes leadott szavazatok számát tekintve valóban több millióval vesztett Joe Bidennel szemben 2020 novemberében, ám az amerikai választási szabályok sajátosságai miatt Biden győzelme valójában csak 22 ezer szavazaton múltott. A tanulmány elején idézett szakirodalom szerint az amerikai választások történelmének jellemző karakterisztikuma a szabálytalanság, de ez a kortárs választásokra nem igaz, azokon egyrészt nagyon csekély ennek esélye, másrészt viszont – ennek némileg ellentmondó következtetés – nehéz felderíteni.

Ebből kifolyólag nem az a fő kérdés, hogy valóban történtek-e szabálytalanságok 2020-ban és bármikor máskor, hanem a szabálytalanságoknak és esetleges csalásokra lehetőséget teremtő szabályozásokra kell koncentrálni. Már csak azért is, mert a választások integritása legitimáló erő: ha a megfelelő szabályozás miatt fel sem merülhet a csalás és szabálytalanság gyanúja, az stabilabb kormányzást jelenthet. Azt is kimutattam, hogy sokkal kisebb mértékű szabálytalanságok is elegendőek lehetnek volna a 2020-as elnökválasztási eredmény befolyásolására.

Tanulmányomban a választási szabálytalanságok gyanúját megalapozó ellentmondásos szabályozásokat, szabályáthágásokat mutattam be. Jó részük annyira megalapozott volt, hogy pereskedtek miattuk a szigorításért vagy törvénybetartásért harcolók, sőt, pert is nyertek az érintett megyékkel, tagállamokkal szemben. Talán nem szorul különösebb bizonyításra, hogy a személyazonosság igazolásának anomáliái, az *absentee balloting*, a *ballot harvest*, az *early voting*, a választások napjának választási szezonná bővítése, a pártközi számlálóbizottságok hiánya, a regisztrációs nyilvántartások elavult mivolta, az elhunyt és elköltözött szavazók nyilvántartása együttesen tág teret biztosít az esetleges választási szabálytalanságoknak, extrém esetben csalásnak. Nevezetesen elsősorban is növeli a lehetőségét a választó szavazata megváltoztatásának, a más nevében való voksolásnak (például halottak), a több voks leadásának (például elköltözöttek), a jogosulatlan személy általi voksolásnak (például illegális migránsok).

Még érdekesebb, hogy az amerikai baloldal ragaszkodik ezekhez a laxista szabályozásokhoz, sőt, pereskedik azért, hogy minél lazábbak legyenek a szavazási szabályok.

Hogyan lehetne elejét venni a csalásgyanúknak? John Fund és Hans von Spakovsky szerint: 1. rendben kellene tartani a választói regisztrációs nyilvántartásokat; 2. a tagállamoknak meg kellene követelniük a fényképes igazolványt mind a személyes, mind a távolléti szavazás esetében; 3. teljes hozzáférést kellene adni a választási megfigyelőknek a szavazatszámolás folyamatához; 4. nem szabad engedélyezni a szavazatszámolást a választások napja előtt; 5. a tagállami törvényhozásnak meg kellene tudnia akadályozni, hogy a hivatalnokok megszegjék vagy elszabotálják a szabályok betartását; 6. nem szabad engedélyezni az automatikus választói és a választások napján való regisztrációt.⁷⁷

Magyarországról nézve eme felvetések teljesen evidensnek tűnnek, épp az a furcsa, hogy a demokrácia egyik fellegvárának tartott Amerikai Egyesült Államokban nem azok, és küzdeni kell értük, mások pedig ellenük küzdenek. Valószínű, hogy ha a magyar szavazási rendszer olyan lenne, mint az amerikai, a nemzetközi közösség aligha fogadná el a választásaink végeredményét.

Tanulmányomból kitűnik, hogy valóban komoly aggodalmak vehetők fel az Amerikai Egyesült Államokban a választások tisztaságával kapcsolatban, ha nem is konkrét csalásgyanú formájában, hanem mert a laxista szabályozás sok tagállamban egyszerűen tág teret biztosít az esetleges szabálytalanságoknak, melyek szoros választások esetén nem feltétlenül hanyagolhatók el a végeredményt tekintve. Hogy a kiskapukat bezárják-e, az a jövő amerikai politikai küzdelmeinek kérdése.

Irodalom

AP News 2024: Ohio removes 155,000 from voter rolls ahead of November's presidential election. *Apnews.com*, augusztus 2. <https://apnews.com/article/election-2024-ohio-voter-rolls-purge-4c8fda4ae658b1b1607b5f8188a57729> (letöltve: 2024. 01. 07.).

Ballotpedia 2020: Election results, 2020: Analysis of rejected ballots. *Ballotpedia.org*, https://ballotpedia.org/Election_results,_2020:_Analysis_of_rejected_ballots (letöltve: 2024. 01. 07.).

Barnes, Robert 2016: The crusade of a Democratic superlawyer with multimillion-dollar backing. *Washington Post*, augusztus 7. https://www.washingtonpost.com/politics/courts-law/the-crusade-of-a-democratic-super-lawyer-with-multimillion-dollar-backing/2016/08/07/2c1b408c-5a54-11e6-9767-f6c947fd0cb8_story.html (letöltve: 2024. 01. 07.).

⁷⁷ Fund–Spakovsky 2021, 12. fejezet.

- Campbell, Tracy 2005: *Deliver the Vote: A History of Election Fraud, an American Political Tradition-1742-2004*. Carroll & Graf.
- CFER 2005: *Building Confidence in U.S. Elections. Report of the Commission on Federal Election Reform*. <https://web.archive.org/web/20160304090922/http://www.eac.gov/assets/1/AssetManager/Exhibit%20M.PDF> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- CIT–MIT 2001: Voting: What Is, What Could Be. *California Institute of Technology / Massachusetts Institute of Technology Voting Technology Project*. <https://vote.caltech.edu/reports/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Elias, Marc 2020: We Are Not Counting Every Vote. *Medium*, január 13. <https://medium.com/@marceelias/we-are-not-counting-every-vote-e3b91b4a96f1> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Fahrenthold, David A. 2012: Selling votes is common type of election fraud. *Washington Post*, október 1. https://www.washingtonpost.com/politics/decision2012/selling-votes-is-common-type-of-election-fraud/2012/10/01/f8f5045a-071d-11e2-81ba-ffe35a7b6542_story.html (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Federal Election Commission 2020: *Federal Elections 2020*. Washington, D.C. 2022. <https://www.fec.gov/resources/cms-content/documents/federaelections2020.pdf> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Fessler, Pam 2012: Study: 1.8 Million Dead People Still Registered To Vote. *Npr.org*, február 14. <https://www.npr.org/2012/02/14/146827471/study-1-8-million-dead-people-still-registered-to-vote> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Fund, John – Spakovsky, Hans von 2021: *Our Broken Elections: How the Left Changed the Way You Vote*. Encounter Books.
- Geraghty, Jim 2016: Hillary Clinton in 2002: George W. Bush Was ‘Selected, Not Elected’. *National Review*, október 20. <https://www.nationalreview.com/corner/hillary-clinton-2002-george-w-bush-was-selected-not-elected/> (letöltve: 2025. 01. 25.).
- Goel, Sharad et al. 2020: One Person, One Vote: Estimating the Prevalence of Double Voting in U.S. Presidential Elections. *American Political Science Review*, 114. évfolyam, 2, 456–469.
- Gillespie, June Andra 2015: Voter Identification and Black Voter Turnout An Examination of Black Voter Turnout Patterns in Georgia, 2000–2014. *Phylon*, 52. évfolyam, 2, 43–67.
- Graff, Michael – Ochsner, Nick 2021: *The Vote Collectors: The True Story of the Scammers, Politicians, and Preachers behind the Nation’s Greatest Electoral Fraud*. University of North Carolina Press.
- Gumbel, Andrew 2008: Election Fraud and the Myths of American Democracy. *Social Research: An International Quarterly*, 75. évfolyam, 4, 1109–1134.
- Haberman, Maggie 2015: George Soros Bankrolls Democrats’ Fight in Voting Rights Cases. *New York Times*, június 15. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/politics/first-draft/2015/06/05/bankroller-of-democratic-voting-rights-cases-george-soros/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Hemingway, Mollie 2021: *Rigged: How the Media, Big Tech, and the Democrats Seized Our Elections*. Regnery.
- Heritage Foundation 2017: New Report Exposes Thousands of Illegal Votes in 2016 Election. *The Heritage Foundation*, július 28. <https://www.heritage.org/election-integrity/commentary/new-report-exposes-thousands-illegal-votes-2016-election> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Herron, Erik S. – Pekkanen, Robert – Shugart, Matthew Søberg 2018: *The Oxford Handbook of Electoral Systems*. Oxford University Press.

- Holt, Michael F. 2008: *By One Vote: The Disputed Presidential Election of 1876*. University Press of Kansas.
- Ipsos 2022: Seven in ten Americans say the country is in crisis, at risk of failing. *Ipsos.com*, január 3. <https://www.ipsos.com/en-us/seven-ten-americans-say-country-crisis-risk-failing> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Judicial Watch 2020: New Judicial Watch Study Finds 353 U.S. Counties in 29 States with Voter Registration Rates Exceeding 100%. *Judicial Watch*, október 16. <https://www.judicialwatch.org/new-jw-study-voter-registration/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Judicial Watch 2023a: Lawsuit Forces Los Angeles County To Remove 1.2 Million Ineligible Voters From Rolls. *Judicial Watch*, február 27. <https://www.judicialwatch.org/lawsuit-forces-los-angeles-county-to-remove-1-2-million-ineligible-voters-from-rolls/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Judicial Watch 2023b: Update: 4 million voters cleaned up from voter rolls. *Judicial Watch*, szeptember 5. <https://www.judicialwatch.org/videos/update-4-million-names-cleaned-up-from-voter-rolls/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Judicial Watch 2024a: Judicial Watch Sues Oregon to Force Clean Up of Voter Rolls—Law-suit Alleges Oregon Has One of Worst Voting Lists in the Nation. *Judicial Watch*, október 23. <https://www.judicialwatch.org/oregon-clean-up-voter-rolls/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Judicial Watch 2024b: HUGE Election Lawsuit Victory. *Judicial Watch*, november 1. <https://www.judicialwatch.org/huge-election-lawsuit-victory> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Levine, Jon 2020: Confessions of a voter fraud: I was a master at fixing mail-in ballots. *New York Post*, augusztus 29. <https://nypost.com/2020/08/29/political-insider-explains-voter-fraud-with-mail-in-ballots/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Liptak, Adam 2012: Error and Fraud at Issue as Absentee Voting Rises. *New York Times*, 2012. október 6. <https://www.nytimes.com/2012/10/07/us/politics/as-more-vote-by-mail-faulty-ballots-could-impact-elections.html> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Look Ahead America 2021: LAA's Voter Integrity Project Releases The Georgia Report. *Lookaheadamerica.org*, április 19. <https://lookaheadamerica.org/GeorgiaReport/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Lyman, Brianna 2024: Georgia GOP Leaders Are Outraged After Dem-Led Counties Abruptly Extend Ballot Drop-Off Deadline. *The Federalist*, november 3. <https://thefederalist.com/2024/11/03/georgia-gop-leaders-outraged-after-dem-led-counties-abruptly-extend-ballot-drop-off-deadline/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Marley, Patrick Marley – Vielmetti, Bruce 2019: Judge orders 234,000 purged from Wisconsin voter rolls. *USA Today*, december 13. <https://eu.usatoday.com/story/news/nation/2019/12/13/wisconsin-voter-registration-judge-orders-234-000-purged-rolls/2643852001/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Møller, Jørgen – Svend-Skaaning, Erik 2013: *Democracy and Democratization in Comparative Perspective. Conceptions, conjunctures, causes, and consequences*. Routledge.
- National Conference of State Legislatures 2025: Voter ID Laws Report. Frissítve: 2025. július 2. <https://www.ncsl.org/elections-and-campaigns/voter-id>.
- NBC Los Angeles 2019: LA County and State to Purge 1.5 Million Inactive Voters From Rolls. *NBC Los Angeles*, február 7. <https://www.nbclosangeles.com/news/la-county-and-state-to-purge-15-million-inactive-voters-from-rolls/6866/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Pew Research Center 2020: What the 2020 electorate looks like by party, race and ethnicity, age, education and religion. *Pew Research Center*, október 26. <https://www.pewresearch>.

- org/short-reads/2020/10/26/what-the-2020-electorate-looks-like-by-party-race-and-ethnicity-age-education-and-religion/.
- Pew Research Center 2021: Republicans and Democrats Move Further Apart in Views of Voting Access. *Pew Research Center*, április 22. <https://www.pewresearch.org/politics/2021/04/22/republicans-and-democrats-move-further-apart-in-views-of-voting-access/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- PILF 2020: PA Lawsuit: 21K Deceased on Voter Rolls, Evidence of Voting Activity After Death. *Publicinterestlegal.org*, november 5. <https://publicinterestlegal.org/press/pa-lawsuit-21k-deceased-on-voter-rolls-evidence-of-voting-activity-after-death/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Pollak Joel B. 2020: *Neither Free nor Fair: The 2020 U.S. Presidential Election*. Magánkiadás.
- Richman, Jesse T. – Chattha, Gulshan A. – Earnest, David C. 2014: Do non-citizens vote in U.S. elections? *Electoral Studies*, 36, 149–157.
- Rodden, Jonathan 2019: *Why Cities Lose: The Deep Roots of the Urban-Rural Political Divide* Basic Books.
- Sandy, Maisel L. 2007: *American Political Parties and Elections. A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Shepherd, Brittany 2022: Majority of Americans think Jan. 6 attack threatened democracy: POLL. *ABC News*, január 2. <https://abcnews.go.com/Politics/majority-americans-jan-attack-threatened-democracy-poll/story?id=81990555> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Spakovsky, Hans A. von – Samalis-Aldrich, Kaitlynn 2020: New Report Finds Tens of Thousands of Cases of Possible Election Fraud. *Inside Sources*, október 8. <https://insidesources.com/new-report-finds-tens-of-thousands-of-cases-of-possible-election-fraud/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Speaker Moore.com 2020: N.C. Voters and Lawmakers File Federal Suit to Stop “Sue-and-Settle” Elections Scam by AG Stein and Cooper’s Campaign Lawyer. *Speaker Moore.com* (Tim Moore észak-karolinai speaker honlapja), szeptember 26. <http://speaker Moore.com/n-c-voters-lawmakers-file-federal-suit-stop-sue-settle-elections-scam-ag-stein-coopers-campaign-lawyer/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Supreme Court 2018: 16-980 Husted v. A. Philip Randolph Institute (06/11/2018). *Supremecourt.gov*, https://www.supremecourt.gov/opinions/17pdf/16-980_f2q3.pdf (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Swann Sara 2022: No, most Americans don’t believe the 2020 election was fraudulent. *PolitiFact*, február 2. <https://www.politifact.com/factchecks/2022/feb/02/viral-image/no-most-americans-dont-believe-2020-election-was-f/> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- The Pew Charitable Trusts 2012: Inaccurate, Costly, and Inefficient: Evidence That America’s Voter Registration System Needs an Upgrade. *Pewtrusts.org*, https://www.pewtrusts.org/~media/legacy/uploadedfiles/pcs_assets/2012/PewUpgradingVoterRegistrationpdf.pdf (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Udani, Adriano – Kimball, David C. – Fogarty, Brian 2018: How Local Media Coverage of Voter Fraud Influences Partisan Perceptions in the United States. *State Politics & Policy Quarterly*, (18) 2. 193–210.
- US Department of Justice 2022: Former U.S. Congressman and Philadelphia Political Operative Pleads Guilty to Election Fraud Charges. *Justice.gov*, július 6. <https://www.justice.gov/usao-edpa/pr/former-us-congressman-and-philadelphia-political-operative-pleads-guilty-election-fraud>.

- Vogel, Kenneth P. – Mazzei, Patricia 2018: In Florida Recount Fight, Democratic Lawyer Draws Plaudits and Fire. *New York Times*, november 14. <https://www.nytimes.com/2018/11/14/us/politics/florida-governor-recount.html> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- Vogel, Kenneth P. 2014: The man behind the political cash grab. *Politico*, december 12. <https://www.politico.com/story/2014/12/democratic-lawyer-crafted-campaign-finance-deal-113549> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- WP-CAPC 2017: *Democracy Trend for Release*. Washington Post – Center for American Politics & Citizenship, <https://s3.documentcloud.org/documents/4156951/2017-10-06-Democracy-Trend-for-Release.pdf> (letöltve: 2024. 01. 07.).

Egyéb internetes források:

- https://en.wikipedia.org/wiki/2020_United_States_presidential_election (letöltve: 2024. 01. 07.).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Voter_identification_laws_in_the_United_States (letöltve: 2024. 01. 07.).
- https://en.wikipedia.org/wiki/Voter_registration_in_the_United_States (letöltve: 2024. 01. 07.).
- <https://justfacts.votesmart.org/elections/voter-registration/ND#.WCFO5NxXQSQ> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- <https://vip.sos.nd.gov/PortalList.aspx> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- <https://www.heritage.org/election-integrity> (letöltve: 2024. 01. 07.).
- https://www.ncsl.org/documents/legismgt/elect/Voter_ID_Courts_May2014.pdf (letöltve: 2024. 01. 07.).
- <https://x.com/TomFitton/status/1853188032117006808> (letöltve: 2024. 01. 07.).

KURUCZ BARNABÁS¹

Megértő, de nem semleges: elemzés a Magyar Péter-jelenségről

*Understanding, but not neutral: an analysis of the
Péter Magyar phenomenon*

Metz Rudolf – Kövesdi Veronika:

A Magyar Péter-jelenség – Egy politikai felemelkedés anatómiája²

A hazai politikai nyilvánosságban viszonylag ritkán figyelhető meg olyan rövid idő alatt lezajló, nagy intenzitású átrendeződés, mint amelyet a „Magyar Péter-jelenség” körül szerveződő figyelem, azonosulás és elutasítás mintázatai kiváltottak. Metz Rudolf Tamás és Kövesdi Veronika kötete ebbe a sűrű, erősen affektív mezőbe illeszkedik, ugyanakkor vállaltan nem az aktuálpolitikai kommentár műfaját követi. Elemzési fókusza arra a kérdésre irányul, hogy a 21. században milyen feltételek mellett konstituálódik a karizma, miként szerveződik meg egy új vezető körül a követői meggyőződés és lojalitás, valamint milyen társadalmi és politikai mechanizmusok reprodukálják és dinamizálják e folyamatot. A könyv módszertani önmeghatározása a politikatudomány értékítélettől tartózkodó (deskriptív-analitikus) hagyományához kapcsolódik;³ ezzel együtt az alkalmazott fogalmi keret, az elemzési nyelv és a kategóriaválasztás szükségszerűen olyan értelmezési síkot hoz létre, amely normatív implikációval is járhat. Ennyiben a kötet ugyan igyekszik az interpretációt kontroll alatt tartani, ám valójában nem tudja maradéktalanul elkerülni, hogy fogalmai és kategóriaválasztásai előzetes értelmezési keretet kényszerítsenek az anyagra: az elem-

¹ Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola.

² Budapest, HVG Könyvek, 2025.

³ Néhány aktuális hazai példa: Boda–Rakovics és Máté–Tóth–Rakovics.

zés így nem pusztán leíró, hanem – sokszor reflektálatlanul – jelentésképző és normatív irányultságú is.

Metz Rudolf Tamás politológus, a Budapesti Corvinus Egyetem oktatója (egyetemi adjunktus), a Nemzetközi Kapcsolatok és Politikatudományi Doktori Iskola politikatudományi programigazgatója; emellett a HUN-REN/ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének kutatója. Kutatásainak fókuszában a politikai vezetés és karizma, a populista vezetők és követők viszonya, valamint a kortárs politikai kommunikáció áll.

Kövesdi Veronika egykori baloldali aktivista, mára médiakutató és politikai kommunikációval foglalkozó kutató, az ELTE Média és Kommunikáció Tanszékének oktatója, valamint a HUN-REN/ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének (Demokrácia és Politikai Elmélet) munkatársa; kutatásai interdiszciplináris megközelítésben vizsgálják a stratégiai kommunikáció, meggyőzés és manipuláció mechanizmusait, különösen a hitrendszerek és a karizma összefüggéseiben.

A most bemutatott *A Magyar Péter-jelenség – Egy politikai felemelkedés anatómiája* című kötet 2025-ben jelent meg a HVG Könyvek (HVG Kiadó) gondozásában. A mintegy 304 oldalas munka szerkezete alapvetően átgondolt, következetes tematikus ívet rajzol fel; ugyanakkor a szövegben több ponton visszatérő gondolatok és megfogalmazások ismétlődnek, ami helyenként redundáns hatást kelt.

A Kövesdi–Metz-mű egyik üdvözlendő sajátossága, hogy deklaráltan megértő (értelmező) tudományos attitűddel közelít a vizsgált jelenséghez, ahogy a szerzők fogalmazznak „[...] ez a könyv nem ítélet, de nem is méltatás [...]”.⁴ Véleményem szerint ez a gesztus a politikatudományban kifejezetten termékeny irány, mert elmozdít a „jó-rossz”, „igaz-hazug” típusú minősítések kényszerétől, és inkább a tapasztalatvilág szerkezetére, az értelemképződés módjaira kérdez rá. A szerzők ezt explicit módon is rögzítik: „A társadalomtudomány – különösen a politikatudomány – feladata nem az, hogy megmondja, ki a jó politikus és ki a rossz, ki mond igazat és ki hazudik, vagy épp ki melyiket csinálja ügyesebben.”⁵ Ennek tétje a politikai kommunikáció kutatásában kü-

4 Kövesdi–Metz 2025a, 9.

5 Uo.

lönösen nagy: a megértő perspektíva képes leválasztani az elemzést az előzetes morális ítéletekről, és ezzel – legalább elvi szinten – teret nyit a kevésbé normatív, inkább leíró-értelmező magyarázatoknak.⁶ Ennek megfelelően a kötet célkitűzése, hogy „[...] lebontsuk az értelmezésekről azokat a hangzatos, de leegyszerűsítő kifejezéseket [...], amelyek sokszor inkább elfedik, semmint magyarázzák a Magyar-jelenséget mozgó mélyebb társadalmi és politikai folyamatokat”⁷ – ami szorosan illeszkedik ahhoz a fenomenológiai törekvéshez,⁸ hogy ne a címkézés, hanem a jelenség belső logikája és jelentéshorizontja váljon vizsgálhatóvá. Azonban Kövesdi és Metz korábbi írásaiban nem mindig ezt a következetesen megértő utat járta,⁹ hanem gyakran erősebben normatív, minősítő nyelvet használt. Ez nem von le a mostani könyv módszertani ambíciójának értékéből, de jelzi, hogy a megértő önleírás (és a tényleges elemzési gyakorlat) között a szerzőpáros életművén belül is feszültség van.

A fenomenológiai megközelítés rövid ismertetését tömör szerzői bemutatás követi, majd a kötet első két nagy egysége a messiásvárás társadalmi kontextusát, illetve a Magyar-mítosz kialakulásának logikáját elemzi. A szerzők nem utasítják el a messianizmus fogalmát, helyette a jelenség funkcióit és a demokrácián belül elfoglalt helyét igyekeznek megragadni. Értelmezésükben a messiás a politikai valóság összetettségét leegyszerűsíti, ezáltal orientációt kínál, kontrollérzetet teremt, és közösségi identitásképző erővel bír. Magyarországon mindezt különösen felerősíti az alacsony intézményi bizalom, az elitellenes at-

6 A neomarxista, illetve kritikai irányzat a vizsgálat tárgyához eltérő episztemológiai előfeltevések mentén közelít, hiszen abból indul ki, hogy alapfogalmaink (például demokrácia, rend, biztonság, nemzet, normalitás) nem értéksemlegesek, hanem szükségképpen meghatározott értékválasztásokhoz és érdektérvekhez kapcsolódnak. Ennek megfelelően a hatalom problematikája nem kizárólag intézményi elrendeződésekben és döntéshozatali folyamatokban ragadható meg, hanem a diskurzusokban, a normatív rendekben, a szakértői tudásképződésben, a médiában, valamint a hétköznapi kategorizációkban is. E megközelítésben expliciten megfogalmazott kutatási célként jelenik meg az uralom, az elnyomás és az egyenlőtlenségek újratermelése mechanizmusainak feltárása. Hazai viszonylatban többek közt Éber Márk Áron és Antal Attila képvisel hasonló álláspontot. Éber 2025; Antal 2025.

7 Kövesdi–Metz 2025a, 34.

8 A fenomenológia a társadalmi világot úgy próbálja megérteni, ahogyan a hétköznapi emberek megélik és értelmezik – vagyis a társadalmi rendet nem „kívülről”, kész objektumként kezeli, hanem jelentésekből, tipizálásokból és kölcsönös elvárásokból felépülő valóságként. Lásd: Schütz 1984; újabban Berger 2023.

9 Kövesdi–Metz 2025b.

titűdök elterjedtsége, valamint a vezérközpontú politikai kultúra hagyománya. E keretből következik, hogy a „Magyar Péter-jelenséget” a könyv társadalmi konstrukcióként határozza meg, tehát egy olyan képződményként, amely a hazai politikai kultúra mélyebb rétegeiből táplálkozik. Ugyanakkor a kötet értelmezési horizontját alapvetően az a keretezés határozza meg, amely Magyar Pétert – elsősorban támogatóinak nézőpontján keresztül – hősként konstruálja, s ezzel már a kiindulópontnál normatív irányt és pozitív értéktöbbletet rendel a jelenséghez. A szerzők explicit módon is rögzítik ezt a premisszát: „A folyamatot közösségi hősteremtésként értelmezzük.”¹⁰ Az efféle megközelítés módszertani következménye, hogy a vizsgált szereplő problematikusabb vonásai háttérbe szorulnak: a követők támogatói attitűdje a hősmítosz koherenciáját veszélyeztető elemeket szükségképpen elmosódottá, esetlegessé teszi. E ponton ugyanakkor felmerül a szimmetria kérdése is: amennyiben a politikai közösségek hősképzése önmagában legitim elemzési keret, indokolható-e, hogy az elmúlt időszakban miért nem keletkeztek hasonló hangvételű tudományos – nem csak esszéista, ismeretterjesztő¹¹ – tárgyalások Orbán Viktor követői közösségének heroizáló narratíváiról, noha a politikai lojalitás ott is széles népcsoportokat jellemez, továbbá a karizmatikus vezetőképet szintén hősként stabilizálja.¹²

A harmadik fejezet a digitális karizma fogalmát és gyakorlatát járja körbe.¹³ A szerzők helyesen mutatnak rá, hogy a közösségi média nem semleges közvetítő, hanem aktív formáló, ebből fakadóan a digitális karizma egy interaktív folyamat. A fejezet egyik további, izgalmas,

10 Kövesdi–Metz 2025a, 43.

11 Többek közt G. Fodor Gábor kötete, mely jobboldali, belső nézőpontból mutatja be a miniszterelnököt, miközben lépésről lépésre magyarázza Orbán döntéseit, narratívát épít, sőt szótárt is ad a korszak megértéséhez. Ám ezek a munkák messze elmaradnak a tudományos kategóriától. G. Fodor 2021.

12 Kövesdi–Metz 2025a, 70–79.

13 Max Webernél a karizma a vezetőnek tulajdonított rendkívüli képesség, ami miatt az emberek hisznek benne, és ezért engedelmessé válnak neki. Weber 2009. Újabban Sonnevend Júlia azt állítja, hogy a mai médiakörnyezetben a politikában egyre kevésbé a karizma, és egyre inkább a sárm a döntő vonzerő. A sárm nála egyfajta mindennapi varázslat, amit politikusok a közösségi médián keresztül hoznak létre: úgy hat, mintha spontán és autentikus lenne, de erősen performatív, megszerkesztett jelenség. A karizma klasszikus értelmezése (Webernél) inkább távolságot és emelkedettséget feltételez a tömegektől, ugyanis a vezető kivételessége, nem mindennapisága biztosítja a legitimitását. Sonnevend szerint ma ezzel szemben a sárm nem a magasztos szónoklatokból, hanem a megközelíthetőségből, a mindennapiságból és a közelség illúziójából működik. Sonnevend 2024.

ugyanakkor elméletileg és módszertanilag vitatható tézise a spontán és a legyártott karizma éles megkülönböztetése.¹⁴ A szerzők Orbán Viktor karizmáját alapvetően mesterségesen előállított, tudatosan szerkesztett és a tömegmédiák által fenntartott konstrukcióként írják le.¹⁵ Ezzel szemben – legalábbis a szöveg implicite – Magyar Péter esetében a karizma autentikusabb, organikusabb, spontánabb karaktert kap, mintha a hatás elsősorban a személyiség közvetlenségéből és a követők alulról jövő azonosulásából fakadna. Ugyanakkor a politikai jelenlét döntően performatív és kommunikációs közegben konstituálódik: a láthatóság, a hozzáférés, a narratív koherencia és a követői közösség fenntartása mind olyan, professzionális (stáb-, platform- és médialogikákhoz igazított) gyakorlatokat feltételez, amelyek eleve relativizálják a spontaneitás fogalmát. Véleményem szerint egy mediatisált életvilágban a karizma szükségképpen részben „előállított” – még akkor is, ha a közönség számára az autentikusság benyomását kelti.¹⁶ Ezzel valószínűleg maguk a szerzők is tisztában voltak, kérdés, hogy miért nem árnyalták erősebben a fejezet ezen részét, hiszen így a különbségtétel inkább a kötet heroizáló alaptendenciáját erősítheti: a hős oldalán az autentikusság retorikája, a másik oldalán pedig a pusztaláttatás gyanúja válik dominánssá, ami a szociológiai-politológiai elemzést könnyen a normatív ítéletalkotás irányába tolja el.

A negyedik fejezetben a szerzők a karizmatikus közösség belső szerkezetét és integrációs mechanizmusait vizsgálják. A vezető politikus támogatóit három ideáltipikus körbe sorolják: (1) a közvetlen követők közé, akik személyes kapcsolatban állnak a vezetővel; (2) a közeli követők közé, akik aktívan jelen vannak a politikai eseményeken és mobilizációs helyzetekben; valamint (3) a távoli követők közé, akik elsősorban szavazói lojalitásuk révén kötődnek hozzá. Az empirikus vizsgálat fókuszát ez utóbbi két csoport adja, hiszen a szerzők Magyar Péter Facebook-bejegyzései alatt megjelenő kommentek elemzésével igyekeznek feltárni a kollektív érzelmek működését és a közösségi identitás formálódásának mintázatait. A fejezet további érdemi megfigyelése, hogy a szekta narratívája a politikai táborok leírásában gyakran nem

14 Kövesdi–Metz 2025a, 92.

15 Uo. 253.

16 Ehhez lásd: Strömbäck 2008.

analitikus kategóriaként, hanem elsősorban politikai kommunikációs eszközként működik: olyan stigmatizáló címkeként, amelynek célja az adott csoport delegitimálása és negatív minősítése, nem pedig a jelenség tudományos igényű megragadása.¹⁷ E felismerés azonban a kötetben nem következetesen érvényesül. Miközben Magyar Péter vonatkozásában a szektás keretezés problematikus, retorikai természetét hangsúlyozzák, addig a Fidesz–KDNP leírásakor – összhangban a szerzők korábbi, hasonló irányú érvelésével – inkább amellett tesznek implicite hitet, hogy a kormánypárti magyszavazói kör bizonyos értelemben szektaszerű mintázatokat mutat, illetve szektaként viselkedik.¹⁸ E kettős mérce annál is inkább vitatható, mert a könyv saját empirikus anyaga alapján Magyar Péterhez is több ponton társíthatók olyan jelenségek, amelyek – legalábbis egy szigorúan operacionalizált szektásodás fogalom felől – elvileg releváns indikátorok lehetnének. A szerzők maguk is rögzítik, hogy bizonyos csoportok körében feltétlen jellegű támogatás rajzolódik ki, s a kommentek elemzése több esetben rendkívül intenzív, erősen affektív azonosulást tár fel.¹⁹ Ezt a dinamikát különösen érzékletesen foglalja össze az a megállapítás, miszerint a Magyar Péter oldalán található kommentek egy része „a képességek iránti elismerés és az általa kiváltott érzelmek kifejezései olykor a transzcendens dimenziókhöz közelítenek”.²⁰

Az ötödik fejezet foglalkozik a követői közösség perspektívájával, továbbá a botrányokkal szembeni teflonhatással. Ez a metafora azt a helyzetet írja le, amikor egy vezetőre „nem tapad rá” a kritika, botrány vagy felelősségre vonás: a negatív információ nem okoz tartós népszerűség- vagy támogatottságvesztést, illetve sokszor nem vált ki érdemi szankciót. A kifejezés a teflon tapadásmentességére utal, klasszikus példaként gyakran említik Ronald Reagant.²¹ A szerzők szerint Magyar Péter esetében is megfigyelhető e jelenség, amennyiben a politikai támadások nem jártak számottevő támogatottságcsökkenéssel. Ennek

¹⁷ Kövesdi–Metz 2025a, 123, 283.

¹⁸ Kövesdi–Metz 2024.

¹⁹ Kövesdi–Metz 2025a, 283.

²⁰ Uo. 147.

²¹ A *Teflon President* elnevezést Patricia Schroeder demokrata képviselő használta Reaganre egy 1983-as kongresszusi felszólalásban („semmi nem tapad rá”). Ez a megfogalmazás aztán önálló politikai-nyelvi toposszá vált. Lásd: Lanoue 1989.

magyarozatát az identitásalapú lojalításban, a morális racionalizálás mechanizmusában, illetve az ellenzéki vezető retorikai eszköztárának hatékonyságában jelölik meg. Ugyanakkor a heroizáló keretezés egyik problematikus következménye, hogy Magyar Péter kommunikációjának több – a demokratikus politikai kultúra normái szerint vitatható – eleme (így az agresszív, olykor performatívan konfrontatív megszólalás-mód) a kötetben nem kritika tárgyaként, hanem éreynként jelenik meg. Ezt jól illusztrálja az a megállapítás, miszerint: „Közvetlen stílusával, egyenes hangvételével és konfliktusvállalásával megteremtette a közelség érzését.”²² A megfogalmazás mintha a stílus normatív minőségét (elfogadhatóságát, következményeit) eleve a mobilizációs hatás (közelségérzet) felől igazolná, miközben kevésbé tematizálja a konfrontáció demokratikus költségeit, illetve azt, hogy az agresszív retorika mikor és hogyan válhat a deliberációt szűkítő erővé.²³ E tendenciához illeszkedik az is, hogy a kollektív küzdelmek és válságértelmezések tárgyalásakor a megosztó kommunikáció problematikája alig kap nevesített figyelmet; a narratíva hangsúlyai inkább a „remény” és az „alternatíva” fogalmi köré szerveződnek.²⁴ A szerzők szerint Magyar Facebook-kommunikációjának centruma a közös identitás és az összetartozás élményének megteremtése; az érzelmi hatásra építő üzenetek az affektív kötődés létrehozásában játszanak szerepet.²⁵ E leírás ugyanakkor – a heroizáló keretezéssel összhangban – hajlamos háttérbe tolni, hogy az affektív kötődés erősítése és a polarizáló, agresszív formulák használata nem egymást kizáró jelenségek: a mobilizáció gyakran éppen az összetartozás és a szembenállás egyidejű retorikai működtetésével termelődik.²⁶ A kötet is utal arra, hogy Magyar időnként „morális dualizmust” alkalmaz, és önmagát a „korrupt rendszerrel” szembenező sze-

22 Kövesdi–Metz 2025a, 86.

23 Mindez nem feltétlenül probléma, ám a szerzőpáros más munkájában maga is negatívan keretezi a demokratikus vitanormák megsértését. Kövesdi–Metz 2025b.

24 Kövesdi–Metz 2025a, 96–97, 100.

25 Uo. 101.

26 Carl Schmitt a politika alapját a politikaiban ragadta meg, ami a barát-ellenség oppozícióra épül. Szerinte a politikai lényege a barát-ellenség megkülönböztetés: a közösség önmeghatározása és cselekvő egysége egy mi és egy ők viszonyában jön létre. Schmitt 2002. Újabban Smith és társai amellet érvelnek, hogy a politikai polarizáció mögött egy régi szociálpszichológiai mechanizmus, a csoportpolarizáció áll, és hogy ezt érdemes a kollektív részvétel/mozgalmi mobilizáció alapfolyamataként is látni – nem csak demokráciát romboló jelenségként (Smith et al. 2024).

replőként pozicionálja, ugyanakkor e fogások „mértéktartó” használatából tudatos egyensúlyozásra következtet.²⁷

A hatodik fejezet középpontjában a politikai rajongás és a személyi kultusz kialakulásának dinamikája áll. A szerzők amellet érvelnek, hogy a politikai támogatás és a személyi kultusz között nem húzható éles választóvonal, ugyanis a szimpátiától a rajongásig vezető elmozdulás inkább fokozatos, „spirálszerű” folyamatként írható le, amely a növekvő érzelmi bevonódáson keresztül akár teljes azonosulásba torkollhat.²⁸ Véleményük szerint ez a dinamika a kortárs politikai kommunikációs környezetben különösen erőteljes, mivel a hagyományos elköteleződési mintázatok intenzívebb formákat öltenek, és a folyamat egyes szakaszait a közösségi élmények, illetve a vezető kommunikációja ismétlődően megerősítheti. A „rajongás spiráljában” a racionalitás és a kritikai mérlegelés fokozatosan háttérbe szorulhat, ami növeli annak valószínűségét, hogy a követők nehezebben tartanak távolságot a vezetőtől és a politikai kontextustól. A fejezet empirikus részében a szerzők Orbán Viktor és Magyar Péter követői attitűdjeit vetik össze egy adatfelvétel alapján: több dimenziót 1–7-es skálán mérnek, majd az így kapott átlagértékeket hasonlítják össze. Következtetésük szerint az adatokból egyértelműen kirajzolódik, hogy Orbán táborára markánsabban jellemző a kultuszjellegű gondolkodás, míg Magyar Péter esetében inkább „rajongói” attitűdök azonosíthatók.²⁹

A záró fejezet (Árad a Tisza – félelmek és csapdák) már kifejezetten a politikai következményekre és kockázatokra fókuszál. A karizmatikus vezetés kapcsán a szerzők megjegyzik, hogy „egyre nehezebb eldönteni, mi számít természetes velejárónak és mi tekinthető veszélyes torzulásnak”.³⁰ Magyar Péter esetében három csapdahelyzetet vázolnak fel. Az első a populizmus csapdája. Értelmezésük szerint, ha a populis-

27 Kövesdi–Metz 2025a, 102.

28 Nem politológiai, hanem sokkal inkább szociológiai megközelítésben, de Norbert Eliasnál a távolságtartás (*detachment*) és az elköteleződés (*involvement*) annak a feszültségnek a két pólusa, ahogyan emberek (különösen tudósok, értelmiségiek, politikai szereplők) érzelmileg és érdekeileg bele vannak vonódva a társas viszonyaikba, miközben (különösen a megismerésben) igyekeznek eltávolodni tőlük. Ha az elköteleződés megerősödik, akkor erős érzelmi érintettség, mi-pozíció, identitás, lojalitás, félelem, harag miatt a világot könnyebben értelmezik csoportszemszögből, moralizálón, mi vs. ők keretben. Elias 2007.

29 Kövesdi–Metz 2025a, 258.

30 Uo. 300.

ta lendület tartalmatlan ígéretekké laposodik, a kormányzóképeség hiánya miatt a karizma gyorsan kifulladásra kerül. Ugyanakkor a „nép nevében” történő fellépés könnyen messianisztikus önértelmezésbe csúszhat át, ami már a demokratikus pluralizmus számára hordoz kockázatokot. Ehhez hasonlatos a második, a vezérkultusz csapdája. Ekkor ugyanis a karizma segíti a pártépítést, és jelentékeny erőforrásokat képes felszabadítani egy politikai formáció számára, de könnyen intézményesülhet is. A harmadik kockázat a „hideg polgárháború” csapdája. A szerzők dilemmaként írják le, hogy ha Magyar Péter nem vállal elég konfrontációt, elmaradhat a politikai áttörés, ellenben ha túlzottan is vállalja a harcot, akkor a demokratikus normák megsértését legitimálja ezzel.

A kötetet függelék és részletes jegyzetapparátus zárja – ezek áttekinthetően rendszerezik a kutatási kérdéseket, a kérdőív egyes tételeit, valamint a kvantitatív eljárások módszertani hátterét.

Összegzőképpen megállapítható, hogy a Kövesdi–Metz-kötet módszertani önértelmezése – a megértő, leíró-értelmező attitűd következetesebb érvényesítésének igényével – valóban ígéretes eljárást kínálhatna a hazai politológiai elemzések nem ritkán előforduló normatív csapdáiból. A jelenségek címkézése helyett a jelentésképződés, az affektív kötődés és a politikai tapasztalatvilág belső logikájának vizsgálata olyan kutatási irányt nyit, amely elvileg képes leválasztani az elemzést a morális minősítések rutinjáról, és ezzel a politikai kommunikáció tudományos megismerését empirikusan megalapozottabbá tenni. Ugyanakkor a recenzióban tárgyalt példák azt is jelzik, hogy e program gyakorlati megvalósítása a kötetben nem mindenütt koherens: a heroizáló keretezés, a karizma aszimmetrikus leírása, valamint a szekta terminus szelektív alkalmazása arra utal, hogy az implicit politikai preferenciák továbbra is észrevétlenül strukturálják a kategóriaválasztást és az értelmezési hangsúlyokat. Így a kötet egyszerre demonstrálja a normatív túlfűtöttségtől elmozduló módszertani megközelítés lehetőségét és azt a nehezen kiküszöbölhető kockázatot, hogy a tudományos megismerést – még megértő önleírás mellett is – rejtett érték-választások torzíthatják.

Irodalom

- Antal, Attila 2025: A jog politikai meghatározottságának tendenciái az autoriter rendszerekben. Kettős állam, populista alkotmányosság, egységes végrehajtó hatalom. *Politikatudományi Szemle*, 34. évfolyam, 2, 38–56. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2025.2.38>
- Berger, Viktor 2023: *Az életvilág mediatisálódása*. Budapest, L'Harmattan Könyvkiadó.
- Boda, Zsuzsanna – Rakovics, Zsófia 2022: Orbán Viktor 2010 és 2020 közötti beszédeinek elemzése: A migráció témájának vizsgálata. *Szociológiai Szemle*, 32. évfolyam, 4, 46–69.
- Éber, Márk Áron 2025: *Ellenhegemónia-építés. Hogyan politizálnak Antonio Gramsci követői és kisajátítói?* Budapest, Napvilág Kiadó.
- Elias, Norbert 2007: *Involvement and Detachment*. (The Collected Works of Norbert Elias.) Dublin, University College Dublin Press.
- G. Fodor, Gábor 2021: *Az Orbán-szabály*. Budapest, KKETTK Alapítvány.
- Kövesdi, Veronika – Metz, Rudolf 2025: A Menczer-hatás vs. a Magyar-hatás: hogyan árasztottak el minket az érzelmek? Qubit, 2025. április 30. <https://qubit.hu/2025/04/30/a-menczer-hatas-vs-a-magyar-hatas-hogyan-arasztottak-el-minket-az-erzelmek> Kövesdi, Veronika – Metz, Rudolf 2025b: A Menczer-hatás vs. a Magyar-hatás: hogyan árasztottak el minket az érzelmek? *Qubit.hu*, <https://qubit.hu/2025/04/30/a-menczer-hatas-vs-a-magyar-hatas-hogyan-arasztottak-el-minket-az-erzelmek> (Letöltve: 2025. november 7.)
- Lanoue, David J. 1989: The “Teflon Factor”: Ronald Reagan and Comparative Presidential Popularity. *Polity*, 21. évfolyam (tavaszi szám), 481–501.
- Máté-Tóth, András – Rakovics, Zsófia 2023: The Discourse of Christianity in Viktor Orbán's Rhetoric. *Religions*, 14. évfolyam, 8, 1035. <https://doi.org/10.3390/rel14081035>
- Mazzoleni, Gianpietro – Schulz, Winfried 1999: “Mediatization” of Politics: A Challenge for Democracy? *Political Communication*, 16. évfolyam, 3, 247–261.
- Metz, Rudolf – Kövesdi, Veronika 2025a: *A Magyar Péter-jelenség*. Budapest, HVG Kiadó.
- Schmitt, Carl 2002: *A politikai fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Budapest, Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor.
- Schütz, Alfred 1984: A társadalmi valóság értelemfeltel felépítése (Részletek). In Hernádi, Miklós (szerk.) *A fenomenológia a társadalomtudományban. Válogatás*. Budapest, Gondolat, 159–177.
- Smith, Laura G. E. – Thomas, Emma F. – Bliuc, Ana-Maria – McGarty, Craig 2024: Polarization is the psychological foundation of collective engagement. *Communications Psychology*, 2, Article number: 41. <https://doi.org/10.1038/s44271-024-00089-2>
- Sonnevend, Júlia 2024: *Sárm. Hogyan formálják a vonzó személyiségek a világpolitikát*. Budapest, Open Books.
- Strömbäck, Jesper 2008: Four Phases of Mediatization: An Analysis of the Mediatization of Politics. *The International Journal of Press/Politics*, 13. évfolyam, 3, 228–246.
- Weber, Max 2009: *Politikai szociológia. Politikai közösségek. Az uralom*. Budapest, Helikon Kiadó.

E szám szerzői

Bálint János doktorandusz, ügyvédjelölt. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskoláján folytatott doktori kutatásának témája az online platformok okozta kihívások jogterületeken (pl. médiajog, adatvédelem, versenyjog) átívelő megoldási irányainak átfogó vizsgálata. Ügyvédjelöltként a gyakorlatban multinacionális vállalatok digitális megfelelését támogatja adatvédelmi, kiberbiztonsági, fogyasztóvédelmi és általános kereskedelmi jogi szempontokból. Több tudományos publikáció szerzője, rendszeres hazai konferencia-előadó, számos szakmai díj nyertese. Az Új Nemzeti Kiválóság Program és az Egyetemi Kiválósági Ösztöndíjprogram keretében támogatott kutatási pályázatok nyertese.

János Bálint is a doctoral student and trainee lawyer. The topic of his doctoral research at ELTE's Doctoral School of Law is a comprehensive examination of solutions to challenges posed by online platforms across various areas of law (e.g., media law, data protection, competition law). As a trainee lawyer, he supports the digital compliance of multinational companies in terms of data protection, cybersecurity, consumer protection and general commercial law. He is the author of several academic publications, a regular speaker at domestic conferences, and the winner of numerous professional awards. He is the winner of research grants supported by the New National Excellence Program and the University Research Scholarship Program.

Bányász Péter az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán szerzett politológus diplomát, majd a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskolájában szerezte meg tudományos fokozatát. Kutatási területei közé tartozik a kiberbiztonság humán aspektusa, a lélektani műveletek hálózatelméleti megközelítése, illetve a generatív mesterséges intelligencia kiberbiztonsági kockázatai. Jelenleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karának egyetemi docense, illetve a Kiberbiztonsági Kutatóintézetének kutatója. Több tudományos társaság aktív tagja.

Péter Banyász earned his degree in political science from the Faculty of Law at Eötvös Loránd University and subsequently attained his doctorate from the Doctoral School of Military Engineering at the National University of Public Service.

His research areas encompass the human aspects of cybersecurity, a network-theoretic perspective on psychological operations, and the cybersecurity vulnerabilities associated with generative artificial intelligence. He currently holds the position of Associate Professor at the Faculty of Public Governance and International Studies at the Ludovika University of Public Service and conducts research at the Institute for Cybersecurity. He is an active member of several scholarly societies.

Bányász-Váczi Kincső Boróka a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója, illetve a Nemzeti Közszerzői Egyetem Nemeskürty István Tanárképző Kar munkatársa. Emellett több tudományos társaságnak (Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület, Magyar Hadtudományi Társaság és Gazdálkodási és Tudományos Társaságok Szövetsége) és a Puskás Tivadar Műszaki Szakkollégiumnak a tagja. Kutatási területei közé tartozik a generatív mesterséges intelligencia, a dezinformáció és a kiberbiztonság.

Kincső Boróka **Bányász-Váczi** is currently a student at Pázmány Péter Catholic University and serves as a staff member at the István Nemeskürty Faculty of Teacher Training within the Ludovika University of Public Service. Additionally, she is an active participant in various academic societies, including the Scientific Association for Infocommunications, the Hungarian Association of Military Science, the Association of the Economic and Scientific Organisations, and Tivadar Puskás College for Advanced Studies. Her research interests focus on generative artificial intelligence, the dissemination of disinformation, and cybersecurity.

Gosztonyi Gergely jogász, médiakutató, egyetemi tanár. A Digitális Autokrácia Kutatócsoport vezetője az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán. Kutatási területei – többek között – a közösségi média világszintű szabályozása, a cenzúra, a képi mesterséges intelligencia, az alternatív média és a közvetítő szolgáltatók felelőssége. Az Eastern Bloc Censorship Research Group, a European Consortium for Political Research Digital Authoritarianism Working Group, a European Communication Research and Education Association és a Community Media Forum Europe tagja. 2015 óta a Monroe E. Price Media Law Moot Court Competition magyar csapatának vezető felkészítője. Többször volt az Európa Tanács, a Nemzeti Tehetség Program és a Nemzeti Tehetség Központ szakértője. Több jogi folyóirat szerkesztője, több mint 170 szaktanulmánya jelent meg magyar és nemzetközi jogi folyóiratokban és könyvekben.

Gergely Gosztonyi is a Full Professor, a Hungarian lawyer and media researcher. He is the Head of Digital Authoritarianism Research Lab (DARL) at the Faculty of Law at Eötvös Loránd University (ELTE). His research interests include global

regulation of social media, censorship, deepfake, alternative media, and the liability of intermediaries. Since 2015, he has been the lead coach of the Hungarian team for the Monroe E. Price Media Law Moot Court Competition. He has been an expert on various occasions for the Council of Europe, the National Media and Infocommunications Authority, and the National Talent Centre. He is editor of several law journals and has published over 170 articles in Hungarian and international law journals.

Kurucz Barnabás jelenleg az Alapjogokért Központ politikai elemzőcsoportjának munkatársa, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem óraadója. A 2021/22-es tanévtől a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájának hallgatója, a Batthyány Lajos Alapítvány ösztöndíjprogramjának tagja. Főbb érdeklődési területei közé tartozik a szociálpolitika-történet, a német klaszikus szociológia és a történeti szociológia.

Barnabás Kurucz has been a PhD student at the Doctoral School of History at Pázmány Péter Catholic University since the 2021/22 academic year. His main interests include the history of social policy, classical German sociology, and historical sociology. He is currently a member of the political analysis group at the Center for Fundamental Rights.

Papp János Tamás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának adjunktusa, kutatásai középpontjában a szólásszabadság alkotmányos kérdései, továbbá a közösségi média és az internet által felvetett jogi problémák állnak. Egyetemi pozíciója mellett kutatási szakértőként dolgozik a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságnál, valamint tagja az Eötvös Loránd Tudományegyetem Digitális Autokrácia Kutatólaboratóriumának (DARL).

János Tamás Papp is an Assistant Professor at the Faculty of Law and Political Sciences at Pázmány Péter Catholic University, specializing in media law, digital regulation, and social media governance. He holds a PhD in Social Media Law and a Doctor of Law (JD) degree from Pázmány Péter Catholic University. In addition to his academic role, Dr. Papp serves as a Research Expert for the National Media and Infocommunications Authority, and is a member of the Digital Authoritarianism Research Lab (DARL) at Eötvös Loránd University.

Pribula Eszter ügyvédjelölt, doktorandusz. Egyetemi éve során központi érdeklődési körébe került a médiajog, illetve az emberi jogok területe, különös tekintettel a véleménynyilvánítás szabadságára. Ennek köszönhetően számos nemzetközi perbeszédversenyen vett részt, így többek között a Monroe E. Price médiajogi,

illetve Helga Pedersen emberi jogi perbeszédversenyeken. Jelenleg ügyvédjelöltként dolgozik a Schoenherr Hetényi Ügyvédi Irodában, ahol elsősorban munkajoggal, adatvédelemmel, illetve társasági joggal foglalkozik. Korábbi munkája során pedig elsősorban szellemi tulajdonjog területén szerzett tapasztalatot.

Eszter Pribula is a trainee lawyer and doctoral student. During her university years, she developed a strong interest in media law and human rights, with a particular focus on freedom of expression. As a result, she participated in several international moot court competitions, including the Monroe E. Price Media Law Moot Court Competition and the Helga Pedersen Human Rights Moot Court Competition. Currently, she works as a trainee lawyer at Schoenherr Hetényi Law Firm, primarily focusing on labor law, data protection, and corporate law. In her previous position, she gained experience in the field of intellectual property law.

Szilvay Gergely a PPKE BTK-n végzett történelem-kommunikáció szakon, ugyanitt doktorált politikaelméletből. A *Mandiner* főmunkatársa, több kötet szerzője.

Gergely Szilvay learned history and communication at Pázmány Péter Catholic University. He also earned his PhD in political theory there. He is a senior fellow at Mandiner, and author of six books.

Zódi Zsolt a Nemzeti Közsolgálati Egyetem kutatóprofesszora, az MTA doktora. Jogi diplomáját 1991-ben szerezte a Miskolci Egyetemen, ahol 1996-ig tanított jogelméletet. 1996-ban elhagyta a tudományos pályát, és 2010-ig a Wolters Kluwer Magyarország kereskedelmi kiadványállalatnál töltött be különféle pozíciókat. 2012-ben PhD-fokozatot szerzett a Pécsi Egyetemen, majd tanított a Miskolci Egyetemen, az ELTE-n és a Corvinus Egyetemen, mielőtt az NKE kutatója lett. Jelenlegi kutatási területei a technológiaszabályozás, ezen belül a platformok és a mesterséges intelligencia szabályozási kérdései. Három monográfia és több mint 130 cikk szerzője.

Zsolt Zódi is a research professor at the Ludovika University of Public Service and a doctor of the Hungarian Academy of Sciences. He received his law degree in 1991 from the University of Miskolc, where he taught legal theory until 1996. He left academia in 1996 and held various positions at the commercial publishing company Wolters Kluwer Hungary until 2010. He received his PhD in 2012 from the University of Pécs, and then taught at the University of Miskolc, ELTE, and Corvinus University before becoming a researcher at the National University of Public Service. His current primary research interest is technology regulation, including regulatory issues of platforms and artificial intelligence. He is the author of three monographs and more than 130 articles.